

**SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ
MÜDÜRÜ :**

**TÜRKİYE İSLAM ENSTİTÜLERİ
TALEBE FEDERASYONU ADINA
GENEL BAŞKAN**

Cahid BALTACI

İDARE MÜDÜRÜ :

İSMAİL L. ÇAKAN

BU SAYIDA

SELÂM (KURBAN)	İSLÂM MEDENİYETİ
ALLAHA İMAN	Ebul-A'lâ EL MEVDÜDÎ Ter.: Mehmet AYDIN
GURBETTE BAYRAM (Şiir) ...	Rekin ERTEM
KURBAN VE BAYRAM	İ. Necmeddin NURSAÇAN
TASAVVUF	Asis. Selçuk ERAYDIN
HZ. PEYGAMBERİN (Şiir) ...	Muhsin İlyas SUBAŞI
EBÛ BEKR EL-KETTÂNÎ ...	Dr. A. Subhi FURAT
TEVFİK FİKRETE REDDİYE (Şiir)	Ahmet AVNİ
DÖNÜŞ	İsmail L. ÇAKAN
ALTIN VE GÜMÜŞ FİATLARI KARŞISINDA, ZEKÂT, SADAKA-İ FITR VE KURBAN'IN EDASI	Ali ŞAFAK
TARİH HASRETİ (Şiir)	Adnan GİZ
İSLÂM MEDENİYETİ	Sırrı ÜÇER
TEHLİL (Şiir)	İsmail SAFA
İSLÂM DİNİ VE İSLÂM ÂLEMİ	Veli ERTAN
ALLAHA İNANANLARLA İNANMAYANLAR ARASINDAKİ FARK	Sabri AKDENİZ
AKADEMİK HÜRRİYET	Nahit DİNÇER
BURSA'DA MÂNÂ (Şiir) ...	Arif EMRE
KIZ MI, OĞLAN MI?	Dr. Asaf ATASEVEN
KA'B B. ZÜHEYR	Süleyman TÛLÜCÛ
İSLÂMÎ TÜRK KÜLTÜRÜ VE BUGÜNKÜ NESİL	Necati BİRİNCİ
DİYANET VE DİN EĞİTİMİ MENSUPLARI TÜKETİM KOOPERATİFİ	Sefer DÖNMEZ
SUALLERE CEVAPLAR	Gazi MERT
AYYAR HAMZA	Hilmi KURTULUŞ
HABERLER	İSLÂM MEDENİYETİ

İDAREHANE

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu Genel Merkezi

Nuruosmaniye Caddesi No: 82/1

Tel. : 22 46 02

CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Haberleşme Ve Havale Adresi :
İSLÂM MEDENİYETİ, P.K : 1315

S İ R K E C İ

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara : T.İ.H.O.M.C.F. Genel Başkanı: **Mehmet KARAMAN**
Kayseri: T.İ.E.T.F. İkinci Başkanı : **İ. N. NURSAÇAN**
Konya : T.İ.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : **Ahmet FİDAN**
İzmir : T.İ.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : **Orhan ÇETİN**
Dış Münasebetler : **Mahmut ÖZTÜRK**

TEKNİK KADRO

Sekreter : **Erdoğan ATAĞ** Ressam : **Gürbüz AZAK**
Dizgi ve Baskı : **AHMET SAİT MATBAASI — İSTANBUL**
Yıl : 1. Sayı : 8
Basıldığı Tarih : 9 Mart 1968

ABONE

Yıllık : 12 sayı, 30. TL.

Altı Aylık : 6 sayı, 15. TL.

Öğrencilere % 20 Tenzilât yapılır.

Yabancı Memleketlere İki katı.

Bir sayısı : 250 Kuruş.

İLÂN TARİFESİ

Dış Kap.: 2 renk 2.500 TL.

Tek renk 2.000 TL.

İç Kapak: 2 renk 1.500 TL.

Tek renk 1.000 TL.

Renkli ilân sahifesi :

Tamamı : 1.200 TL.

1/2 : 750 TL.

1/4 : 400 TL.

1/8 : 250 TL.

Mecmuamızdaki yazılar me'haz gösterilmeden alınmaz.
Gönderilen yazılar basılsın basılmasın iade edilmez.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 کتیبہ نجم الدین عسکری

KURBAN

Bir bayram var, adı Kurban.
 Kurban bayramı..
 Bir'e gönül veren, «İnnâ lillâh» sırrına erenlerin bayramı...
 Emr-i İlâhî yoluna canından çok sevdiği İsmailini verebilenlerin bayramı.
 Hak uğruna boynunu keskin bıçağa uzatabilen İsmaililerin bayramı...

Kurban...
 İnananların mutlu günü,
 Âşıkların vuslat âni,
 Dertlilerin derman kapısı,
 Sonsuzluğa açılan geminin kurtuluş rıhtımı...

Allah...
 Bize şahdamarımızdan da yakın.
 Fakat biz!..
 O'na yakın olabilesek...

Bir Kurban var...
 Kurban!..
 Allah yolunda Kurban olurlar onda...
 Keder ürkütmez onları, ölüm korkutmaz...
 O'ndan geldiler, O'na dönüyorlar...
 O'nun için doğdular, O'nun için ölecekler!..
 Sadece O...

Hız Âdemden beri bir çok Kurbanlar geldi geçti Dünyadan...
 Öksüzler bıraktılar arkada,
 Yas çektirdiler kalanlara,
 Tarih onları saygıyla andı ömrünce,
 Anacak da...

Daha böyle çok Kurbanlar gelecek ve geçecekler faniden,
 İnsanlık var oldukça!..
 Kirli toprakları yıkayacaklar,
 Vicdansız kalpleri ürküdecekler,
 Ruhsuz kuvvetleri titretecekler!..

Bazan kanları bile akımayacak onların;
 Damarlarında donup kalacak,
 Hürelerinin her biri granit kesilecek!..
 Toprak çürütemeyecek onları,
 Ebedileşecek, abideleşecekler...

Kan var, Hakka akar...
 Kan var, haktan akar!..
 Kurban var, Hakka ulaştırır...
 Kurban var, Haktan uzaklaştırır!..

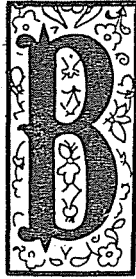
İlahiyat

Ebul-A'lâ EI MEVDÛDÎ

Terceme :

Mehmet AYDIN

(Konya Yük. İsl. Ens. Mezunu)

ALLAH'a
İMAN «2»

ÜTÜN sıraladığımız faidelerle beraber, Allaha iman; insan kalbini boşluktan ve emniyetsizlik duygularından, emniyet ve kalb huzuruna kavuşturur. İman, doğru amellerin merkezidir. İnsan, kalb emniyeti içinde ancak amellerinin sıhhatli olmasını düştünebilir :

«Kullarım (Habibim) sana beni sorunca (haber ver ki) işte ben muhakkak yakınımdır. Bana duâ edince ben o duâ edenin da'vetine icabet ederim. O halde onlar da benim da'vetime (itaatle) icabet ve bana imanda (devam) etsinler. Ta ki (o sâyede) doğru yola ulaşmış olalar.» (El-Bakara: 186)

«Şüphesiz ki Allah kullarına haksızlık edici değildir.» (Âl-i İmran: 182)

Allah zalim değildir, Onun zulmünden korkmayınız :

«Benim rahmetim ise, herşeyi kuşatmıştır.» (El-A'raf: 156)

Allah, mü'minlere ye'se düşmemeyi tavsiye ediyor :

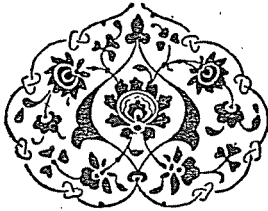
«Allahın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Zira hakikat şudur ki, kâfirler gürûhundan başkası, Allahın rahmetinden ümidini kesmez.» (Yusuf süresi: 87)

Mü'minler katiyen, Allahın rahmetinden, yardımından ümidlerini kesmeyenlerdir. Mü'minler, ancak, Allaha güvenirlere ve Ona bağlanırlar, Ona tevbe ederler.

«Kim bir kötülük yapar, yahud nefesine zulmeder de sonra Allahdan mağfiret isterse o, Allahı çok yarlıgayıcı, çok esirgeyici bulur.» (En-Nisa: 110)

«De ki : Ey kendilerinin aleyhinde (günahda) haddi aşanlar, Allahın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları yarlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir.» (Ez-Zümer: 53)

KENDİLERİNİ tam olarak Allaha teslim edenler için ve Ona mutlak güvenenler için hiçbir korku ve hüznün de yoktur :
«Hakikat, "Rabbimiz Allahdır" deyip de sonra doğruluğu itizam edenler (yok mu) onların üzerlerine "korkmayın, tasalan-

mayın, va'd olduğunuz cennetle sevinin" diye diye melekler inecektir.» (Fussilet sûresi: 30)

6. SABIR VE TEVEKKÜL : Allaha gerçekten bağlanan kimsenin kalbinde, Allahın kere mine, afvına, yardımına güven gittikçe artar ve insanda musibetlere, felâketlere karşı sabır ve tevekkül kuvvetlenir. Böyle bir dayanağa bağlanan kimseye de dünya musibetleri, felâketleri ve elemeleri hiçbir tesirde bulunamazlar. İnsan bu kuvvete ancak, «Allaha iman» yoluyla ulaşabilir. Allaha iman etmeyen, ancak maddî sebeplere bağlananların kablerinde hiçbir kuvvet meydana gelmez. Onların nefsi durumları ancak örümceğin yaptığı eve benzer...

«Allahdan başka veliler (putlar) edinenlerin sıfatı, kendine bir yuva yapan örümceğin misâli gibidir. Halbuki, eğer bilmiş olsalar, evlerin en çürüğü herhalde örümcek yuvasıdır. (El-Ankebut: 41)

«İsteyen de aciz, istenen de...» (El-Hacc: 73)

Allaha iltica edenlere gelince; onlar Allahdan başkasına katiiyen güvenmezler :

«Artık kim şeytanı tanımayıp da, Allaha iman ederse o, muhakkak ki kopması (mümkün) olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır. Allah hakkıyla işitici, (herşeyi) kemâliyle bilicidir.» (El-Bakara: 256)

«Allah size yardım ederse artık sizi yenecek yokdur. Sizi yardımsız bırakırsa ondan sonra size yardım edebilecek kimdir? Mü'minler ancak Allaha güvenib dayanmalıdır. (Âl-i İmran: 160)

YERYÜZÜNDE olan bütün musibetler, elemeler, meşakkatlar, şiddetler, zararlar hüsnanlar hep sabr ve sebatla yok edilebilir. Zira, sabr ve sebat sahibi mü'minin nazarında, herşey Allah indinden bir hikmete mebnî gelmedir. Şayed onlara bir fenalık dokunursa «Bu, senin kâtidandır» derler. De ki :

«Hepsi Allah tarafından. Böyle iken onlara, o kavme ne oluyor ki (kendilerine söylenen) hiçbir sözü anlamaya yanaşmıyorlar.» (En-Nisa: 78)

Mü'min, bu dünyada Allahın izni olmadan hiçbir şeyin kendisine isabet etmeyeceğine tam olarak inanır :

«De ki: Allahın bizim için yazdığından başkası aslâ bize erişmez. O, bizim mevlâmızdır. Onun için mü'minler yalnız Allaha güvenib dayanmalıdırlar.» (Et-Tevbe: 51)

İşte peygamberler, beşer takatının üstünde olan birçok belâları ve müsibetleri ancak bu sabr ve tevekkül silâhı ile gidermiye muvaffak olmuşlardır. Bütün karşılarına çıkan milletlere, kavimlere, maddî gösterişleri oldukça alayışlı olan insan topluluklarına; Nebiler, ancak bununla mukâbelede bulundular.

İbrahim (A.S.) vatanında böbürlenen, övünen, azgınlaşan Nemruda ve onun ateşine, ancak Allaha güvenerek ve onun verdiği sabırla mukâbelede bulunmuştu... Sonra, elinde hiçbir dünyevî madde olmadan, kavmi ve yakınları onu vatanından hicrete zorlayınca :

«İbrahim : Ben, dedi, doğrusu Rabbime gidiciyim. O, bana yol gösterir.» (Es-Saffat: 99)

NUR halkasının büyüklerinden NUH (A.S.)a bakın. Adı kuvvetleri nasıl hükümsüz bırakıyor :

«(Hud) dedi: Allahı hakiki şahid gösteririm. Ve siz de şahid olun ki ben sizin Allahı bırakıp da ona ortak tutmakta devam ettiğiniz şeylerden katiiyen uzağım. Artık bana topyekûn istediğiniz tuzağı kurun, sonra bana mühlet de vermeyin :

«Şüphesiz ki ben, kendimin de, sizin de Rabbiniz olan Allaha güvenib dayandım. Yürür hiçbir varlık hariç olmamak üzere (hepsinin) alnından tutan O'dur. Benim rabbim, hakikaten doğru bir yol üzerindedir.» (Hud: 55-56)

Yine Hz. Musa, Fravunun korkunç kuvvetlerine Allaha tevekkülle nasıl cevâp veriyor, ki Fravun kendisini ölümle tehdit etmişti :

«Şüphesiz ki ben, beni taşlamanızdan, benim de Rabbiniz, sizin de rabbiniz olan (Allaha sığındım)» (Ed-Duhan: 20)

Vakta ki Musa (A.S.) Mısır'dan çıktı. Fravun ordusuyla beraber onu takibe başladı. Ona, korktuğunu itiraf ettirmek istiyordu. Halbuki Musa (A.S.) çok kuvvetli bir kalb huzuru ile, ona şöyle diyordu :

«Musa, hayır, dedi: Şüphesiz ki Rabbin benimle beraberdir. O, beni (selâmet) yoluna iletecektir.» (Eş-Suara: 62)

Son olarak, Nûr membaı, peygamberler peygamberi (S.A.V.)e bakın. Hicret niyetiyle Medine'ye doğru gitmek için, mağaraya (Sevr) girme niyetine alır. Mağarada dosdu, Ebu Bekr Sıddikle beraberler... Düşmanlar, onları aramak üzere, mağaramın ağzına geldiklerinde, Ebu Bekr (R.A.) korkmaya başladı... Fakat, Allah Rasûlünde hiçbir korku ve ızdırab işareti yoktu... Ve dedi ki : «Sen üzümlü Allah bizimle beraberdir.» (Et-Tevbe: 40)

Acaba bu büyük nefis kuvvetine, ulvî doğruluğa ve metanete Allaha imansız varmak mümkün mü?

7. ŞECAAT VE CESÂRET : «Allaha iman» sabır ve doğruluk kazandırdığı gibi, büyük bir ahlâk ve cesâret de kazandırır. Bu, imana sahib olan kimsenin kalbinden, nefis sevgisi, evlât sevgisi, mal sevgisi tamamiyle zail olur...

Allaha iman, insanın korktuğu bütün batıl korkulardan, nefsin kazandığı kötü huylardan, insanı tam olarak temizler. Allaha imanı olan kimse, Allahı herşeyden daha çok sever.

«İman edenlerin, Allaha sevgisi ise, (her şeyden) sağlamdır.» (El-Bakara: 165)

«O mal, o oğullar (hep) dünya hayatının zinetidir. Bakaya erecek iyi (amel ve hareket) ler ise Rabbinin nezdinde sevabca daha hayırlıdır. Amelce de hayırlıdır.» (El-Kehf: 46)

«Bu dünya hayatı aldanma metaından başka birşey değildir.» (Âl-i İmran: 185)

«De ki: Sizin hakikaten kaçıp durduğunuz ölüm (yok mu) işte o, elbette gelib çatıcıdır.» (El-Cum'a: 8)

«Nerede olursanız olun, velev tahkim edilmiş yüksek kal'alarda bulunan, ölüm size çatıp yetişir...» (En-Nisa: 78)

Mü'min, ölümden sonraki hayatında, Allahın ni'metlerinin kendisini beklediğine inanır.

«Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma. Bil'akis onlar Rableri katında diridirler. (Öyle ki) Allahın lütfu inâyetinden, kendilerine verdiği (şehidlik mertebesi) ile hepsi de şâd olarak (cennet nimetleriyle) rızıklanırlar.» (Âl-i İmran: 169-170)

MÜ'MİN için dünyanın sahte lezzetlerinde, fani nimetlerinde bir kurtuluş ümidi belirmez. O, gerçek kurtuluşu «Allah rızasına» bağlamada bulur :

«Şüphesiz ki Allah hak yolunda (muharebe ederek düşmanları) öldürmekte, kendileri de öldürülmekte olan mü'minlerin canlarını ve mallarını — kendilerine cennet (vermek) mukabilinde — satın almıştır.» (Et-Tevbe: 111)

Kur'an-ı Kerim, mü'mine şu telkinde bulunur : hiçbir varlık; hayvan, insan, kılıç, tahta, taş hiçbir kimseye Allahın izni olmadan zarar veya faide vermiye kadir değildir. Ancak, Allahın izniyle olanlar müstesna :

«Halbuki (sihirbazlar) Allahın izni olmadıkça onunla hiçbir kimseye zarar verici değildir.» (El-Bakara: 102)

Yine Kur'an, ölümün muayyen bir saati olduğunu, onun o saatten ne geri kaldığını, ne de ileri gitmediğini haber veriyor :

«Allahın izni olmadıkça, hiçbir kimseye ölmek yoktur.» (Âl-i İmran: 145)

«Şöyle de : Siz evlerinizde olsaydınız bile, üzerlerine öldürülmesi yazılmış olanlar yine muhakkak yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gideceklerdi.» (Âl-i İmran: 154)

İşin gerçek yüzü böyle olduğu zaman, Kur'an mü'mine, Allahdan başka hiçbir varlıktan korkmamayı telkin eder :

«... Öyle ise, siz onlardan (onun dostlarından) korkmayın, benden korkun. Eğer iman etmiş (kimse) lerseniz.» (Âl-i İmran: 175)

Çünkü Allah, insan üzerine en çok korkmaya lâyık olandır :

«Halbuki Allah, kendisinden korkmana daha çok lâyıktır.» (El-Ahzab: 38)

Allaha imanları olmıyanlar, kalplerini korku ve ümitsizlikle doldururlar. Ve Allah yolundan yüz çevirirler :

«İnsanlardan Allahdan korkar gibi, hatta daha şiddetli bir korku ile korkuyorlar.» (En-Nisa: 77)

Mü'minler ise, kalpleri cür'et ve cesaretle dolu olarak; düşmanların ordularını görünce, Allaha güvendikleri; mdatı kuvvetlere bel bağlamadıkları için; muzafferiyeti Allahdan beklerler :

«Onlar öyle kimselerdir ki, halk kendilerine «düşmanlarımız» olanlar size karşı ordu hazırladılar. O halde onlardan korkun. Dedi de bu (söz) onların imanını artırdı. Ve : Allah bize yeter. O, ne güzel vekildir.» dediler. (Âl-i İmran: 173)

8. KANAAT VE GÖZÜ TOKLUK : Allaha imanın, büyük faydelerinden biri de insan kalbinin tam olarak kirliliklerden; hased, cimrilik, tama', buğz gibi âfetlerden temizlenerek kanaatle dolmasıdır. Bu hasletli kazanan bir kimsenin nefsinde, buğz, adaved, hased katiyen olmaz...

Kur'an-ı Kerim, mü'mine şu telkinde bulunur :

«De ki «İttif-u inâyet» muhakkak Allahın elindedir. Onu kime dilerse ona verir. Allah rahmeti bol olan, herşeyi hakkiyle bilendir. O, kime dilerse, rahmetiyle ona imtiyaz verir. Allah en büyük fazl-u inâyet sahibidir.» (Âl-i İmran: 73-74)

Yine Kur'an, mü'mine rızgın Allahın elinde olduğunu öğretir :

«Allah kimi dilerse onun rızgını genişletir, daraltır.» (Er-Ra'd: 26)

Zira, bütün kainâtın idaresi, gâlebesi, izzeti ve celâli makam ve herşeyi Allahın elindedir :

«Habibim de ki : Mülkün sahibi Allah, sen mülkü kime dilerse ona verirsin, mülkü kimden dilerse ondan alırsın. Kimi dilerse onun kadrini yükseltir, kimi dilerse onu alçaltırsın. Hayır yalnız senin elindedir. Şüphesiz ki sen herşeye hakkiyle kadırsın.» (Âl-i İmran: 26)

«Şüphesiz ki yer Allahındır. Ona kullarıdan kimi dilerse onu mirasçı yapar. Sonuç ise fenahlıklardan sakınanlarıdır.» (A'raf sûresi: 128)

Anlaşıyor ki, âlemin idaresine mutlak hâkim Allahdır. İnsanları rızık, şeref, her bakımdan birbirinden üstün yapan yalnız O'dur. Âleme nizam ve intizam veren de yine ancak O'dur.

«Allah rızık hususunda, kiminizi kiminizden üstün kıldı. O üstün kılınanlar, onda hepsi beraber olmak üzere, rızıklarını ellerinin altındakilere verici değildirler. O halde bunlar, Allahın ni'metini bilerek inkâr mı ediyorlar?» (En-Nahl: 71)

«Allahın, kiminizi kiminizden üstün kılmaya vesile yaptığı şeyleri ummayın.» (En-Nisa: 32)

9. AHLÂKIN ISLÂHI VE AMELLERİN TANZİMİ : Allaha imanın, en büyük faydelerinden ve içtimai hayatın mühim değerlerinden birisi, «Ahlâkın islâhi ve amellerin tanzimi meselesidir.»

Zira, «Allaha iman» ferde, şahsî muhasebe ruhunu, hemcinslerine karşı samimi alâkayı teşvik eder ve hatta ferdin ruhuna hiç çıkmamak üzere kazır...

BÜTÜN bu hasletler ancak «Allaha İman»la kazanılır. Dünyada hâkim olan hiçbir kuvvet, hiçbir ta'lim, hiçbir terbiye sistemi ve hiçbir telkin; bu derece ruhlara sirayet ederek ahlâkı ve amelleri islâh ettiği görülmez, ve görülmeyecek de...

Dünyevi kuvvetler, insan ruhunda tesirini gösteremezler. Ancak cesedde belki gösterirler. O da muayyen mekânda ve muayyen zamanda olabilir. Terbiye sistemleri ve öğretileri de aynen böyledir. Bilhassa, insana daima kötülüğü emreden nefs-i emmâre; bu telkinlerin hiçbirini kabul etmez.

O halde... Allaha iman, gizlide ve açıkta insanı islâh eden en önemli bir kuvvettir. onun irşad metodu : Allah korkusu — Allaha mutlak itaat — açıkta ve gizlide Allaha teslimiyetin şurudur.

İnsana bu kadar büyük bir faide sağlayan; Allahın kudretine, ilmine inanç, ancak Allaha imanın küçük bir cüz'üdür.

Kur'an-ı Kerim, insanı diğer mevzularda da çok kesin olarak uyarıyor. Ve ona, Allahın ilminin herşeyi kapladığı ve hiçbir şeyin onun ilminden dışarı çıkmadığı telkinini veriyor.

«Meşrik de Allahındır, Magrib de. Onun için nereye (hangi semte) döner, yönelirseniz, Allahın yüzü (kiblesi) oradadır. Şüphe yok ki, Allah vasıdır, hakkiyle bilicidir.» (El-Bakara: 115)

«Herkesin (ve her kavim ve milletin) yüzünü kendine döndürücü olduğu bir yöneti vardır. Öyle ise, siz de (ey mü'minler) hayır işlerine koşun. Birbirinizle yarış edin. Nerede bulunursanız (bulunun) Allah hepinizi (bir araya) getirecektir. Şüphesiz ki Allah herşeye hakkiyle kadirdir.» (Bakara: 148)

«Şüphe yok ki ne yerde, ne de gökde hiçbir şey Allaha gizli kalmaz.» (Âl-i İmran: 5)

«Gaybın anahtarları onun yanındadır. Kendinden başkası bunları bilmez. Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. O'nun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez. Yer (yüzün) ün karanlıkları içindeki tek bir dane, yaş ve kuru (hiçbir şey) müstesna olmamak üzere hepsi apaçık bir kitaptadır.» (El-En'am: 59)

«Andolsun, insanı biz yarattık. Nefsinin ona ne vesveseler vermekte olduğunu da biliriz.» (Kâf sûresi: 16)

«Görür (gibi bil) medin mi ki göklerde ne var, yerde ne varsa Allah, şüphesiz (hepsini) bilir. Herhangi bir üçten bir fısıltı vaki olma dursun, muhakkak ki o, bunların dördüncüsüdür.» (El-En'am: 7)

«İnsanlardan gizlerler de Allahdan gizlemezler. Halbuki onlar Onun (Allahın) razı olmayacağı sözü geceleyin konuşup düzdükleri zaman da O, beraberlerinde idi. Allahın (ilmi) yapacakları herşeyi kuşatıcıdır.» (En-Nisa: 108)

«Onlar bilmiyorlar mı ki Allah, ne gizlerlerse, ne açıklarlarsa (hepsini) bilir.» (El-Bakara: 77)

«Hatırla ki (insanın) hem sağında, hem solunda oturan, onun amellerini tesbit etmekte olan iki de (melek) vardır.

«O, bir söz almaya dursun, mutlak yanında hazır bir gözcü vardır.» (Kâf sûresi: 17-18)

«Sizden sözünü kim gizledi, kim onu açık-

ladı, gece (karanlığında) gizlenen, gündüz yoluna giden kimdir. (Onun ilminde) birdir.» (Er-Ra'd: 10-11)

Bütün bunlarla beraber, Kur'an insan akına, mutlak huzurun Allahın indinde olduğunu haber veriyor :

«...Bir de Allahdan korkun ve bilin ki herhalde siz ona kavuşacaksınız. İman edenlere müjdele...» (Bakara: 223)

«Allahdan korkun ve bilin ki muhakkak (hepiniz) ancak ona (varıb) toplanacaksınız.» (El-Bakara: 203)

İnsanın bütün büyük veya küçük amellerini Allahın muhasebe edeceği bildiriliyor :

«Şüphesiz ki Allah, herşeyin hesabını hakkiyle arayandır.» (En-Nisa: 86)

Allaha iman akidesi, Kur'anın eşsiz uslübiyle insan zihnine nakş ediliyor. Böylece, insan zihninde İslâmın yüce kanunu hakim olmuş oluyor. İslâm, insanın bütün amellerini, helâl-haram diye çok ince çizgilerle belirtmiştir. İşte «Allaha iman» şerefine kavuşan ferd, bütün bu çizgileri çok ince hesaplarla adımlayacak ve böylece de, polis, jandarmanın, terbiye sistemlerinin muvaffak olamadığı içtimâî düzen kendidliğinden meydana gelecektir...

Çünkü bu nizamın mü'mini, en küçük amelden, en büyük fiiline varıncaya kadar, Allahın şu âyetini unutmadan değerlendirecektir :

«...Bunlar, Allahın sınırlarıdır. Onları (çığneyib) geçmeyin... Kim Allahın sınırlarını aşarsa, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.» (El-Bakara: 229)

«Allahdan korkun ve bilin ki şüphesiz Allah, ne yaparsanız hakkiyle görendir...» (El-Bakara: 233)

Davamızın sonu Âlemlerin Rabbine hamdetmekdir...

*İçimde bir melâlin başladığı bu anda
Bükük boynum gözümde ve birşeyler damlıyor.
Gönüllerin bir umman olduğu şu zamanda
Ne şefkat ne merhamet bana kucak açıyor.*

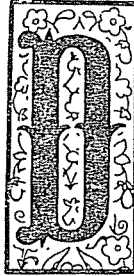
*Âşına çehrelerden teselliler ararken
Babamın ak saçları önümde beliriyor.
Mukaddes bir şey gibi ellerini öperken...
Boğazımda hıçkırık bir bir düğümliyor.*

*Anasızlık, gariblik, sevdasızlık... Taş gibi.
Doğan, batan güneş, ay bana ışık vermiyor.
Gözümde üç damla yaş çocukların sevinci
Bu bayram niçin bana tebessüm dağıtmıyor?*

GURBETTE
BAYRAM

REKİN ERTEM

KURBAN VE BAYRAM

İNİMİZDE bazı gün ve geceler, diğerlerine nazaran husûsî bir kıymet taşırlar. Taşındıkları kıymet, vukûna sahne oldukları ulvî bir hâdiseden veya yapılması icâbeden tattan dolayıdır. Yoksa bizatihî değildir.

Arabî aylardan Zilhiccenin ilk on günü ve «Eyyam-ı Teşrik» denilen Zilhiccenin 11, 12 ve 13 üncü günleri mübârek günlerdendir. Nitekim Allahın Rasûlü :

ما من ايام افضل عند الله من ايام عشر

الاضحى فاكثروا فيها من ذكر الله عز وجل

(1)

Yani : «Allah katında kurbandan önceki on günden daha üstün gün yoktur. O günlerde aziz ve celil olan Allah'ı çok zikrediniz» buymuşlardır.

Zira mezkûr günlerde; cihânın dört bucağından ırkları, dilleri, renkleri ayrı fakat iman ve idealeri bir, gönülleri aynı sevgiyle dolu, ruhları aynı hisle mütehassis milyonlarca mü'min Ka'be'ye akın ediyor! Yüce dînimizin beş rûknünden birini edâ etmek için Rabb-î Zülcelâlin : واذن في الناس بالحج (2)

«İnsanlar içinde Haccı ilân et!» لبيك اللهم لبيك ilâhî davetine icabetin

Buyur Allahım, buyur, maddemle

mânâmla, evlâd ü iyal kaygusundan âzâde, malımla canımla huzurundayım. لبيك اللهم لبيك Buyur Mev-

lâm, buyur! diyerek İslâm güneşinin tülü' ettiği beldeye koşuyor! Ka'be-i Muazzamanın etrafında gece gündüz pervaneler gibi dolaşıyor. Bir müddet mahşer hayatını sembolik olarak yaşıyor, madde ihtirasından uzaklaşarak ihrama bürünüyor, ayak yalın, baş kabak لبيك

diyor. Makam, mevkî üniforma, âmirlik ve memurluk farkının kalktığı (3) ان اكرمكم عند الله اتقاكم

«Şüphesiz ki sizin Allah nezdinde en şerefliiniz takvaca en ileride olanınızdır» ilâhî beyanının tebarüz ettiği günler!

Bugünlerde ibadetleri ve zikri artırmamız emrediliyor. Bilhassa Allah'ın Rasûlü şu zikri tavsiye ediyor :

افضل ما قلت انا والانباء من قبلي يوم

عرفة الله اكبر الله اكبر لاله الا الله والله

اكبر الله اكبر والله الحمد (4)

«Benim ve benden önceki Peygamberlerin Arefe günü okudukları en kıymetli tekbir: Allahü Ek-

(1) Müsned, c. 2, s. 83.

(2) El-Hac: 27.

(3) El-Hucurat: 13.

(4) Günye, c. I, s. 145.

Hazırlayan :
İmdat Necmeddin
NURSAÇAN

(Kayseri Yüksek İslâm
Enstitüsü Öğrencisi)

ber, Allahü Ekber, Lâ ilâhe illallahü vallahü ekber, Allahü Ekber ve lillahilhamd'dır.

TEŞRİK TEKBİRLERİ

YUKARIDA metni kaydedilen tekbire «Teşrik Tekbiri» denir. İmâmeyn (İmam Ebû Yusuf İmam Muhammed)e göre Arefe günü sabah namazından itibaren Bayramın dördüncü gününün ikinci namazına kadar 23 vakit farz namazlardan sonra okumak vacibdir. Bu hususta, yalnız kılanla cemaatla kılan, mukim ile misafir, erkek ile kadın arasında fark yoktur. Selâm verdikten sonra kalkıp biraz yürüyen veya dünya sözü söyleyen kimse tekbirini zayi etmiş olur. Zayi edilen tekbirin kazası yoktur. Ancak tekbir günlerinde kazaya bırakılan namaz yine aynı günlerde kaza edilirse tekbiriyle beraber kaza edilir.

Bu tekbir, İtrî merhum tarafından seghah makamında bestelenmiş ve milletimiz tarafından da o günden beri câmilerde, dîni meclislerde ağır ve ezgin edâsiyle okunagelmıştır. Teşrik Tekbirlerini bir binaya benzetecek olursak bânisinin üç Peygamber Aleyhisselâm olduğunu görürüz. Şöyle ki: Meleklerin peygamberi olan Cebrail (A.S.) gökten koçu getirirken: **الله اكبر الله اكبر**

diyerek gelir. Bunu duyan Hazret-i İsmail **لااله الاالله والله اكبر**

diye mukabele eder. Allahın lûtfunu ve Hazret-i İsmail'in ihlâsını gören yaşlı peygamber Hazret-i İbrahim: **الله اكبر والله الحمد** der.

İbnül Emin Mahmud Kemâl Bey, «Son Asır Türk Şairleri» adlı eserinde mezkûr tekbirle ilgili şöyle bir fıkrâ anlatır: Yeni Osmanlılar Cemiyetinden bir ekip Fransaya gider. Paris'te bir akşam Fransızlarla otururlarken söz marşlardan açılır. Fransızlar Türklerin millî marşlarının olup olmadığını sorarlar. Ekipden, Cemiyetin Başkanı Necip Paşanın torunu Mehmed Bey, «Arzu ederseniz millî marşımıza terennüm edelim» der. Fransızlar, memnuniyetle dinleyeceklerini söylerler. Mehmed Bey ve arkadaşları bülenâ bir seda ile tekbiri okurlar. Fransızlar terennüm edilen tekbirdeki müstesnâ özelliğe ve ilâhî güzelliğe hayran kalırlar.

Evet; İslâm, Mîmarîde, Hat san'atında, Edebiyatta ve Mûsikîde en güzel san'atı getirmiştir. Binaenaleyh Kurban Bayramında tekbirle ruhumuzu dinlendirmeli, gönlümüzü zü nurlandırmalıyız.

KURBAN

ALLAH'A manen yaklaşmak için ibadet niyetiyle kesilen husûsî hayvanın adıdır.

KİMLER MÜKELLEFTİR?

Hür, mukim, müslim ve hâcet-i asliyesinden başka — artıcı olsun olmasın, üzerinden bir yıl geçsin veya geçmesin 200 dirhem gümüş veya 20 miskal altın kıymetinde — eşyası bulunan kimse mükelleftir. Mükellef olduğu halde kesmeyenler için Allahın Rasûlü:

من كان له سعة ولم يضح فلا يقربن مصلانا (5)

«Bir kimse için mâlî imkân olup da Bayramda Kurban kesmezse, namazgâhımıza yaklaşmasın.» buyurmuşlardır.

Kurbandan maksad, ilâhî rızayı tahsil ve O'na olan şükür borcunu ödemektir. Yaratanımız:

وان تعدوا نعت الله لا تحصوها (6)

«Eğer Allahın (bunca) nimetini birer birer saymak isterseniz (ne mümkün?) Siz (onları) icmâl sûretiyle bile sayamazsınız» buyurur. Bitmez tükenmez nimetler muvacehesinde O'na olan kulluk borcumuzu mal ve canımızla ödemeye çalışmamız gerekmez mi?

Ger tenim üzre kılımla
zebân olsa dahi
Edemem şükürün edâ, nimetinin
binde birin

diyen şâir ne kadar haklıdır.

İnsan, Allah yolunda gerekince can vermeyi fanî cana minnet bilmedir. Kul, ilâhî rıza için can vermeye hazırlanınca ilâhî lûtf imdadı yetişiyor. Melekût âleminde şimşekler çakıyor. Kur'an-ı Kerim'in gözlerimiz önüne serdiği ilâhî tablo tecellî ediyor.

Mevlâmız, 90 yaşındaki pîr-i fanî Halil İbrâhîm aleyhisselâma rüyasında oğlu Hazret-i İsmâil'i kurban etmesini emir buyuruyor. Peygamberin rüyası vahiy, tâbiri de vahiy olduğundan icrası vacib ilâhî bir emir oluyordu. Şebâbetin bütün güzelliklerini cami' bulunan sevgili oğlu Hazret-i İsmâil'i, Hazret-i İbrahim ilâhî rıza için Kurban edecekti.

HAZRET-İ İBRAHİM

قال يابني انى ارى فى المنام انى اذبحك

فانظر ماذا ترى (7)

«Oğulcuğum! Ben rüyamda kendimi; seni boğazlıyor görüyorum. Bak artık ne düşünürsün?» dedi.

Hazret-i İsmâil:

قال يا ابت اعمل ما تؤمر ستجدنى ان

شاءالله من الصابرين (8)

«Babacığım! Sana edilen emir ne ise yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın» dedi.

Bundan sonra, Yaratanımız şöyle buyurdu:

فلما اسلما وتله للجبين . وناديتاه ان

يا ابراهيم . قد صدقت الرؤيا انا كذلك

نجزى المحسنين . ان هذا لهو البلاء المبين .

وفديناه بذبح عظيم (9)

«Vakta ki bu sûretle ikisi de (Allahın emrine) ram oldular. (İbrahim) onu alını üzerine yıktı. Biz ona «Ya İbrahim, rüyana sadakat gösterdin. Şüphesiz ki biz iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız» diye nidâ ettik. Hakikat bu, apaçık ve kat'i bir imtihandı. Ona büyük bir Kurbanlık fide verdik» (*).

Diğer bir âyet-i kerimede de (10)

انه من عبادنا المؤمنين

«Hakikat o, mümin kullarımızdandı» buyrulmaktadır.

Demek ki Hazret-i İbrahim, imanının sesini duyuyor ve ilâhî emre uyuyor. Yaşının kemâli ve gönlünün rikkati, «Oğulcuğum يا بنى

diye hitab edecek şefkate sahip olmasına rağmen ağır ve büyük imtihanda muvaffak oluyor. Mevlânın lûtf ve rahmeti ulaşıyor.

Biz de imanımızın sesini duyar, ilâhî rızayı arar, mal ve canımızla Allah yolunda cihada atılırsak, Mevlânın rahmetine katılacağız. Zira O:

وكان حقاً علينا نصر المؤمنين (11)

«Mü'minlere yardım etmek iş üstümüzde bir hakdır.»

(5) Camius Sağır, c. 2, s. 152.

(6) İbrahim: 34.

(7) Saffat: 102.

(8) Saffat: 102.

(9) Saffat: 103-107.

(*) Bazı seyyar kitapçılarda mezkûr tabloyu tasvir eden levhalar satılmaktadır. Cebrail (A) kanatlı bir kız şeklinde gösterilmektedir. Bu husus İslâm itikadına uygun değildir. Zira meleklerin kanatları vardır. Fakat mahiyetleri bizce meçhuldür.

(10) Saffat: 111.

(11) El-Rum: 47.

ولن يجعل الله للكافرين على المؤمنين سبيلاً

(12)

«Allah, kâfirlere mü'minlerin aleyhinde (galebeye) aslâ bir yol (ve imkân) bahşetmez.»

ولا تهنوا ولا تحزنوا واتم الاعلون ان

(13) كتم مؤمنين

«(Ey mü'minler), gevşemeyin, mahzun olmayın, siz eğer (gerçekten) mü'min iseniz (düşmanlarınıza galib ve onlardan) çok üstünsünüz» buyurmaktadır.

Şurasını ehemmiyetle kaydedelim ki Kurbanda asıl gaye, kan, kemik değildir. Rabbimizin (14) وانحر

«Kurban kes» emr-i celine inkıyattır. Nitekim Cenab-ı Hak :

لن ينال الله لحومها ولا دماؤها ولكن

(15) يناله التقوى منكهم

«Onların ne (sadaka edilen) etleri, ne kanları hiç bir zaman Allah'a (yükselip) erişmez. Fakat sizden O'na (yalnız) takva ulaşır»

MÂİDE Sûresinin 27. âyet-i kerimesinde de Hazret-i Âdem'in iki oğlunun Allah'a takdim ettikleri Kurbanlardan ihlâslı olanının kabul, diğerinin red edildiği bildirilirken :

(16)

«Allah, ancak (kendisinden) koranlarinkini kabul eder» buyurulmaktadır.

KURBANIN ETİ VE DERİSİ

Mendub olan kurbanın etini üçe taksim ederek birini fakirlere vermeli, birini eşe dosta ikram etmeli, birini de kendi ve âilesi için alıkoymalıdır. Ancak çoluk çocuğu fazla olan orta halli müslüman, Kurbanın etini tamamen kendi ve âilesi için ayırabilir.

İslâm :

وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا

(17) على الاتم والعوان

«İyilik etmek, fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın. Günah işlemek ve haddi aşmak üzerinde yardımlaşmayın» der.

Allah'ın Rasûlü :

ليس المؤمن الذي بيت شعباناً وجاره

(18) جائع الى جنبه

«Komşusu aç iken karnını doyurup rahatça uyuyan kimse olgun mümin değildir.»

ما زال جبريل عليه السلام يوصيني بالجار

(19) حتى ظننت انه سيورثه

«Cebrâil (A.S.) bana komşu hakkında o kadar tavsiyede bulundu ki komşuyu komşuya mirasçı kılmak zannettim» buyurmaktadır.

İslâmın, ictimâî huzur için vaz' ettiği prensipler sadece nazariye ve doktrin olarak kalmamış, onun fiilen tatbikatına asırlar, vakıalar ve tarih şahid olmuştur. İslâm, çeşitli vesilelerle köleliği, zulmü, cehli, haksızlığı ve ahlâksızlığı kaldırmağa çalışmıştır. Bunun yanında kardeşlik, birlik, yardımlaşma ruh ve şuurunu getirmiştir.

Kurbanın derisi, evde demirbaş eşya olarak kullanılabilirdiği gibi hayır müesseselerine teberru olarak da verilebilir. Satılıp parasının yenmesi câiz değildir.

KURBANLIK HAYVANIN VASIFLARI

A — KOYUN - KEÇİ : En az bir yaşını doldurmuş olmalı. Altı ayı bitirmiş olup bir yaşındaki gibi gösterişli olanlar da olur.

B — SIĞIR - MANDA : En az iki yaşını doldurmuş olmalı.

C — DEVE : En az beş yaşını doldurmuş olmalı. Koyun ve keçi bir kişi için, siğir, manda ve deve 1-7 kişi için Kurban olur.

Tavuk, horoz gibi hayvanlar kurban niyetiyle kesilemezler. Bir veya iki gözü kör olan, dişlerinin yarısından fazlası olmayan, yürüyemeyecek kadar zayıf veya topal olan, kulağının veya kuyruğunun yarısından fazlası kırılmış olan hayvanlar kurban olamaz. Ancak fakir olan bir müslüman, yukardaki ayıplardan biri bulunan hayvanı Kurban edebilir.

Kurban, Bayramın birinci günü bayram namazı kılındıktan itibaren üçüncü günün akşamına kadar kesilebilir. Gece kesmek mekruhtur. Kurban, kibleye karşı yatırılır : بسم الله الاكبر diyerek bıçak

hayvanın boğazına çalınır. Kurban sahibi kesebiliyorsa kendi keser. Değilse ehil birisine kestirir, kendi de hazır bulunarak :

ان صلاتي و نسكي و محباي و ممتاتي لله

(20) رب العالمين لا شريك له

«Şüphesiz benim namazım da, ibadetlerim de, dirimim de,

hiç bir ortağı olmayan, âlemlerin Rabbı Allahındır» âyet-i celfesini okumalıdır.

Besmele kasden terkedilirse kurban olmadığı gibi, eti de haram olur. Önce şah damarı ile yemek ve nefes borusu kesilir. Kan aktıktan sonra da murdar ilik kesilir.

BAYRAM

KURBAN BAYRAMINDA ÜÇ VACİB VARDIR :

- A — Teşrik tekbirleri,
- B — Bayram namazı,
- C — Kurban kesmek.

Bunlardan başka bayramda tebrikleşmek, ziyaretleşmek İslâm ah-lâkındandır. Bayram, kırgınlık ve dargınlıkların sona ermesine, hasımların barışıp, hıusımların buluşmasına vesile olmalıdır. Unutmayalım ki BİZ AYRILIĞI YOK ETMEZSEK, AYRILIK BİZİ YOK EDECEKTİR.

Düşman sesi duymak istemezsen Kardeş sesidir uyan bu sestem Kalkınca görür ki akşam olmuş Vaktiyle uyanmayan bu

sesten (21)

Allah Rasûlünün tavsiyesine kulak verelim :

تهادوا و تحابوا و تصافحوا يذهب الغل

(22) عنكم

«Birbirinize hediye veriniz, sevişiniz ve musafaha ediniz ki kin ve düşmanlık duygusu gitsin.»

ان من موجبات المغفرة ادخالك السرور

(23) على اخيك المسلم

«Müslüman kardeşine sevinç vermek mağfireti gerektiren sebeplerin en önemlisidir.»

Mübarek Kurban Bayramının yurdumuz, milletimiz ve âlem-i İslâm için hayır ve bereketle dolu feyizli günler olmasını yüce Rabbimizden niyaz ederiz.

(12) El-Nisa: 141.

(13) Âl-i İmran: 139.

(14) El-Keşer: 2.

(15) El-Hac: 37.

(16) El-Mâide: 27.

(17) El-Mâide: 2.

(18) Et-Tergib vetterhib, c. 3, s. 358.

(19) Et-Tergib, c. 3, s. 360; Riyazus-salihin, s. 184.

(20) El-En'am: 162.

(21) H. Basri Çantay.

(22) Camius Sağır, c. I, s. 133.

(23) Camius Sağır, c. I, s. 100.

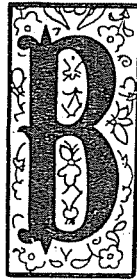
Tasavvuf

TASAVVUF

Hazırlayan :

Selçuk ERAYDIN

(İst. Yük. İslâm Enstitüsü
Tasavvuf Tarihi Asistanı)

İDÂYETTE tasavvuf sôfi bican olmağa derler
Nihâyette, gönül tahtında sultân olmağa derler (1)
Tarikatte, ibarettir tasavvuf mahv-ı sûretten
Hakikatte, sarây-ı sırda mihmân olmağa derler (2)
Bu âb u kil libâsından tasavvuf âri olmaktadır
Tasavvuf, cism-i sâfi, nûr-i yezdân olmağa derler (3)
Tasavvuf, lem'a-yı envâr-ı mutlakdan uyarmaktır
Tasavvuf, âteş-i aşk ile sûzân olmağa derler (4)
Tasavvufta şerâid nâme-i hestiyi dürmektir
Tasavvuf, ehl-i şer' ü ehl-i imân olmağa derler (5)
Tasavvuf ârif olmaktadır hakîmen âdetullâha
Tasavvuf, cümle ehl-i derde dermân olmağa derler (6)

Tasavvuf, ten tılısmın ism miftâhıyla açmaktır
Tasavvuf, bu imâret külli virân olmağa derler (7)
Tasavvuf sôfi kâli hâle tebdil eylemektir bil
Dahi her söz ki söyler, âb-ı hayvân olmağa derler (8)
Tasavvuf, ilm-i ta'birât u te'vilâtı bilmektir
Tasavvuf cân evinde sırr-ı sübhân olmağa derler (9)
Tasavvuf, hayret-i kübrâda mest ü vâlih olmaktadır
Tasavvuf Hakkın esrarında hayrân olmağa derler (10)
Tasavvuf kalb evinden mâsivallahı gidermektir
Tasavvuf kalb-i mü'min, arş-ı Rahmân olmağa derler (11)
Tasavvuf, her nefeste şarka vü garba erişmektir
Tasavvuf, bu kamu halka nigezbân olmağa derler (12)
Tasavvuf, cümle zerrât-ı cihanda hakkı görmektir
Tasavvuf gün gibi kevnê nümâyân olmağa derler (13)
Tasavvuf anlamaktır yetmiş iki milletin dilin
Tasavvuf âlem-i akla Süleymân olmağa derler (14)
Tasavvuf, urvet-i vüskâ yükün can ile çekmektir
Tasavvuf mazhar-ı âyât-ı gufrân olmağa derler (15)
Tasavvuf ism-i âzamla tasarrufdur bütün kevnê
Tasavvuf, câmi-i ahkâm-ı Kur'an olmağa derler (16)
Tasavvuf, 'her nazarda zât-ı Hakka nâzır olmaktadır
Tasavvuf, sôfiye her müşkil asân olmağa derler (17)
Tasavvuf, ilm-i Hakka sînesini mahrem etmektir
Tasavvuf, sôfi bir katreyken ummân olmağa derler (18)
Tasavvuf, küllü yakmaktır vücûdun nûr-i lâ ile
Tasavvuf, nûr-ı illâ ile insân olmağa derler (19)
Tasavvuf, on sekiz bin âleme dopdolu olmaktadır
Tasavvuf, nühfelek emrine fermân olmağa derler (20)
Tasavvuf, «kul kefâbillah» ile dâvet dürür halkı
Tasavvuf, «irciî» lâfzıyla mestân olmağa derler (21)
Tasavvuf, günde bin kerre ölüp yine dirilmektir
Tasavvuf, cümle âlem cismine cân olmağa derler (22)
Tasavvuf, zât-ı insan, zât-ı Hak'da fâni olmaktadır
Tasavvuf, «kurbu ev ednâ»da pinhân olmağa derler (23)
Tasavvuf, cânı cânâna verip âzâde olmaktadır
Tasavvuf, can-ı cânân, cân-ı cânân olmağa derler (24)
Tasavvuf, sende olmaktadır hakikat hak ey İbrahim
Tasavvuf, şer'-i Ahmed dilde bürhân olmağa derler (25)

Aksaray Olanlar tekkesi şeyhi
İBRAHİM EFENDİ (V. H. 1066)

(1) Tasavvuf mesleğine intisab etmek isteyen talib, kendini yok farz edecektir. Bir an için dahi kendisinde varlık görmeyecek, sadece Cenab-ı Hakk'ın tecellilerini temaşa edecektir.

Bu minval üzere hareket eden insan inallah makbul olduğu gibi, indenas da makbul bir hüviyete bürünmüş olur.

(2) Tarikatte tasavvuf, mevcûdâtı bilkuvve yok farzetmekten ibarettir. Nitekim Molla Cami'in : beyti de buna işaretler.

کل مافی المکون وهم اوحیال - او عکرس فی

(1) المر ایا وظلال

Hakikatte ise, esrâr-ı kevne tam manâsiyle vukûf kesbetmektir.

(3) Tasavvuf, madde ile meşgul olmaktan ziyâde, ruh ve manâ ile meşgul olmaktır, yani bedeni düşünmeyip, ruh ile hemhâl olmaktır.

Tasavvuf, tertemiz bir cisme sahib olmak, Hakk'ın nûruna mazhar olmaktır.

اقبل علی النفس واستكمل فضائلها فأنبأ بالنفس

(2) لبالجم انسان

(4) Tasavvuf, Hakk'ın nurlarından gönüde bir ışık yakabilmektir. Tasavvuf, aşk-ı hakiki âteşiyle yanıp, tutuşmaktır.

(5) Tasavvufta şart, varlık kitabını yok farzetmektir.

Tasavvuf hem şeriat, hem de manâ ehli olmağa derler. Zira bu mesleğe intisab etmiş bir kimse dinî hükümleri bileceği gibi, tahkiki bir imâna da sahib bulunacaktır. Nitekim ecille-i mütesavvifin aynı zamanda büyük âlim idiler.

(6) Tasavvuf, kevânin-i ilâhiyenin hikmet-i teşriini bilerek vâkıf olmaktır.

Tasavvuf, ihtiyaç sahiblerini araştırıp bulmak, onlara yardım etmek, işlerini kolaylaştırmak, dertlerine derman olmaktır.

(7) Her büyü tılsımı bir dua ile açıldığı gibi, ten tılsımı da ism-i celâl ile açılır. Varlık esmâ-i hüsnanın hangi tecellisine mazhar ise o yoldan işe girişmek iktiza eder. Bir kısım tasavvuf erbâbı bu isimden «İsm-i A'zam'ın maksûd olduğuna kâildirler.

Tasavvuf, bu kâinatı tamamen yok farzetmek, her zerrede Cenab-ı Hakk'ın kudretinin tecellisini temaşa etmektir.

(8) Sôfiyye, ilmiyle âmîl bir kimse olması iktiza eder. Söz başka, hal başkadır, iş hâl ile mümkün olur.

Äyinesi işdir kişinin lâfa bakılmaz, Şansın görünür rütbe-i aklı eserinde

— Ziya Paşa —

Sôfinin söylediği her sözde bir hikmet gizlidir, onun söylediği her söz âb-ı hayat gibi müessirdir, yani insanlara rûh verir.

(9) Tasavvuf, tefsir ilmine tam bir vukûf kesbetmek, tâbirât ve tevilât ilmini bilmektir.

Tasavvuf, Allah'ın kudretini, celâl-i azametini idrak etmek, hakâik-i ilâhiyyeyi anlamaktır. Zira sôfinin kalbi her temâşada Hakk'ın tecelliyâtını görür.

(10) Tasavvuf, Hakk'ın sırlarına vukûf ile kendinden geçmek, kâinatın her zerresinde O'nun kudretini görmek, şu kesret-i nâmütenâhiye bakarak, hayretler içersinde kalmaktır.

(11) İnsanların kalblerinde zaman zaman beliren mecâzi aşk, Hakk'ın kudretini düşünerek ortaya çıkarsa doğru olabilir.

Tasavvuf mü'minin kalbi, Hakk'ın da tecelligâhi olmaktır.

کعبه بنیاد حلیل آرزست - دل نظر کاه

(3) حلیل اکبر است

(12) Tasavvuf, sağda solda, uzakta yakında ne kadar ihtiyaç sahibi varsa onların imdadına koşmak, herkesle yakından ilgilenmek, herkesin hâlini anlamaktır. Zira her fert başka bir âlem, başka bir varlıktır.

«Her kesin bir revîşi, her revîşin bir kesi var.»

(13) Tasavvuf, kâinatın her zerresinde Cenab-ı Hakk'ın kudretinin tecellilerini görmektir.

Sôfi, güneş gibidir, herkes onun irfanından istifade ve istifaze eder.

(14) Nasıl ki Hz. Süleyman kuş diline varıncaya kadar her konuşulan dilden haberdar olduysa.

Tasavvuf, herkesin hâlini, sözünü anlayabilmek, ferasetli olmaktır.

(15) Tasavvuf, içten inanmak ve o imânı öncüye kadar muhafaza etmektir.

Tasavvuf, gufrân âyetlerine mazhar olmaktır ki bu da ancak âmâl-i sâliha ile mümkün olur.

(16) Tasavvuf, bütün cihâna ism-i A'zamla tasarruf etmektir (4).

Tasavvuf, Kur'an-ı Kerim'in ahkâmını amelen tatbik etmek, emir ve yasakları bihakkın yerine getirmek ve meâni-i Kur'an'a vâkıf olmaktır.

(17) Burada zât-ı Hak'dan mak-sat, hüviyyet-i ilâhiyyedir. O esmâ ve sıfât ile tecelli etmiştir, her nazarda bunları temaşa etmektir.

Tasavvuf erbabından biri için zor

diye bir şey yoktur. Zira sôfiye göre her şey ancak vakti gelince olur. O her şeyi ilâhi bir sebebe bağlar, her müşkili zor görmez, asân görür ve her zaman huzur içersinde bulunur.

«Oldu olacak olmayacak, olmadı asla
Âlemde niçin boş yere sa'yu hazer
ettim.»

(18) Tasavvuf, maarif-i ilâhiyyeye kalbini mahzen yapmak, yani kendini toplamaktır, ilm-i ledünnü, zâhir ve bâtını bilmek, bu suretle başkalarına faydalı olmaktır.

Sôfinin dergâhu öyle bir dergâhdır ki, buraya saman çöpü gibi giren dağ gibi büyür, dağ gibi gurur ve azamete giren de saman çöpü gibi küçülür.

(19) Tasavvuf, mevcudâtı yok farzetmek, onu «lâ» nûru ile yakmaktır. Zira «lâ» masivallahı kaldırdır, o nûr-ı mübeşşirdir. İnsan ancak «İllallah» dedikten sonra kemâl sahibi olabilir.

«Lâ ile nefy-i vücûd etse eğer bir
mümkir,
Yine Mevlâya döner, kurtulamaz
«illâ»dan.»

— Ö. Ferid Kam —

(20) On sekiz bin âlem, kâinatdır. Tasavvuf, kâinattan haberdar olmak, eşyanın hakikatının künhüne vâkıf olmaktır.

Dünyada ne varsa hepsi İlähi kânuna bağlıdır, her şey Allah'ın sünnetiyle hareket eder, Cenab-ı Hakk'ın kânunu değişmez (5).

(21) Tasavvuf, «kul kefâ billah» ile Hakk'a davet etmek ve şirk-i ha-

(*) Muhterem hocamız Mahir İZ beyin Yüksek İslâm Enstitüsü Tasavvuf Tarihi ders takrirlerinden bilistifade hazırlanmıştır.

(1) Kainatta mevcut olan her şey vehim ve hayâlden, yahut aynalardaki akislerden veya gölgelerden ibarettir.

(2) Sen nefsine teveccüh et, yalnız cismine meşgul olma. Çünkü sen nefsinle, yani rûhla insansın.

(3) Kâ'be-i şerifi Hz. İbrahim (Halilullah) emri-i Hak'la inşa etmiştir, O'nun eseridir. Halbuki gönül Cenab-ı Hakk'ın daima taht-ı murakabesinde.

(4) İsm-i A'zamın bilinmediği, bunu bilip Allah'ın izniyle tasarruf etmek icabettiği söylenir. Bu kelime sôfiyye ve ülemâ arasında pek çok dedikoduyla sebebiyet vermiştir.

(5) ...O halde Allah'ın sünnetine bir tebdil bulamazsın, Allah'ın sünnetine bir tahvil de bulamazsın (Fâtır sûresi: 43).

fiden kurtulmaktadır. (Burada mâsi-vadan tecerrüd kastediliyor)

Huzûr-ı İlâhiye geldikte her şeyi bir kenara atmak, sadece onun ni-metlerini düşünmektir.

Tasavvuf, «İrcii» emrinin zevki-yle kendinden geçmektir.

«Hayât-ı cavîdânı şeyh-i kâmilîden suâl ettim,
Ölümden evvel ölmektir deyince intikâl ettim.»

(22) Tasavvuf, günde bin kere, insanı kaplayan zevâhirden kurtulmak ve Hakk'a yönelmek, her an hayy ism-i celâlinin mazharı olabilmektir. Çünkü, «tasavvuf, Hakk'ın seni senin ile imâtesi ve kendisiyle ihyâsıdır.»

Tasavvuf, herkesin imdadına koşmak, ihtiyaç sahibi olanların derdi-ne dermân olmaktır. Her ne ki senin yardımına ihtiyaç gösteriyor, sen se- bebsin, koşacaksın.

(23) Burada «zât-ı Hak» sözü mecazîdir.

«Rüçûm Hakkadır Memdûh-
Gelir haydan, gider hûya»

— Memduh Paşa —

—Zât-ı insandan murad rûhdur. O ruh Rabbin emridir. İnsanın fenâ bulması emr-i ruh ilemdir. «Kurbu ev ednâ» Hz. Muhammed (S.A.V.) in vârisi olmaktır, o da ilimle müm-kündür :

(6) العلماء ورثة الانبياء

(24) Tasavvuf, cânı sevgiliye ve-rip kurtulmaktadır.

«Cânı cânân dilemiş, vermemek olmaz ey dil
Ne niza eyleyelim ol ne senindir ne benim.»

Tasavvuf, sevgilinin cânı olmak, sevgiliye ulaşabilmektir. Buna ta-savvufta «fenâ fillah» derler.

(25) Tasavvuf, takva ve rıza mer-tebesine ulaşmaktır. O da Hakk'ı tanımak, O'nun peşinden gitmekle mümkündür.

Tasavvuf gönülde şer'-i Ahmed'i delil olarak kullanmaktadır.

HZ. PEYGAMBERİN

Yüzü nur, gölgesi nur,
Hayatı ve dini nur,
Yattığı Makberi nur,
Hz. Peygamberin...

Bütün yüzler solacak,
Mahşer yeri dolacak,
Şefaati olacak,
Hz. Peygamberin...

Koşan gider izinden,
İlham alır sözünden,
Şefkat akar yüzünden
Hz. Peygamberin...

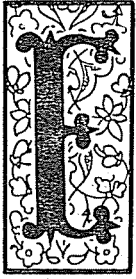

MUHSİN İLYAS SUBAŞI

(6) Ülemâ ve ürefâ enbiyânın vâri-sidir. — Hadîs-i şerif —

Ebû Bekr El - Kettânî «v. 322 - 934»

Dr. Ahmed Subhi
FURAT

BÜ Bekr Muhammed b. Ali Câfer el-Kettânî, aslen Bağdadlı olup (1) pek büyük bir ihtimalle tahsil ve yetiştirme devresini bu şehirde ikmâl etmişti. Ve yine bu şehirde el-Cuneyd, Ebû Said el-Harrâz, Ebû'l-Huseyn en-Nürî (2)

Abbâs b. el-Muhtedî ve Amr el-Mekki (3) gibi büyük sûfilere sohbetinde bulunarak zamanla devrinin en ileri şeyhlerinden biri oldu (4). Öyle ki Ebû Muhammed el-Murtaiş onun hakkında : «O harem-i şerif'in güneşidir» diyordu (5). Onun Mekke'de mücâvir olarak yaşadığına dair kaynaklarda (6) rastlanılan kayda, şimdilik ilâve edilecek bir şey yoktur. Ancak, ölümüne kadar, Hz. Peygamber'in doğduğu bu şehirde ihtiyâr-ı uzletle geçirdiği devrinin, ömrünün son seneleri olabileceği tahmin olunabilir.

Ebû Bekr el-Kettânî, zâhidâne hayatı her zaman tercih ve tavsiye eden sünni bir sûfidir. Ona göre sünnet, «Dünyada zühd, nefsi Allah uğrunda harcama ve halkın iyiliğini isteme»dir (7). «Zühdün hakikati nedir?» diye kendisine tevcih edilen bir soruya : «Bir şeyin yok oluşuna, kalbin sevinçle iştirâki; ölüme kadar cehd, zülli sabırla yüklenme ve buna hayatın sonuna kadar rızâ göstermedir» (8) şeklinde cevap vermişti. «Kul dünyada bedeniyile, âhîrette de kalbiyle olmalıdır» (9). Allah'ın emirlerini samîmi şekilde kursuzca ifâ, insanı bu dünyada da seâdete götürür. Kendisi birgün saç sakalı bembeyâz yaşlı bir adamın dilendiğini görünce : «Bu gençliğinde Allah'ın emrini hiçe saymış ve dolayısıyla da büyüklüğünde Allah'ın kendisini seâdetten mahrum ettiği biridir» (10) demişti.

O NUN tasavvuf ve irfân hakkındaki görüşleri de mezkûr bu zühd telâkkisiyle kolayca telif edilir mahiyettedir. Onca «Sûfiler dış görünüşlerinin (: ez-zevâhir) köleleri, iç âlemlerin de hürleridir» (11). «Tasavvuf ahlâktır; seni ahlâken daha üstün mertebeye getiren, derecenî tasavvufta da arttırmıştır» (12). Ârif kimselerse, «Haraketlerinde Allah'ın emirlerine uyan, herhangi bir durumda O'na muhâlefet etmeyen; O'na, velîlerini severek sevgisini izhâr eden ve bir an dahi O'nu anmadan usanmıyanlardır» (13).

Kul, tam hürriyete, bütün varlığı ile Allah'a yönelerek kavuşabilir. «Akli fikri Allah olanı, yolunda hiçbir şey ahkoymaz; varlık süsünün azı ve çoğu onu esir etmez» (14). Allah'a muhtaç oluş, (: el-iftikâr ilâ'llâh), samîmi ve gerçek şekilde izhar edilirse, onun sayesinde diğerlerinden müstağni olma da (: el-Ginâ bihi) gerçekleşir. Zira bunlar birbirlerini tamamlıyan iki haldir» (14). Ama bütün bunlar, samîmiyet olmadan asla düşünülemez. Müridlerinden birinin tavsiye istegine, Mevlâna'yı hatırlatan «İnsan-

lara görüldüğün gibi ol; yahut onlara, ne isen onu göster» (15) sözleriyle cevap veren Ebû Bekr el-Kettânî'ye göre samîmiyet ihmal edilmesi mümkün olmayan bir hussustur.

Velî ve sûfilere dair hikâyeleri, «Onlar, Allah'ın ordularından biridir; müridlerin bedenleri onlarla kuvvet bulur» (16) diyerek medheden Ebû Bekr el-Kettânî, delil olarak ta «Peygamberlerin haberlerinden — onlarla kalbini (tatmin ve) tesbît edeceğimiz her çeşidini sana kıssa olarak anlatıyorum» (el-Kur'an 11 (: Hûd), 120) âyetini zikreder. Onun semâ karşısındaki müsâmakâr tutumu da hatırlatılmalıdır : «Avâmın semâi tabiatın icâbındandır. Müridlerin semâi bir arzu ve korku; velîlerin semâi inci ve nimetlerin görülmesidir. Âriflerin semâi müşâhedeye, hakikat ehlinin semâi ise keşf ve belirliliğe dayanır; bütün bu zümrelerin bir mevki ve sahası vardır» (17) derken semâin çeşitlerini de ifade eder.

O NUN bize kadar gelmiş bulunan sözleri arasında şunlar da vardır :

— Şehvet, şeytanın dizginidir;

- (1) Tabakât'us-Sulemî, 373; Târihu Bağdâd, III, 74.
- (2) Tabakât'us-Sulemî, 373; Hilye, X, 358; Târihu Bağdâd, III, 74; Şezerât, II, 296.
- (3) Târihu Bağdâd, III, 76.
- (4) Tabakât'us-Sulemî, 373; Levâkîh, I, 110.
- (5) Tabakât'us-Sulemî, 373; Hilye, X, 358; Şifat'us-Safva, II, 257.
- (6) Risâlet'ul-Kuşeyriyye, 29; Levâkîh, I, 110.
- (7) Tabakât'us-Sulemî, 376; Levâkîh, I, 110.
- (8) Tabakât'us-Sulemî, 374.
- (9) Tabakât'us-Sulemî, 374; Levâkîh, I, 110; Nefehât, 178.
- (10) Tabakât'us-Sulemî, 375; Risâlet'ul-Kuşeyri, 29; Levâkîh, I, 110.
- (11) Tabakât'us-Sulemî, 375; Levâkîh, I, 110; Nefehât, 177.
- (12) Târihu Bağdâd, III, 75; İbn Haldân, Şifâ es-Sâ'il (nşr. M.b.T. et-Tarîzî, İstanbul, 1958), s. 49.
- (13) Tabakât'us-Sulemî, 374; Levâkîh, I, 110; Şezerât, II, 296.
- (14) Tabakât'us-Sulemî, 374.
- (15) Tabakât'us-Sulemî, 376; Şezerât, II, 296; Levâkîh, I, 110.
- (16) Târihu Bağdâd, III, 75.
- (17) Tabakât'us-Sulemî, 375.

onun dizginini tutan, kulu olur (18).

— İstıfâr makâmında şükr günâh olduğu gibi, şükr makamında istıfâr da günâhtır (19).

— Gâfiller Allah'ın hilmi; zâkirler Allah'ın rahmeti; ârifler Allah'ın lutfu; sâdıklarsa Allah'ın yakınlılığı içinde yaşarlar (20).

Ebû Bekr el-Kettânî son senelelerini, yukarda da zikredildiği gibi, Mekke'de mücâvir olarak (21) geçirdi ve bu şehirde h. 322 (: 934 m.) de Hakk'ın rahmetine kavuştu (22).

EBÛ MUHAMMED EL-MURTAİŞ
(v. 328/)

Aslen Nişâbur'un el-Hire mahallesinden olmakla (22) beraber, Bağdad'ta ikâmet etmiş bulunan **Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Murtaîş**'e Bağdadlı sûfiler arasında yer vermek lâzım gelecektir. Zengin bir âilenin oğlu olan (22A) ve hayatının herhalde oldukça erken bir devrinde Nişâbur'u terkettiği anlaşılan Ebû Muhammed el-Murtaîş, tahsil devresini Bağdad'ta geçirdi. **Ebû Hafs el-Haddâd**, **Ebû Osmân el-Haddâd** ve **el-Cuneyd** gibi güzide sûfiler mühtinde (23) yetişerek zamanla Irak'ın en büyük şeyhlerinden biri oldu (24). Öyle ki bizzat Iraklı şeyhler : «Tasavvuf sahasında Bağdad'ın az rastlanılır husûsiyetleri üçtür : bunlar da eş-Şibli'nin işârâtı, el-Murtaîş'in nükteleri ve Câfer el-Huldî'nin hikâyeleridir» (25) derken eş-Şüniziye mescidinde kalan (26) bu sûfinin değerini de itirâf etmekteydiler.

ONUN görüşlerinin temelinde ya Allah'ın emirleri ya da sünnet yatar. Meselâ irâde'yi «nefsi arzularından alıkoyma, Allah'ın emirlerine yönelme ve kazâ'nın icablarına rızâdır» diye tarif, yahut «Amellerin en faziletlisi müşâhedeye dayanarak ubûdiyeti gerçekleştirmeye ve sünnete göre hareketle kulluğa sarılmadır» şeklinde kanâatini ifade ederken hareket noktaları dâima bunlardır. Bir defasında «Kul Allah Teâlâ'nın sevgisine nasıl nâil olur?» tarzında bir soruya muhatap olmuş, karşılık olarak ta : «Allah'ı kızdıran şeye kızmaklardır ki bunlar da dünya ile nefis'tir» (27) demişti. Onca nefse muhâlefet, pek büyük bir değeri hâizdir. Adamın biri, birgün kendisine «Filân kimse su üstünde yürüyor» deyince «Bence Allah'ın kendisini, hevâ ve hevesine karşı gelmekte muvaffak kıldırdı kimse, su ve hava üzerinde yürüyenden daha değerlidir» demişti (28).

«Kalb'in Mevlâ'dan başkasında sükûnete ermesi, daha dünyada Allah'ın azâbını tâcildir» (29) sözünde de aynı endişe görülür. Aslında güven, sadece sebeblerin yaratıcısına olmalıdır : «Sebeblerde sükûnete erme, kalbleri, sebeblerin yaratıcısına güvenden alıkoyma» (30).

Has kullardan (: el-Havâss) olabilmek için de yapılacak şey budur : «Rızkın hususunda Allah'ın sana verdiği teminata güven ve üzerine farz olanların edâsında gayret göster de O'nun has kullarından ol» (31).

Ama kul, hiçbir zaman amellerine güvenmemelidir : «Amelleri, kendisini ateşten kurtaracak ve Allah'ın rızâsına kavuşturacak zannında bulunan kendisini ve amelini tehlikeye atmış olur. Oysa Allah, fazlına güveneni en üstün mertebelere çıkarır. Nitekim O «De ki ancak Allah'ın fazl (ve keremiyle), rahmetiyle, işte yalnız bunlarla sevinirler; bu, onların toplayıp durduklarından hayırlıdır» (el-Kur'ân 10 (: Yûnus) 58) buyurmuştur» (32).

EBÛ Muhammed el-Murtaîş'in, üzerinde hassasiyetle durduğu hususlardan biri de vakt'tir. **Ahmed b. Ali b. Câfer**'in anlattığı şu hâdisse burada zikre değerlidir : Diyor ki: el-Murtaîş'in yanında ayakta duruyordum. Adamın biri : «Gece ilerledi ve hava güzelleşti» dedi. El-Murtaîş ona doğru baktı, bir müddet sustu ve sonra da : «Ne diyorsun? Anlamıyorum.» dedi ve ilâve etti : Şu kadar var ki bir gece, kaval çalanların birinden şu sözleri dinlemiştim :

— Vaktin geçip geçmediğini bilmiyorum; onlara kızan biri, bunu nasıl bilir?

— Gecemi uzatmak ve yıldızları otlatmakla meşgul olsaydım, boş olmam gerekirdi (33).

Birgün, kendisine tavsiyede bulunmasını isteyen birine şunları söylemişti : «Senin için benden daha hayırlı olana git ve beni, senden daha hayırlı olanla bırak» (34).

Onun şu sözleri de hatırlatılmağa değerdir :

— Vesvese insanı hayrete salar; ilhamsa anlama ve ifadeyi zenginleştirir (35).

— Kul, Allah'ın mehabbetine, Allah'ın dostlarıyla dostluk, düşmanlarıyla düşmanlıkla erişir (36).

— Amellerin gerçekleşmesi iki şeyledir : sabır ve ihlâs... (37)

— Tevhîdin temelleri üçtür : Allah teâlâ'nın Rab oluşunu tanıma; tek oluşunu ikrâr etme ve O'nu bütün benzerlerden ayırma (38).

Ve nihayet Ebû Muhammed el-Murtaîş, hayatında, arzu ettiklerinin tahakkuk etmiş olmasıyla gönül huzuru içinde son anlarına yaklaşmıştı. Yattığı yerden yanındakilere : «Borçlarım bakın» dedi, «On dirhem kadar» olduğunu öğrenince, elbiselerine bakmalarını, borçlarını bununla gidermelerini istedi ve «Allah teâlâ'nın bana kefen vereceğini ümit ediyorum» dedi. Daha sonra da ilâve etti : «Allah teâlâ'dan üç şey istemiştim; onları bana verdi: beni tamamen yoksulluk içinde öldürmesini arzulamıştım. Sonra canımı bu mescidte almasını istemiştim ve nihayet kendisinden, O'nun da sevdiği kimselerin etrafında olmasını temenni etmiştim... Arkasından gözlerini yumdu ve bir müddet sonra da hâdisenin cereyan ettiği Şüniziye mescidinde Hakk'a kavuştu (39).

(18) *Risâlet'u-Kuşeyri*, 29.

(19) *Tabakât'us-Sulemî*, 374.

(20) *Tabakât'us-Sulemî*, 376.

(21) *Ebu'l-Hasan ed-Deylemi*,

Siret-i İbn el-Hafîf eş-Şirâzi, s. 66.

(22) *Târîhu Bağdâd*, II, 76.

(22) *Tabakât'us-Sulemî*, 349.

(22A) *Târîhu Bağdâd*, VII, 221;

el-Makdisi, K. et-tevvâbîn (nşr. George Makdisi, Damas, 1961), s. 214 : Rivâyete göre el-Murtaîş, Nişâbur'da gıfîlik sahibi iken, başından geçen bir hâdiseden sonra malını mülkünü satarak bu yola sülûk etmişti.

(23) *Tabakât'us-Sulemî*, 349; *Risâlet'ul-Kuşeyriye*, 28; *Levâkîh'ul-en-vâr*, I, 105.

(24) *Tabakât'us-Sulemî*, 349.

(25) *Tabakât'us-Sulemî*, 349; *Keşf'ul-mahcûb*, 196; *Sıfat'us-safva*, II, 261.

(26) *Tabakât'us-Sulemî*, 349; *Risâlet'ul-Kuşeyriye*, 28.

(27) *Tabakât'us-Sulemî*, 351.

(28) *Tabakât'us-Sulemî*, 352; *Sıfat'us-safva*, II, 26.

(29) *Levâkîh*, I, 106.

(30) *Tabakât'us-Sulemî*, 353.

(31) *Tabakât'us-Sulemî*, 353.

(32) *Sıfat'us-safva*, II, 261.

(33) *Tabakât'us-Sulemî*, 353; *Sıfat'us-safva*, II, 261.

(34) *Tabakât'us-Sulemî*, 352; *Hil-ye*, X, 355.

(35) *Tabakât'us-Sulemî*, 350.

(36) *Tabakât'us-Sulemî*, 351.

(37) *Tabakât'us-Sulemî*, 351.

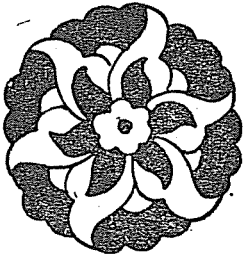
(38) *Tabakât'us-Sulemî*, 351.

(39) *Târîhu Bağdâd*, VII, 222; *Risâlet'ul-Kuşeyriye*, 28; *Levâkîh*, I, 10

Edebiyat

Tevfik Fikret'e
Reddiye «1»

Ahmed AVNİ

«Bana anlatma o râna dini
.....
Hepsini, hepsini yaptım heyhât»

Aferin şâir-i şâh-ı mâna
İşte bak böyle olur fart-ı zekâ
Okumuşsun o kitâb-ı gaybı
Dinlemişsin o itâb-ı gaybı
Sevk-i cennetle namaz kılmışsın
Nâr-ı düzahdan ise yılmışsın
Hakka ücret ile sâcid olmak
Nefsinin hazzına âbid olmak
Bu mudur anladığın Kur'an'ı?
Böyle mi bilmiş idin Rahmânı?
Bu biliş anlayış imân-ı avam
Ehl-i idrâke bu imân haram
Bu sebebden bu kitâb-ı pür tâb
Ediyor her ülü'l-elbâba hitâb
Sana Kur'an dedi ki ol âgâh
Yapma Allahla beraber bir ilâh
Sen ise vehmini Allah yaptın
Nefs-i mevhumunu sevdin, tapdın
Sanma ki doğru bir imân ettin
Dinini nefesine kurban ettin
Böyle imân beğenilmez elbet
Getirir âdeme bir gün nekbet
Böyle din tutma mukallitlikdir
Müteşebbisleri hep hâlikdir
Çünkü bir püfle esası yıkılır
Bu soğuk tapmadan elbet bıkılır
Başka bir şeydir o imân-ı yakın
Edemez kimse ona şek telkin

(1) Muhterem Mahir İZ hocamızın geçen yazısında zikri geçen Tevfik Fikret'in M. Âkife verdiği cevaba Mesnevî şârihi A. Avnî Bey tarafından yazılan reddiyedir. Şimdiye kadar hiç bir yerde neşredilmeyen bu reddiye, ilk olarak mecmuamız tarafından neşredilmektedir.

Sen de vehminden usandı baktın
Bu sebebden ki o dinden çıktın
Yıktın amma yerine hak mı kodun
Ne gezer gitti odun, geldi odun!

«Bilmeden, görmeden imân ettim

.....
Kandığın şeylere hep kanmışım

Bu ne söz ey mütefekkir üstâd
Görünür anda meânî-i tezat
Bil ki ahyâradır ancak imân
Kuvvet ü za'f ile mevsuf bir şân
Görülen şeye ne hâcet imân
İster inkâr et onu, ister iman
O, odur sıdk-ı vücûdu zâhir
O görüş şekk ü zünûnu kâhir
Bilmeden, görmeden imân etmek
Bu esaslarla döner çerh-i felek
Gayba imânla nizâm-ı âlem
Gayba imânla yaşar bir âdem
Meselâ tâcir olan bir insan
Gayba imânla açar bir dükkân
Çünkü gâibdeki ribha imân
Etti, elbet çalısır pây zenân
Var kıyas et bunu hepsi böyle
Sözü artık düşünüb de söyle
İşitirsen haberî bir kavli
Sıdka da kizbe de mümkün hamli
Göz görünce gider imân artık
Sıdka, ya kizbe gelir bir varlık
İşte Kur'an da haberdır üstâd
Sıdkına hangi görüş verdi fesâd
Sana Kur'an dedi ki Allah var
Bu avâlim hep o Allah'la yaşar
Zâhir u bâtın u evvel âhir
Âkilin çeşmine günden bâhir
Zât-ı pâki bütün eşyâyı muhit
Öyle kayyûm-i cihâd ki o latif
Ondan evvel bütün eşyâsı kesif
Ne görüb bunları tekzib ettin
Neyle sen cânib-i küfre gittin
Fen mi? fen âkili idlâl etmez
Bu esâsâtı o ihlâl etmez
İftira bu hezeyanlar fenne
Bilir erbâb-ı ferâset fen ne?
Müslümanlık fen ile tev'emdir
Dahleden fenne, o bir sersemdir
Kişi olmaz ise sâhib temyiz
Ne okursa okusun şûr-engiz
Hangi bir fen dedi ki cüz külden
Efdal u ekmele olurmuş bazen
Böyle hükmetti fakat maddiyyûn
Çünkü temyizi harâb etti zünûn
Biri ferzend-i fünûn dîdesine
Böyle sormuş ki şu avcumdaki ne?
Delikanlı kalemi almış ele
Dalmiş endişe-i cifr ü remele
Demiş o gizlediğin şey benden
Sarıdır, ortası boştur ma'den
Pederî beht ile sormuş o nedir
Böyle bir şey ne olur hükümünü vir
Humku biçâreyi etmiş mecbûr
Bilbedâhe deyivermiş kalbur
O zavallı peder etmiş feryâd
Vasfın âlâ idi, hükümün berbâd
Nereye gitti o temyiz a çocuk

Sadır oldu doluluktan boşluk
Neye sen bilmedin ey fenn dide
Koca kalbur sığamaz keff-i yede.

«Sevdim Allah'ı, da peygamberi de

.....
Başka yoldan varırmış hakka»

Sevdiğin nefsin imiş ey üstâd
Vehmin etmiş sana hâlik icâd
Hakk u peygamberi hep önde durur
Hotperestâne kavi sille vurur
Hak u peygamberini bilse idin
Hakka isâl edecekti seni din
Lâkin evhâmına taptın cidden
Böyle boşluklara düştün birden
Boşluğu şimdi hakikat sandın
Âteş-i vehmine tekrar yandın
Çıkmadın, esfele indin yerden
Atdan indin, eşeğe bindin sen.

«Saydığım hârikalar, mu'cizeler

.....
Putunu kendi yapar, kendi tapar»

Enbiyâ eyledi hakka dâvet
Humakâ dâvete etti hiddet
Ukalâ dinledi tâbi oldu
Nûr-i hak akl ile lâmi' oldu
Bazısı çıktı içinden dedi yok
Benzeyenleri içimizden sana çok
Görelim farkını tâbi olalım
Sözünün sıdkına kâni' olalım
Dedi peygamber, alın işte kelâm
Akla tatbik ediniz, var mı hatâm?
Dediler: «söz bize kâfi gelmez,
Söz bizim zihnimizi hiç çelmez»
İsteriz hârika görmek senden
Bu nübüvvet bize olsun rûşen»
Ukalâ etmedi bunda ısrar
Gördüler çünkü sözü mânidâr
Ancak ahmakları kandırmak için
Enbiyâ mu'cize gösterdi o gün
O kemalâtı bu günkü humakâ
Sandılar hep birer efsûn-i zekâ
O havârik değil efsûn-i beşer
Verdi ferdâya da burhân u eser
Meselâ mu'cize-i şakk-ı kamer
Oldu Hind ehline de hayret-ber
İngiliz gayretî bir asır evvel
Hind'de bulmuştu acib bir heykel
Onda şöyle bir ibare mevzu'
«Sene-i şakk-ı kamerde masnu'»
İnşikâk-ı kameri hind ehli
Görerek hep buna şaşmış belli
Mu'cizat ehlinin işte yarını
İngilizler açıyor sırlarını
Dinine hizmet ederken ağıyar
Yıkıyorsun onu sen câhil yâr!
Hangi bir mu'cize oldu bâtil
O senin fennin ile ey âtil!
Birinini yaptığını yap görelim
Görelim onları kimmiş, sen kim!
Kendini satmadı onlar asla
Sattılar ma'rifet-i nûr-i Hudâ
Beşeri etmedi onlar idlâl
Onlara tâbi olan buldu kemâl
Onların maksadını ârif olan

Putunu kırdı bütün gizli, iyân
Gizli put ,vehm-i hayâlâtındır
İ'tikadât-ı muhalâtındır
Sana hep kendi hayâlin hâkim
Deme ben Rabb tanımam bi bâkim
Sana her lâhzada bin put icâd
Ederek taptırır ey kör üstâd
Sen de ma'bûdunu yaptın, taptın
Zannedersin yeni bir şey yaptın
Gâfilin bunca dalâletleri var
Putunu kendi kırar, kendi yapar!
Muğfil u muğfel olan bak kimdir
Çeşm-i insafda kim mücrimdir?
Bu ona benzedi ey nâ binâ
Mesnevisinde dedi Mevlânâ:
Dört kişi şöyle namaza durmuş
Şu suali birisi kondurmuş
Kılarız biz bu namazı amma
Girdi mi vakti namazın acabâ?
Birisi sus demiş 'ey yâr-ı vefâ
Namazı bozdu kelâm-ı dünyâ
Yâr-ı sâlis de demiş ey ihvân
İkinizden de bu hâl oldu iyân
Yâr-ı râbi' demiş Allah'a senâ
Ki namazda beni hıfzetti Hudâ.
Birinin yaptığını yaptı biri
Olmadı kendi işinden haberi
Sen de bunlar gibi yaptın aynen
Bilmedin yaptığını gafletten
Mürde aklın işi hep gaflettir
Dâima hâli onun sekrettir.
Cesedin aklı olunca mürde
Hükm-i hayvana girer her yerde
Cism-i hayvan yular ister elbet
O yularsız bırakılsa, dehşet!
Yuları hayvana hayvan takmaz
O zavallı bu hünerden çakmaz
Ona bir âkil ü dâna ister
Ki o biçareye olsun rehber.
İçlerinde nice gem almaz var
Onlara darbe-i te'dib yarar!
Mürde akla dem-i İsâ lâzım
Zulmete bir yed-i beyzâ lâzım
Nefs-i Firavna âsây-ı Musâ
Çıkarak olmalı bir ejderhâ

«Ara git deyrini, gez Kâ'besini

Acı bir darbe yiyip devrildim»

Sendey şâir-i yektâ-yı zaman
Arpa tüccarı kadar yok iz'an
Bir avuç arpa gören bir tâcîr
Yığının vafasını farka kâdir
Bir nümüne bu vücudun külden
Dolu mu, boş mu düşün bir cidden
Görüşün var, bilişin var, var var
Bu hünerler gider icâda kadar.
Sendey varken bu kadar vaf-ı celil
Ya niçin kelleni ettin techil?
Kendinin vafasına bak da bâri
Kelleni görme kemâlden âri
Vehmin icâdı evet boşluktur
Boşluğa tapma da serhoşluktur
Aradı Ka'beyi, deyri vehmin
Geride durdu ararken fehmin
Yerde, ya gökte ararken humakâ

Onu kendinde bulur ehl-i zekâ
Çünkü mevcûd-i hakiki dedi: «Biz,
Âdeme şah damarından yakınız»
Ata bindin, at ararsın gâfil,
Dolaşırsın yine câhil câhil!
Bilirim anlamadın sen bu sözü
Kâle sığmaz bu meâninin özü.
Çünkü dostum bu meâni zevki
Vermiyor zevki kelâmın sevki
Bir misâlden bunu telmih edeyim
Mümkünü lâfz ile tavzih edeyim
Bulut olmasa buhârât-ı Hudâ
O letâfetle görünmez ebedâ
Bulutlu hissedemez lâmisemiz
Su olunca ederiz hep temyiz
Su donunca katılıp şekle girer
Eriyip sonra yine asla erer
Evvelâ yoktu buzun eşkâli
Nereden çıktı onun ahvâli
Sıfât-ı ârıza-yı zât-ı buhar
Oldu her mertebesinde seyyâr
Sıfât-ı ârıza da asl adem
Bak düşün işte hudûs, işte kîdem.
İşte mevcûd-i hakiki-i latif
Eyledi kendini böyle tekşif
Bu suver fıskırır ondan dâim
O vücuttur bu nizâma hâkim
Hep onundur bütün evsâf-ı suver
Zannedersin ki suverden bu hüner
Topunun hâlikı bu nûr-i mübin
Gördü vehmin onu bir vehm-i cebin
Sen onu madde mi sandın sâde
Bunu bil ki yarı yoldur madde
Akl ü vehm ile bundan fazla
Gidemezsin o hakiki asla
Fen seni madde içinde çevirir
Sonra zulmetler içinde devirir
İşte dostum bu sebebden yandın
Vehmini ayn-ı hakikat sandın.
Sana gösterdi o vehmin biri çok
Doluyu boş, boşu mâli, varı yok.

«Şimdi bi kayd-ı cinân u nirân

Ben beni bir kayadan fark etmem

Âferin safsata-perdâz üstâd
Yine bir safsata ettin icâd
Evvelâ hilkafe hâlik lâzım
Onu nefy etmiş idin üstâdım.
Hâlik olmazsa, nasıl hilkafe olur?
Ona tapmak ne büyük gaflet olur.
Sâniyen âbide mâbud ister,
Sen ona yok dedin üstâd-ı hüner.
Bu ibadet kimedir ey şaşkın?
Ne kadar kuvvet-i vehmin taşkın!
Her taraf sence bütün boşluktur
Boşluğa tapma ne serhoşluktur.
Bâde-i vehm ile sermest oldun
İşte ondan bu kadar pest oldun
Türrehât oldu kelâmın böyle
Hiç düşünme hezeyanlar böyle
Sâlisen uymadı fi'lîn sözüne
Bu niçin çarpmadı bilmem gözüne?
Sana zangoç denilince lertzân
Hakka, peygambere ettin hezeyân.
O zavallı kaya mâhiyyetle

Ayak altında gezer zilletle.
Sen seni bir kayadan fark ettin
Sana zangoç diyeni incittin.
Bil ki dostum kaya senden efdâl
Böyle insan da behâyimden edal!

«Bir minik kuşla biriz tapmakta

İşte vicdanıma bunlar mahrek»

Kuşla bir olsan eğer tapmakta
Öyle müstağrak olurdu Hak'da
O minik sevk-i tabiatla yaşar
O tabiat ki bütün Hak'la coşar
Hâli tefviz ü tevekkül dâim
İğvicâcât u fesattan sâlim
Nefsini Hâluka etmiş tevdi'
Müsterihâne yaşar gönlü vasi
Yaşıyor kimselere yok zararı
O zavallı yer içer mâhadarı.
Nağme-i Hakka Hakkı tesbîh u salât
İşi dâim bu ibâdetle sebât
İki üç türlü görünmez o minik
Sâdedir hâli onun-yok ikilik.
Bir düşün sen de aceb böyle misin?
Bence sen bu beşerin bir gamısın
O açıktır görünür, sen kapalı,
Saf o yekpâre kumaş, sen yamalı.
Kalbini Hakkına, peygamberine,
Raptedenlerden a zâlim sana ne?
Nâm-ı şî'r altına koydun zehri,
Onu nasafet diye sattın cehri.
Bu mudur halka senin merhametin?
Bu mudur mefharetin, marifetin?
Bu mudur hayr, senin indinde,
Buna şerler de eder hep hande.
Hayr u şerri edemezken temyiz
Hâme-i ta'nını ettin tehziz
Hakka, peygambere tatvil-i zebân,
Nice bir müslime karşı hezeyân.
Bu enaniyyet-i Firavnâne,
Seni fırlattı çeh-i hızlâne.
Hulk-i mahviyyete bigâne iken,
Dem vurursun yine mahviyyetten.
Buna dostum şımarıklık derler,
O ne fendir, ne edebdir, ne hüner!
Boşluğa düştün ise var sen düş.
Türlü evhâmın ile orda dögüş.
Çekme hemcinsini ye's-i ademe.
Sen düş ancak o gamınla nedeme.
Var ise hubb-i vefâ vü yâri
Serrini nefesine hasret bâri.

HÜKM-İ MUHAKKİKİN

Bir tefekkürden ibâret insan,
Mütebâkisi onun et ile kan.
Fitr ü temyizi olunca fâsîd
Olur insanlığı artık kâsîd.
Es-selâmu alâ meni't-tebeal Hüdâ

27 Mayıs 1334
Posta İşletme Müdürü
AHMED AVNİ

GÜNLERİN GETİRDİĞİ

DÖNÜŞ

İsmail L. ÇAKAN

AYLARCA önce; fikri hazırlıklarla başlayan, teşyi' merâsimleri ve mes'ud yolculuklarla gelişen kudsi heyecanlar, şimdi rehâvetli bir itminan duygusuna inkılap etmiş vaziyette... Ortasından bir demir çubuk geçirilmiş kâğıt üzerindeki demir tozlarının hafif bir hareketle, o çubuk etrafında halkalanmasına eş; hac kâfileleriyle KA'BE merkezi etrafında, dıştan içe doğru, çemberleşe çemberleşe küçülen dünya, artık; yine aynı mihrak çevresinde, halkalaşa halkalaşa büyüyor... Evet işte **HACILAR DÖNÜYOR!**..

Allah (c.c.) Teâlâ'nın aziz dâvetlileri afv ve mağfiret ziyâfetinden; iki cihan serveri, ufuk peygamber Hz. Muhammed (S.A.V.) i ziyâretten dönüyorlar!..

Günlerce evvel, sevinç gözyaşlarımızla yolladığımız bağıllık ve ta'zim duygularımızı, salât-ü selâmlarımızı merciine ulaştıran mübarek kervanlar dönüyor!..

Mukaddes beldelerin kudsi havalarını içgerilerinde; dünya müslümanlarının sevinç ve kederlerini kalblerinde; kâinâtın en büyük huzur ve neş'esini gönüllerinde taşıyan bahtiyarlar dönüyor!..

BU ne mutlu dönüş!

O ne mübarek vuslat! Dönüşü olmayan bir vuslata eren, ruhunu o mukaddes topraklarda, mes'ud çölde gerçek sahibine teslim eden ibâdet şehitlerine binlerce gıta, binlerce fatiha!..

Dönenlerin imtihanı devam ediyor. Zira «Hacı olmak», «Hacı kalmak» için... Bu olmazsa, bunca zahmet niçin?..

Siz ey dönmeyenler, o mukaddes yolculukta hatm-i enfas edip o nebiyyi muazzam'ın ebedi komşuluğuna kavuşanlar, hayat imtihanından başarı tezkerenizi aldınız. Bize dua ediniz.

Size ağlayacak değiliz. Gözümüz ağlamaya müsâitse, o ilk yaşlarını kendi günahkâr bağrımıza dökmesini isteyeceğiz ondan.

EY dönenler mukaddes seferden. Sizi «hoş geldiniz», deriz. Ehlen ve sehlen!.. Gidip gelmek, görüp dönmek, büyük bir mazhariyet; yüce, çok yüce bir nimet.. Fakat kavuşmak, olmak ve kalmak, bunlar; evet bunlar, tamamen başka, bambaşka bir devlet...

Tebrik ederiz; haccın hac feyzine kanan, KA'BE yollarında kalan, haccın manasını hacı kalamakta bulan bahtiyar mü'minleri!..

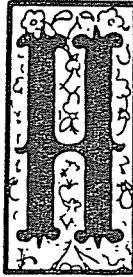
Ya Rab! Bize de göster bu mutlu günleri!..

Hukuk

Ali ŞAFAK -

(A. Ü. İlahiyat Fakültesi
Doktora Talebesi)

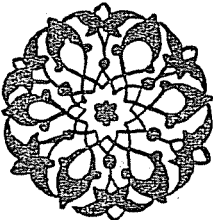
Altın ve gümüş fiatları karşısında Zekât, Sadaka-ı Fıtır ve Kurban'ın edası

HER din ve Hukuk sistemi yaşamış olduğu toplulukta fertler arası münasebetleri tanzimi gâye edinir. Dinlerden bir kısmı yalnız ahiret hayatını ele alır, dünyayı bir tarafa bırakır, bu türlü dinlerde spirtüel hayat söz konusudur. Onlarda fertler arası münasebât ve dünyevî muamelâtın hazzı ya hiç yoktur ya da pek azdır. Aksine olarak vaz'î hukuklar da fertler arası hukukî münasebetleri, ictimai hayatı tanzim ederken uhrevî hayatı, ferdin işine müteallik uhrevî müeyyideyi, ahlâkîlik derecesini bir tarafa bırakır, kaale almaz. Binnetice her iki grup din ve hukuk da gâyesine ulaşamaz, ulaşmasına da imkân yoktur. Zira iki ayaktan biri noksan, topaldır. Ezcümle; Budizm ve Hristiyanlıkta uhrevî hayat, ferdin şahsına ait, ahirete taalluk eden işleri ele alınmış; dünyevî cihet ihmal ve terk edilmiştir. Nazizm, Faşizm, Marxizm ve Pozitif hukuklar, sistemler ferdin ve topluluğun dünyevî cihetini, sosyal bünyedeki yeri ve durumunu ele alıp tayin ve tesbit etmeye çalışmışlarsa da uhrevî hayatı, hareketlerin ahlâkî cihetlerini bir tarafa bıraktıkları için gâyelerine vasil olamamışlar, fert üzerindeki murakabelerini tesis edememişlerdir. Bu nedenle yıkılmışlar veya yıkılmaya mahkûmdurlar.

İSLÂM dinine ve onun vaz ettiği prensiblere bir göz atılacak olursa mezkûr iki farklı sistemlerin kemâllerinin kemâllerini cami olduğu gibi her ikisinin en büyüğünden en küçüğüne kadar noksanlarını bertaraf etmiştir. İslâm dini ve onun her prensibi dünyevî ve uhrevî hayatı tamı ile ele almış ikisi arasında geçişi sağlamış, köprüyü tesis etmiştir. Bu cümleden olarak İslâm devletinin, Beytül Malın vergisi demek olan « Z e k â t » müessesesini ve onun tâbileri incelenecek olursa iddia sübut bulunmuş olacaktır.

Her Devlet ve sistemler işlerin tedviri, âmme hizmetlerinin ifası, mal sahipleri ile fakirler arası ictimai yardımlaşmayı temin için bir takım vergiler korlar, nisbetler tayin eder geçim ve ha-

yat şartlarını ele alarak miktarlarının neler olduğunu gösterirler. İşte İslâm vergi hukukunda bu nisbet tayin ve tesbit edilmiştir. Şöyle ki: Bir ciheti ile ibâdet bir ciheti ile ictimâî muâvenet ve Beytül Mal geliri zekât ve öşür vergilerinde verilecek şeyin cinsine, nevine göre ve verecek mükellefin malî durumu objektif olarak, her an ve zamana intibak edebilir şekilde gösterilmiştir. Keza sadaka-ı fitr ve kurbanda da mükellefin malî durumu nazara alınmış, tesbit edilmiştir.

Gerek zekâtta ve gerekse diğer iki vacib ibâdetde, içtimâî yardımlaşma vasıtalarında mükellefte ve malda bir takım şartlar aranmıştır. Mükellefte aranan şartlardan biri de onun nisaba malik olmasıdır. «Kur'anın vergi mevzuları ve onların nisbetleri hakkında sukûtu hukukçuları, hükümetin muvakkaten yeni vergiler tarh etmesinin veya buhranın devamı boyunca vergi nisbetinin yükseltilmesinin mümkün olduğu kanaatine vardırması.» (1). Bununla beraber malî buhran anında olsa tebayı çok ağır külfetler altında bırakmak, onların malî vaziyetlerini nazara almadan vergi tahsili için icbar etmek de tecviz edilmemiştir. Zira olmayandan olmadığı halde bir şeyi istemek «Vermezse mabud neylesin sultan Mahmud.» darb-ı meseli gibi bir durum arz eder.

O halde İslâmın vaz ettiği bu nisab nedir, neye göredir? Her üç ibâdet ve muâvenet vasıtasında nisab fıkıh kitaplarımızda şöyle tesbit edilmiştir; «Hâcet-i asliyesinden (ki 1 — Kendisinin ve şer'an beslemeğe mecbur olduğu efrâd-ı ailesinin — usul ve furuu, zevcesi, müstahdeminin nafakası, 2 — Yazlık ve kışık elbiseleri, 3 — Mesken, 4 — Ev eşyası, 5 — Binit hayvanı, 6 — Hizmetçi, 7 — Sanat aletleri, kitaplar, silâhlar... hep hayatî eşya cümlesindedir ve hâcet-i asliyyeyi teşkil ederler. İşte bunlardan) başka müayyen miktar ve nisbette... altın ve gümüşe, bedellerine sahip olanlar yine altın ve gümüş üzerinden mahsub edilmek şartı ile zekâtla, sadaka-ı fitr ve kurbanla mükelleftirler (2). Altın ve gümüş, malî kudretin tesbiti için vaz edilmiş birer ölçüdürler. Binaenaleyh bu miktara, malî kudrete sahip kimse mezkûr üç malî ibâdetle mükellef tutulacaktır. Bilhassa zekât gibi bir farizada, ifa cihetinden Devlet vazifeyi üzerine almış, zekât memurları tayin etmiştir. Sadaka-ı fitr ve kurban nisbetle çok daha üstün, ifa edilmiş noktasından da Devlet bu vazifeyi üzerine aldığı içindir ki tamamen ferd vicdanına bırakılmamış, vicdanî bir ibâdet olma yanında içtimâî cephesi de mevcut, ifası mecburî bir mükellefiyet durumundadır.

BAZI garphlar ve onların bizdeki mukallidleri, muakkipleri, İslâmın malî ibâdetlerinin vicdanî bir ibâdet olduğu iddiasında bulunarak, fert bunu isterse ifa eder isterse etmez derler. Binnetice İslâmın sosyal cephesi olmadığını, ferdin vicdanında mahkûm kaldığını, onun içindir ki 20. yüzyılda prensiblerinin artık içtimâî hayatta medarı tatbik, ihtiyaca cevap verici olmadığı iddiasını serdetmektedirler (3). Oysa ki bunlar biraz objektif olarak düşünüp, şu veya bu fikre bağlanmaksızın meselenin üzerine eğilseler o vakit zekât-sız İslâmın tam olmayacağını, zekâtı ifa etmekten imtina edenlere karşı Bü-yük Halife Hz. Ebu Bekir (R.A.) ın harp açtığını zekât amilleri vasıtasıyla devlet tarafından toplanıp yine devlet tarafından Kur'anda beyan edilen mahallere sarf edildiğini görür, anlar ve o zaman hakikatî teslim ederler. Ama mühim olanı o şahısların zihninde hiç olmazsa objektiviteyi tesis etmekle bu sonuca ulaşılabilir ki, böyle bir hal de ancak insaf sahibi olmakla mümkündür. Kısacası İslâmiyet vaz ettiği ibâdetlerle sosyal cephesini, içtimâî bir din olduğunu da göstermektedir.

Önce de belirtildiği gibi zekât, sadaka-ı fitr ve Kurbanda hacet-i asliye fevkinde nisaba malik olmak şartı vardır. Nisabın (ölçünün) ne olduğu da İslâm hukukunun asıl kaynaklarından olan sünnette ve Fıkha dair eserlerde beyan edilmiştir. Sadece altın ve gümüş ölçüsünü ele alıp üzerinde durmak konunun muktezasıdır.

ALTIN VE GÜMÜŞ ÖLÇÜSÜ

Bazı mallar, para, altın ve gümüş üzerinden zekât verecek kimseler için kendi durumlarını tayinde iki ölçü verilmiş, fert bu iki ölçüden birini irti-hapta serbest bırakılmıştır. Birinci ölçü, Altın üzerinden olup asli ihtiyaçlarının fevkinde 20 miskal altına sahip olan zekât, sadaka-ı fitr vermekle, kurban kesmekle mükelleftir. Bu hususta Rasulullah (S.A.V.): «Ya Ali, Al-

(1) İslâma Giriş, M. Hamidullah, s. 71.

(2) Tecrid-i Sarîh, K. Miras tercemesi, c. V.

(3) Cumhuriyet gazetesi, sayı, 15431 ve 15432.

tın 20 miskâle ulaşınca kadar sana zekât farz değildir. Eğer 20 miskâle ulaşmışsa yarım miskâl zekât vermen farzdır. (4) buyurmuşlar. İkinci ölçü de gümüş üzerinden vaz edilmiştir ki bu hususta da **Rasulullah (S.A.V.):** «Gümüş 200 dirheme ulaşınca kadar zekâtta muafıdır. 200 dirheme ulaşınca beş dirhem zekât gerekir.» (5). İş bu altın ve gümüş ölçüsü kendi nevirlerinde mutlak surette tatbik edilir. Fakat altın ve gümüş olmayan ticarî eşya ve paralar gibi hususta fert ikiden birini seçmekte muhayyerdir. Fakat burada dikkat edilecek nokta iki ayrı cinsten vazedilen ölçüler arasında **Rasulullah (S.A.V.)** devrinde ve onu müteakiben 3-4 asır boyunca 20 miskâl altının 200 dirhem gümüşe tekâbül ettiği, aralarında bir tevazünün mevcut olduğudur. Binnetice o devirlerde altın üzerinden verilen yarım miskâl altın ile 200 dirhemde 5 dirhem verilen zekâtlar birbirine kıymet bakımından eşit olup farklılık mevcut değildi. Her ikisi de bugünkü hesaptan % 2,5 a tekâbül ediyordu (6). Fakat zamanla altın istihsalinde pek okadar ilerleme kaydedilmemiş, aksine gümüş istihsalinde önemli miktarda artış kaydedilmiştir. Saniyen gümüş para değerini kaybetmiş, altın söz sahibi olmaya başlamış, para kıymetini altın sayesinde kazanmıştır; Neticede gümüş kıymet cihetinden yerinde sayarken altın sür'atle bir ilerleme kayd etmiştir. Nisbet bakımından gümüşle arayı hayli açmıştır. Ezcümle İslâmın ilk devirlerinde 20 miskâl (1 miskâl = 4,81 gr., 20 X 4,81 = 96,20 gr.) altın 200 dirhem (1 dirhem 3,207 gr.'dir, 200 X 3,207 = 641,5 gr.) gümüşün değerine tekâbül ettiği yukarıda kaydedilmişti. Ama bugün bu eşitliği bulmak imkânsızdır. Zira 9 Şubat 1968 tarihinde altın ve gümüş fiyatları nazara alınırsa görülür ki o gün 24 ayar 1 gr. altın 15,52 TL.sı, 1 Kg. has gümüş ise 990 TL. sıdır (7). İmdi bu fiyatlar önümüzdeki iki ölçüye tatbik edilecek olursa 96,20 gr. (20 miskâl) altın X 15,52 57. TL. = 1493,02 TL. İkinci ölçü olan gümüşte durum; 641,5 gr. (200 dirhem) gümüş X 0,99 TL. = 635,08 TL. sı. Hesab neticesi müşahede edilen durum; 1493,02 TL. lık altın 635,08 TL. sına eşit olmak şöyle dursun nisab miktarı altın, nisab miktarı gümüşe nisbetle 1493,02 : 635,08 TL. = 2,35 oranında fazlalık göstermektedir, bunun sonucu da 2,35 X 641,5 gr. nisab miktarı gümüş ancak 1 nisab miktarı (96,21 gr.) altın değerine eşit olabiliyor. Hesabları teferruatlı şekilde ortaya koymaktaki maksad, bugünkü iktisadî durumlar, altın ve gümüş fiyatlarındaki farklılıklar karşısında acaba zekât farızasının, sadaka-ı fitr ve kurban vaciblerinin ne tarzda ifa edilmesi gerektiğinin mümkün olan nisbette bir hal yoluna ulaştırılmasıdır.

ALLAH'A olan kulluğumuzun ifadesi, sahib olduğumuz nimetlerin birer şükranesi, fakru zaruret içerisinde olanlara, amme hizmetlerine yardım elinin uzatılmasının sebebi, içtimâî hayatta tesânüdün temini, «Habibim servet sahiplerinin mallarından zekât al. Zekât onların mallarını temizler ve vicdanlarını arıtır.» (K. K., 103) âyeti kerimesinin muktezası olan üç nevi mali ibadetlerin her birinin yerine getirilmesinde hareket tarzı şöyle olmalıdır: Eğer her üçünde de nisaba esas olarak gümüş ele alınırsa cemiyet içinde amme menfaatına müteallik işlere ve fakirlere uzanan yardım eli artacaktır. Zira ölçü miktarı düşük olunca mükellef adedi makusen mütenasib olarak artacaktır. Ama bunun yanında üç ibadetten bir kısmını ifa ederken mükellef harac ü meşekkat, harac-ı dinî ile karşılaşacak, bir kısmını ifa ederken böyle bir güçlük söz konusu olmayacaktır. Şayet altın, esas ölçü kabul edilirse mükellef miktarı azalacak, yine makusen mütenasib bir durum meydana gelecektir. Halbuki Şariin kasdı fakirlere, ammeye, l'âyî kelimetullah uğruna uzanan yardım elinin artmasıdır. Fakat altın esas ölçü kabul edilince her üç mali ibadetin yerine getirilmesinde mükellef hiçbir harac-ı dinî ile karşılaşmayacak, kolayca yerine getirebilecektir.

Konu üzerine biraz daha yakinen eğilip her üç ibâdeti ayrı ayrı ele alıp iki ölçü ile karşılaştırmak iktiza ederse keyfiyet vuzuha kavuşmuş olacaktır. Şöyle ki :

Zekât. «İnsanın kazanmış olduğu servetteki manevî necâseti, kötü vasıfları temizlemek için her sene malın % 2,5 nu Allah yolunda dağıtmaktır. Hükümü farzdır (8). Aile içerisindeki nüfus adedi v.s. düşünülmeden asli ihtiyaçlardan fazla gümüş veya altın üzerinden kabul edeceği bir ölçü ile malının

(4) *El İhtiyar li Ta'îli Muhtar Muh. b. Mevdud, c. I, s. 110.*

(5) *Aynı eser, c. I, s. 111.*

(6) *Tecrid-i Sarih, c. V, s. 116 v.d.*

(7) *Dünya Haberler Ajansı, 8.II.1968, No. 4728 den.*

(8) *Usus ul İktisad, Mevdudi, s. 129.*

% 2,5 nu zekât olarak verecektir. Faraza; elinde 800 TL. fazla parası olup da üzerinden 1 sene geçen v.s. şartları haiz olan mükellef eğer gümüşü ölçü alırsa 800 TL. sı zekâta tâbi tutulacaktır. Böylece bir farizayı ifa etmekte manevi bir huzura kavuştuğu gibi bir fakirin cüz'î de olsa ihtiyacını karşılamak için yardım elini uzatmış, ictimâî tesânüdün temâdisine yardım etmiş olacaktır. % 2,5 gibi nisbetin çok düşük oluşu da farizayı yerine getirmekte güçlük arz etmez. Ama mükellef altını esas kabul ederse, altın fiyatı hayli arttığı için 800 TL. sının zekâtı gerekmiyecektir. Sonuç olarak farzı ifa etmediği gibi fakire uzanan yardım eli de azalacaktır.

SADAKA-I Fıtır'da : Tutulan Ramazan-ı Şerif orucunun Allah indinde yük-selmesini, (teşbih caizse, mektuba nisbetle pul ne ise oruca nisbetle sadaka-ı fıtır da odur.) fakirin Bayram ve mübârek günlerini geçici de olsa gönül huzuru içerisinde geçirmesini sağlayan amelî bir ibâdet olup hükmü vacibtir. Bu vecibenin ifasında nisabın yanında ikinci bir şık ortaya çıkmaktadır ki o da «elinde nisab miktarı malı bulunanın hem kendisinin hem de balığ olmayan ve malsız bulunan çocuklarının sadaka-ı fıtırını vermekle mükellef oluşudur.» (9) Binaenaleyh hanesinde karı-koca ve üç çocuğu bulunan 5 nüfuslu bir ailede ailesinin elinde aslı ihtiyaçlarından fazla olarak 800 TL. sı mevcutsa bunun her yıl değişen duruma göre belli bir miktarını fitra olarak ifa edecektir. Faraza bu yıl vasatı fitra miktarı 5 TL. sı kabul edilecek olursa, hane reisi 800 TL. dan $5 \times 5 = 25$ TL. sı fakire dağıtacaktır. Eğer aile nüfusu fazla ise vereceği miktar da o nisbette artacaktır. Altını esas kabul ederse henüz asgarî ölçüye balığ olmadığı içindir ki fitradan muaf olacaktır. Maamafih gümüş değerini ölçü kabul edince zekâta nisbetle aile nüfusu artışa sebep olmakla beraber ifasında yine de bir haracü meşekkat görülmür. Fıtrada ailenin nüfusu, zekâta ise eldeki mal kıymeti verilecek fitra ve zekâta müessirdir. Binaenaleyh fitra için de altının hayli artan değerine karşı gümüşü kriter kabul etmek, hem bir vecibenin pek fazla dinî güçlük olmaksızın ifası bakımından, hem de fakire yapılacak yardım bakımından tercihe şayandır.

Kurbana gelince; Burada durum biraz daha farklı olarak ortaya çıkar. Zira vacib olan işbu malî ibadetin ifasında fert artan iki değerle karşı karşıyadır. Bir taraftan gümüş ve altın değeri, diğer taraftan kurbanlık hayvanatın değeri tedrici yahut sür'atli olarak artmaktadır. Bu gün pek çok şehirlerimizde Kurbanlık koyun fiyatları 200 TL. sı veya az-çok fevkindedir. Vaziyet böyle olunca elinde yine mezkûr 800 TL. olan bir mükellef kurban kesmede kriter olarak gümüş değerini kabul ettiğinde veya hakkında gümüş esası tatbik edilmeğe kalkışıldığında işbu 800 TL. sının en az dörtte birini bir anda vacib bir ibadetin ifasında sarf etmesi kendisi için zor gelecek, parası epeyce bir miktar azalmış olacaktır. Bu ise ferd için bir harac-ı dinî mahiyetinde olduğundan şartın ağırlığını dine haml ederek isyana düşebilir. Yahud ifa edemediğinde mükedder olacaktır. Ama kriter olarak altın değeri kabul edilirse bu takdirde elinde 800 TL. sı olan kurban kesmekten muaf olacak, elinde en az 1493,02 TL. sı olan kurban kesmekle mükellef tutulacaktır. Bu ölçü ise İslâm Hukukunda «HARAC-I DİNİ» olarak tesmiye edilen hususu bertaraf edecek, dine karşı muhtemel serzenişlerin önüne geçilmiş olacaktır.

Kısacası; ferdin, ailenin, herbir dinî mükellefiyetin şer'î hükmünü nazara alarak ifalarındaki kolaylık ve güçlüğü tayin etmek gerekirse, Zekât farızasında ölçü olarak pek fazla artan altın değerini, fakirin menfaatini gözeterek bir tarafa bırakıp gümüş değerini kabul etmek, yerine getirilmesinde harac-ı dinî'nin bulunmaması bakımından yerinde olur. Sadaka-ı Fıtırda, aile nüfusu çok kalabalıksa gümüş değeri ölçü olarak alındığında bir nebze harac-ı dinî göze çarpar, ama vasatî bir aile ise böyle bir güçlük söz konusu olamaz. Kurbanda ise; bu gün ifasında arz ettiği güçlük, pahalılık karşısında ölçü (kriter) olarak altın değerini kabul, harac-ı dinîyi bertaraf etmek bakımından yerinde olur. Altın ve kurbanlık hayvanların değeri birbirine yakın bir nisbette artmaktadır. Maamafih bu hususta Diyanet Riyasetine büyük işler düşmektedir (10).

(9) *Nimetül İslâm, M. Zihni Efendi, kısım II, s. 114.*

(10) *Tecrid-i Sarih, c. V, s. 184 v.d.*

S O N U Ç

İSLÂM dini vergi ve ibâdet sahasında servetler üzerine ağır bir yük gibi mahiyet taşıyan müesseseleri ortaya koymak ve bunları imanın rûkûnlerinden saymak sureti ile malî mevzuda önemli bir hamlede bulunmuştur. Zekât, hareketsiz, atıl kalmış servetler üzerine, parayı sevenler için hayli ağır bir yük olacak şekil ve mahiyettedir. İslâmiyet bu nevi ibadetleri vaz etmekle sermayeyi atıl vaziyetten, zekât vere vere bitmekten kurtarıyor. Muayyen ellerde, şahıs ve müesseselerde sermaye terakümünü, para spekülasyonunu önlemekle, İslâm bu nevi malî müesseseleri ile cimrilik, Karunluk gibi vasıflara karşı mücadele etmekte, onları yıkmaktadır. Cenab-ı Hak «Allahın fazl u kereminden kendilerine verdiği sarf u infakta cimrilik edenler, zinhar bunun kendileri için bir hayır olduğunu sanmasınlar. Bilâkis bu onlar için bir şerdir.» (K. K., III:180) buyurmaktadır. Yine Cenab-ı Hak âyeti kerimelerinde nisab hususunda sarih bir hüküm vaz etmemişse ve mutlak olarak «Habibim yine sana hangi şeyi nafaka vereceklerini sorarlar. De ki ihtiyacınızdan artanı verin.» (K. K., II:219) âyeti kerimesini vaz buyurmuştur. Binaenaleyh malî ibâdetlerin ifasında her ne kadar mezkûr ölçüler vaz edilmiş ise de nafîle için böyle bir durum da yoktur. İslâmiyet; ferdi, feragat sahibi, yardımı, infakı seven bir kimse olarak görmek istiyor. Yine Kur'an-ı Kerim'de «Allah yolunda maldan harc edeceğinizin mükâfatı size fazlası ile ödenecektir. Siz bu hususta haksızlığa da uğratılmıyacaksınız.» (K. K., II:272) buyurulmuştur (11).

İslâmiyet sermaye sahiplerini bu ve benzeri prensiblerle ictimâî muavenete teşvik eder, infak yollarını gösterirken kapitalist düzenlerde böyle bir infakla malların bitip tükeneceği zannedilir. Halbuki Hak Tealâ onların iç yüzünü «Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutur. Size cimriligi emreder. Allah ise nafaka hususunda size kendisinden bir mağfiret ve bolluk vaad ediyor.» (K. K., II:268) âyet-i kerimesi ile ortaya koyuyor. Yine kapitalistler isteyerek veya zorla verdikleri, infak ettikleri şeylerin artık zayi olduğunu, dönüşünün bulunmadığını zannederler. Bu hususta da II:276 âyet-i kerimesi, prensibi gerekli cevabı vermektedir. Keza kapitalistler, ellerinde malı cem edip, biriktirdikten sonra bunları faiz mukâbili karz olarak vermekle alınan ribânın re'sü malî artıracığını zannederler. Oysa Vacib Tealâ; «İnsanların mallarında artış olması için faiz cinsinden verdiğiniz şey, nakit, mal, vesaire Allah katında artmaz. Allahın rızasını dileyerek verdiğiniz zekât ise sevablarını kat kat artıranlar onu verenlerdir.» (K. K., XXX:39) âyet-i celilesi ile hakikatın nerede olduğunu beyan buyuruyor (12).

(11) Ususul İktisad, s. 123.

(12) Ususul İktisad, Mevdudî, s. 124.

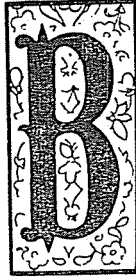
TARİH HASRETİ

Nerde onlar ki yeşil gölgeli çardaklarda
Diz çöken dostları tenvir ile irşada gider
Nerde ol rind ki elinden ezeli aşkı sunar
Bir gönül dervişidir elde sebû, bade gider
Nerde onlar ki ölümler gezinen sahrada
Müslüman yok mu! diyen her acı feryada gider
Nerde serhat beyinin aşk ve zafer kafilesi
Yıldı beş on kerre düşmanları berbada gider
Nerde ol dost ki hakikat yolunun yolcusudur
Açarak göğsünü tekbîr ile cellâda gider
Nerde onlar ki soyunmuş bir alay mecnundur
Derd eder kendine her derdi de imdada gider
Nerde ADNAN ki bir ahbabını özler de o dost
Açarak dağları sahraları Bağdat'a gider

Tarih

SIRRI ÜÇER

İslâm Medeniyeti

ÜTÜN Ortaçağ boyunca, doğu-İslâm dünyasının meydana getirip yaşattığı; kendisinden önceki medeniyetlerden müteessir olmakla beraber, yeni ve yakın çağda bilhassa garp dünyasına büyük ölçüde tesir eden parlaklığını, yine İslâm dünyasının, yeni ve yakın çağ hayatında da devam ettirdiği büyük İslâm Medeniyetini küçük bir makâleye sığdırmak çok zordur.

Mecmuamızın birinci sayısında, aynı mevzuyu, muhterem Zekâi Konrapa hocamız da vukufıyla istifademize sunmuşlardı. Biz de aynı fakat mühim olan, bu mevzuyu biraz daha geniş ve değişik cepheleriyle itnama çalışacağız.

Mevzua girmeden evvel, dünya medeniyet çemberini gözden geçirmek faydalı olacaktır.

a) Dünya Medeniyetinin doğuşu ve yayılışı:

İlk medeniyet meş'alesinin Asyada yaşayan insan toplumlari tarafından uyandırıldığı bütün medeniyet tarihçelerinin müstereken kaydettikleri bir hakikattir. Günümüzden IV veya V bin yıl önce, coğrafi şartların zorlamasıyla Orta Asyadan göçen insan toplumlari, bu ilk medeniyet meş'alesini de beraber götürmüş ve yaymıştır. İnsan tarihinde bilinen bu ilk göçlerden sonra, bizim için mühim olan üç medeniyet havzasının doğduğunu görürüz:

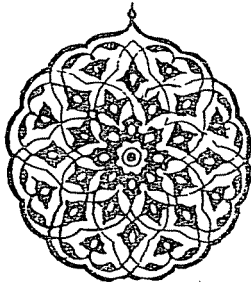
1 — Mezopotamyada Sümer Medeniyeti,

2 — Anadolu'da Hitit Medeniyeti,

3 — Nil Boylarında Mısır Medeniyeti... Ön Asya'da parlayan bu üç medeniyet, İlk Çağ Doğu Medeniyeti adını almıştır.

Mısır Medeniyeti, Girit Adası üzerinden Giritliler elinde Yunanistan'a atlamış, Hitit Medeniyeti de, Güney Batı Anadolu kıyılarından Etrüsk'lerle birlikde İtalya'ya geçmiş, İlk Çağ'ın sonlarına doğru, Yunan ve Roma Medeniyetleri meydana gelmiş, bu iki medeniyet İlk Çağ Batı Medeniyetini temsil etmiştir. Böylece medeniyet çemberi de, doğudan batıya intikal etmiştir.

İlk Çağ Batı Medeniyeti, bilhassa altın çağını Yunanistan'da yaşamış, en yüksek zirveye burada erişmiştir. Bu medeniyet, her cephesiyle, bütün bir Medeniyettir.

BÜYÜK İskender Ön Asya fütuhâtı esnasında, Yunan Medeniyetini, bu medeniyetin kaynağı olan, İlk Çağ Doğu Medeniyeti ile kaynaştırmış bu dörtlü kaynaşmadan; yani Mısır-Mezopotamya-Anadolu ve Yunan Medeniyetleri birleşmesinden, Hellenizm Medeniyeti meydana gelmiştir ve bütün Doğu Akdeniz kıyılarına yayılmıştır.

Roma İmparatorluğu bütün Akdenizi hâkimiyeti altına aldığı zaman işte bu parlak Hellenizm Medeniyetine kolayca mirasçı olmuştur.

Fakat Romalıların, Batı Medeniyeti temsilcileri kısa sürmüş, Milâdi V. asırda Avrupada meydana gelen Kavimler Göçü bu kıtada siyasi çöküntülerin yanı başında bir «Medeniyet çöküntüsü» de meydana getirmiştir.

Çermen kavimlerinin sebep olduğu bu «Kavimler Göçü» İlk Çağ Batı Medeniyetinin temsilcisi olan Roma İmparatorluğunun parçalanmasına da yol açmış, İmparatorluk Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İlk çağda sona ermiştir.

Doğu Roma İmparatorluğu, İlk Çağ Batı Medeniyetini bütün olarak temsil edememiştir. Fakat bir kısmına da sahip oluşu medeniyet cihetinden bir mana ifade eder. Bizans'ın bu davranışı ile Medeniyet çemberi, tekrar doğuya dönüşün ilk adımını atmıştır.

Orta Çağda dünya medeniyeti temsilciliğini, en geniş manada en parlak bir merhaleye erdirmek suretiyle Büyük İslâm Medeniyeti yapmıştır.

b) İslâm Medeniyetinin doğuşu, yayılışı, bu medeniyete tesir eden faktörler : Milâdi VII. asrın başlarından önce Mekke'de doğan, sonra Medine'de tamam olan İslâm Nuru insanlık dünyasına yeni bir medeniyet daha getirmiş, dünya Medeniyetine yeniden ışık tutmuştur.

Müsteşrik W. Barthold, İslâm Medeniyeti Tarihi'nde (Orta Çağ Şark Medeniyetine İslâm Medeniyeti denir) demektedir. Bu tarif yerindedir. Tamdır. Çünkü bütün Orta Çağ boyunca, Dünya Medeniyetini İslâm Medeniyeti temsil etmiş, medeniyet çemberi de yeniden doğuya geçmiştir.

Müslümanlar kısa zamanda Arap Yarımadasından taşarak İlk Çağın medeniyet havzası olan Ak Deniz kıyılarına yayılmış, yayıldıkları bu ülkelerde kendilerine göre yeni bir hayat, yeni bir Medeniyetle karşılaşmışlardır. Tabii ki; kendilerinden evvel bu ülkelerde yaşamış olan, yukarıda saydığımız İlk Çağ Medeniyetlerinden müteessir olmuş çok şeyler almışlardır. Böylece İslâmiyetin getirdiği yeni medeniyet ile İlk Çağ Batı Medeniyetinin bir ölçü içinde karışıp kaynaşmasından «İslâm Medeniyeti» vücut bulmuştur.

İ SLÂM Medeniyeti yalnız bir milletin ve meselâ Arapların Medeniyeti değildir. İslâmiyeti kabul eden, en az 18 milletin «Müsteşrik Medeniyeti»dir.

Orta Çağ içinde Batı Medeniyeti, son sığındığı Bizans Ülkelerinin, Hıristiyan Dininin müteassıp ve ağır müdahalesiyle gittikçe gerilerken; İslâm Medeniyeti, İslâm Dininin teşviki ve geniş müsamahası ile, sür'atle inkişaf etti. Kısa bir zamanda her cihetten tam ve bütün bir medeniyet haline geldi.

Bu cihet, bazı garazkâr ve fakat bilgisizlerin, kasıtlı iddialarının yani İslâm Dininin Medeniyete, ilim ve san'ata mani olduğuna dair beyanlarının doğru olmadığını isbat etmiştir.

c) İslâm Medeniyetinin garb medeniyetine tesiri :

İslâm Medeniyetine sırası ile Medine, Basra, Kûfe, Şam, Bağdad, Samarra, Kurtuba, Kahire, Kayruvan, Semerkant, Buhara, Delhi, nihâyet Konya ve İstanbul yüz yıllarca merkez vazifesi görmüştür.

İlimde, İslâmi ilimlerle yetinmeyen bu medeniyet âlemi, doğunun ve batının ilimlerine de rağbet etmiş, bu ilimleri, Ulum-u Dahile olarak almakla kalmamış tekâmül zirvesine erdirmişti.

Yukarda adları sayılan medeniyet merkezlerinde, büyük kütüphaneler, medreseler, kıymetli âlimlerin yanı başında büyük mutasavvıf, şâir ve san'atkârlar yetişmiş, orta çağ dünyasına medeniyet nuru saçmıştır.

Çinden, Hindden, İrandan, İsrailden, Mısır'dan ve Yunandan İslâm bünyesine ilmin ve san'atın yanı başında, İslâm Medeniyetini çöküntüye sürükleyen hürâfeler de sızdı.

İ SLÂM Medeniyetini bir bütün haline getiren san'at, ziraat, ticaret ve ordu hayatında da ilimle muvâzi tekâmül meydana geldi.

San'at hayatında İslâmın müsamaha duygusuna sığınan sanatkârlar, güzel eserleri ile, İslâm merkezlerini süslediler, san'at tarihinde hak ettikleri yeri aldılar.

Ressamlar, bir taraftan Emevi ve Abbasi saraylarının duvarlarını resimlerle kıymetlendirdiler, bir yandan da dinî eserler dışındaki kitapları minyatürlerle, tezhiblerle süslediler. Yazıyı bir san'at haline getirerek tezyinatla kullandılar.

Garbın heykeltraşlığı, İslâm'da (Naht), (Nakr) yani oymacılık ve kabartmacılık olarak ele alındı. Mermer, taş, ağaç, maden ve diğer bütün maddeler, oymacılık ve kabartmacılık san'atının birer ilk maddesi olarak alınıp işlendi.

Mimarî alanda çalışan sanatkârlar da üzerlerine düşen hizmeti yapmakta geri kalmadı. Gerek sivil ve gerek askerî mimarîde, batıya örnek olan şaheserler yükseldi.

İpek ve baharat yollarının İslâmlar elinde oluşu, ticâretin artmasına ve halkın zenginleşmesine, refahın artmasına sebep oldu. Ziraat de, bilhassa Müslüman-Türk halkının büyük ölçüde uğraştığı bir geçim yolu idi.

Bu parlak medeniyet, Orta Çağ savaşlarında, şarktan ve garbdan gelen iki istila ordusunun tesiri ile gerileme tehlikesine uğradı. Orta Asya'dan batıya doğru saldıran Moğol orduları, yolları üzerindeki siyasi kuruluşları yıkmakla kalmadılar, bu devletlerin medeniyetlerini de darbelediler. Bilhassa Bağdat'ın Moğollar tarafından zabtı, Bağdat kütüphanelerinin yakılıb yağmalanması, Anadolu'nun da aynı ordular tarafından istilası, Mısır'daki Memlük Sultanlarının bu istilayı durdurmak üzere giriştiği savaşlar, elbette ki İslâm Medeniyetinin akışında aksi bir rol oynadı.

Bu istilâya paralel olarak garpdan gelen haçlı orduları da (İslâm Medeniyeti) nin hiç olmazsa duraklamasına sebep oldu.

Bunların yanı başında, İslâm dünyasının içindeki itikadî, mezhebî ve türlü gizli mücadeleleri de unutmamak gerekir.

İslâm medeniyetinin garp medeniyetine tesiri şu yollardan meydana gelir :

1 — Kudüsü İslâmın elinden almak, doğunun zenginliklerini ele geçirmek arzusuyla doğuya gelen Hıristiyan haçlı orduları, doğuda yaşayan parlak İslâm medeniyetini gördüler. Kendi medeniyetlerinden üstün olan bu medeniyetten müteessir oldular. Beraberlerinde bu medeniyet unsurlarını ve fikirlerini alıp götürdüler. Haçlıların doğu ile olan bu münasebetlerinde Anadolu bir köprü vazifesi gibi şark medeniyetinin garba açılan bir kapısı oldu.

2 — Şimalî Afrikada devam eden aynı İslâm medeniyeti denizci olan Ağlep Oğulları tarafından evvelâ Sicilyalılarına sonra İtalyanlara tanıtıldı. Sicilyanın İslâmlar idaresinde kaldığı devirde burada açılan medrese ve kütüphaneler İtalya Yarımadasına medeniyet ışığı tutan bir kaynak oldu.

3 — En az yedi yüz yıl bir İslâm ülkesi olarak elde kalan İspanya yarımadası Endülüs Emevi Devleti zamanında İslâm medeniyetinin batıda en kuvvetli bir mihrağı oldu. Kurtuba, Gırnata, İşbiliye medreseleri Pirene Dağlarını aşarak İspanyaya gelen Avrupa talebelerine kapılarını açtı.

Hulâsa olarak Anadolu, İtalya ve İspanya yarımadalrı İslâm medeniyetinin üç köprü vazifesini gördü.

YUKARDA İslâm medeniyetinin ilk çağ batı medeniyetinden müteessir olduğunu, bir hakikat olarak nasıl kabul ettikçe; Orta Çağ Şark medeniyeti dediğimiz, büyük İslâm medeniyetinin de Rönesans medeniyeti üzerindeki tesiri, dinî ve millî taassuba kapılmayarak hakikatları kabul eden garplı müelliflerin samimi bir itirafıdır.

Garpta önce bir Hümanizma hareketi ile başlayan, sonra büyük Rönesans hareketi halinde gelişen bu yeni medeniyet İslâm medeniyetinden müteessir olmuştur. Bu yeni hareketle medeniyet çemberi doğudan tekrar batıya geçmiştir.

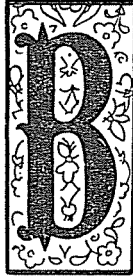

TEHLİL

Zatın benim, ey zatıma hüccet olan Allah!
 Ey varlığı varlık ile müsbet olan Allah!
 Evhâma hakaik olamaz münkeşif amma,
 Zulmetler eder, kalbime envârı îmâ.
 Manzurum olan hey'eti mecmua-i zerret,
 Bir nâmütenâhiliği etmektedir isbat.
 Daldıkça temâşayı mesâbiyh ile fikre;
 Mecbur olurum, her gece tesbîh ile zikre.
 Sensin beni, meyyâl kılan hâk-i sücûda,
 Bir zerre kalırsa bu semâvata göre arz,
 Binnisbe demek etmeliyim kendimi yok
 farz,
 Mahdut iken insandaki akl ey ulu yezdan!
 Olmaz mı bu pâyansız mülküne hayran,
 Bî-vâlid-ü-mevlût vücudu samedîsin.
 Allah ahadsin, ezelisin, ebedîsin.

İslâm Ülkeleri Coğrafyası

VELİ ERTAN

(Konya Yük. İslâm Enstitüsü
Müdürü)İslâm dîni
ve
İslâm âlemi

BEŞERİYET âleminde Dinler Tarihine göre pekçok çeşitli dinler vardır. Din ve sosyoloji âlimleri mevcut dinleri tetkik ve mukayese yapmak sûretiyle müşterek vasıflarını tesbit ederek bir tasnife tâbi tutmuşlardır.

Mâlûm olduğu üzere din, sevgi, itaat ve inkiyad anlamındadır. Bütün mevcûdâtı yaratan bir Hâlika inandırmaktır.

Kıyas-ı Enbiya'ya göre beşeriyet Hazret-i Âdem ile başlamıştır. Hz. Âdem, ilk insan ve ilk peygamberdir. İlk vahye mazhar olan da odur. Din beşeriyetle birlikte başlamıştır. Kıyamete kadar devam edecektir.

Din, insanlar üzerinde hâkim olan âmillerin en başında gelendir.

Tarihte görülen insan gruplarına hâkim olan dinlerin ilmi bir tarzda tasnifi hususunda incelemeler yapılmış ve bunun neticesi olarak da bir çok sosyolog din adamları dinlerin tasnife tabi tutulmasının lüzumlu olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Bununla beraber hakikî ve ilmi bir tasnif yapılamamıştır. Tasnifin ilmi bir tarzda yapılabilmesi ancak dînin tekâmül seyrine göre istinat etmesi zaruretine bağlıdır.

Her ne kadar garp âlimleri dîni, esâtiriyye, akliyye, bed'iyye ve ahlâkiyye namıyla bir takım gruplara ayırmışlarsa da bu tasniflerin ilmi bir değeri yoktur. Esasen bu tasnife karşı gene bir takım itiraz vâki olduğunu dinler tarihinde görmekteyiz.

Bunun için dinler zamanın icaplarına göre de tabii dinler, şahsiyeti ruhaniyye müessis dinler ve mutlak dinler adı altında tasnifler de yapılmıştır. Fakat bu tasnifler de ilmi olmaktan çok uzaktır.

Bununla beraber burada garplı ve şarklı âlimlerin yapmış olduğu tasniflerden ziyade islâm ülemasının görüşlerini ve yapmış oldukları tasnifleri göz önünde tutmak yerinde olacaktır.

İ SLÂM uleması dini, hak dinler ve batıl dinler diye ikiye ayırmışlardır. Hak olan dinlerden maksat doğrudan doğruya hem ahlâki hem de hükmi bir mahiyet taşıyan, tek Allah'a inanmayı âmir bulunan ve ahlâki fazilet üzerine kurulmuş olan dinlerdir. Bu suretle bu vasıflarda olmayan dinler ise batıl dinlerdir. Yalnız semâvi dinler meyanında bulunan asılları itibariyle hak olup, sonradan tahrif, tağyir ve tebdile uğramış olan dinler de vardır. Hazret-i Musa'nın ve Hazret-i İsa'nın tebliğ etmiş oldukları dinlerin bu günkü hali gibi.

Batıl dinler asılları bakımından bile semâvi dinlerle münasebeti olmayan ve çeşitli kavimler tarafından uydurulmuş dinlerdir. İlk çağlarda muhtelif milletlerde görülen dinler gibi.

Hak (semavi) dinlerin esâsı birdir. Bütün peygamberlerin din inançları aynıdır. Hepsi tek Allah inancına dayanır.

İslâm dini semâvi dinlerin sonudur.

İslâm dini vahdaniyet akidesinin unutulduğu, batılın hakka galebe aldığı, hurafelerin alıp yürüdüğü bir zamanda Arabistan Yarımadasında zuhûr etmiş, beşeriyeti karanlıktan aydınlığa, sefahatten saadete, hurafâttan hakikate, dalâletten hidayete ulaştırmış ve beşer tarihinde misline tesadüf edilmiyen büyük bir değişiklik husule getirmiştir.

İslâm dini, beşeriyetin hakiki dînidir. Fitrî, tabii ve umumî bir dindir. Zira islâm dini bir kavme mahsus değildir. Bu suretle Resûlü Zîşan Efendimiz de en son Peygamber olarak gelmiştir. Güneş nasıl bütün âlemi aydınlatıyorsa islâm dîni de bütün beşeriyeti aydınlığa çıkarmıştır.

İslâm dîni hayat ve güzel ahlâk dînidir. Zorlama yoktur. Taklidi de değildir. Belki akıl ve hikmettir.

İstiklâl marşı şâiri Mehmet Âkif'in dediği gibi :

**Allah'a dayan, sa'ye sarıl, hikmete ram ol,
Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol.**

İ SLÂM dîni kısa bir zaman içinde dünya üzerine yayılmıştır. Çünkü bu din tab'a uygun ruhları yükseltmeğe matuftur. Doğuda Türkistan ve Çin'e, Endülüs yoluyla Avrupa'ya yayılan müslümanlık zulmette kalmış milletleri nûra bürümüştür. 732 tarihinde Puvaty ve Tur ovasında vuku bulan meydan muharebesinde islâmların karşısına Frank reislerinden Şarl Martel kuvvetli bir ordu ile çıkmamış olsaydı hiç şüphesiz bugün bütün batı müslüman olacaktı.

Dünya üzerinde askerî bakımdan en geniş fütuhât daha ziyade dört halife (632-661) ve Emeviler (661-750) devrinde olmuştur. Abbasiler (750-1258) devrinde de ilim inkişaf etmiş, dünya tarihinde yeni bir islâm medeniyeti meydana gelmiştir.

Endülüs islâm devleti (756-1031) ilim ve medeniyetin beşiği olmuş, burası Avrupalıların bir kültür merkezi haline gelmiştir.

Arap İmparatorluğunun çok geniş olması hasebiyle idaresi güçleşmiştir. Bundan dolayı parçalanması üzerine ilk islâm feodalitesi meydana gelmişti. Abbasi Devletinin daha ilk zamanlarından itibaren uzakta olan bazı vilâyetlerin valileri müstakil birer hükümdar gibi hareket etmeye başlamışlardı. Onuncu asırda Bağdad'da Abbâsî, Kurtuba'da Emevî ve Mısır'da. Kahire'de Fâtimî halifeleri bulunuyordu.

Hazret-i Hasan'ın torunlarından İdris Afrika'da Fas'ta İdrisiye devletini kurmuştu. Bundan başka bu kıt'ada :

- 1) Muratibin devleti
- 2) Muvahhidin devleti
- 3) Kuzey Afrika'da Beni Ağlep devleti kurulmuştur.

Bu devletler zamanında bilhassa Ağlebiler Tunus, Kirvan, Trablus gibi yerleri büyük bir medeniyet merkezi haline sokmuşlardır.

Mısır'da Tolun, daha sonra Akşid isminde Türk kumandanları tarafından bir bağımsız devlet kurulmuştur.

Bütün bu hükümetleri Fâtimiler ortadan kaldırmışlar, Kuzey Afrika'yı tamamen zabetmişlerdi.

Selahaddin Eyyûbî ise Fâtimî devletine son vermiş Suriye ve Mısır'dan mürekkep büyük bir devlet kurmuştur.

Eyyübilerden sonra Mısırda Türk Kölemenleri hükümeti teşekkül etmiştir.

İslâmiyet bir taraftan Hazar denizine doğru yayılmış, Arap ve Türk münasebetleri başlamıştı.

İran ve Mâverâünnehir'in müslümanlar tarafından zabdedilmesi üzerine burada yaşayanlar da yeni dine karşı bir temayül başlamıştı. İşte bu sırada Türkler topluluklar halinde müslüman olmuşlar ve artık diğer islâm ülkelerine akın etmişlerdi. Memleketi; zâlimâne bir tarzda idare eden Emevilerden intikam almak için Abbâsîlere yardımda bulunmuşlardı.

Bundan sonra Türk sahnesinde Oğuz Türklerini, Büyük Selçuk İmparatorluğunu görürüz.

Anadolu Selçuk Devletinin haçlılara karşı mücadeleye geçmesi İslâmın kudret ve satvetini bir defa daha isbat etmiştir.

Anadolu'da teşekkül eden beylikler arasında Osmanlılar müslümanlığın yayılmasına önayak olmuşlardır. Orhan Gâzi zamanında Türkler Süleyman Paşanın kumandasında olmak üzere Rumeliye geçmişlerdir. Gelibolu kalesi alındıktan sonra Avrupa'nın batı ve kuzeyine doğru ilerlemeye başlanmış ve artık islâmiyet bu kıta üzerinde de kendisini hissettirmiştir.

B İLHÂSSA son yıllarda Afrika'da teşekkül eden devletlerin sayısı 38 i bulunmuştur. Bunlardan bağımsızlığını kazanan devletler arasında nüfusunun ekseriyeti müslüman ve hemen hepsi Birleşmiş Milletlere üye olan devletlerden; Mısır (Birleşik Arap Cumhuriyeti) 1922, Libya 1951, Tunus 1956, Fas (Mağrip Memleketi) 1956, Sudan'dan başka yeniden istiklâline kavuşan müslüman devletleri bunlardır :

1 — Cezayir	: 1962	9 — Gine	: 1958.
2 — Çad	: 1960	10 — Kamerun	: 1961
3 — Nijer	: 1960	11 — Merkezi Afrika Cum.	: 1960
4 — Mali	: 1960	12 — Siera-Leon	: 1961
5 — Moritanya	: 1960	13 — Somali Cumhuriyeti	: 1960
6 — Dahomey	: 1960	14 — Zengibar	
7 — Nijeria	: 1960	15 — Togaland Cumhuriyeti	
8 — Senegal	: 1960	16 — Yukarı Volta	

B U gün dünya üzerinde müslümanların sayısı 565.043.000 i bulunmuştur. Yalnız bu nüfusun 524.503.000 i sünni mezhepleri, 50.540.000 i de sünni mezheplerinin hâricinde kalanlardır.

Sünni mezheplere göre nüfus dağılışı :

1 — Hanefîler	: 272.742.000	(Türklerin mezhebi)
2 — Şâfiîler	: 146.861.000	
3 — Mâlikîler	: 94.411.000	
4 — Hanbelîler	: 10.489.000	(Yemen'de) (1).

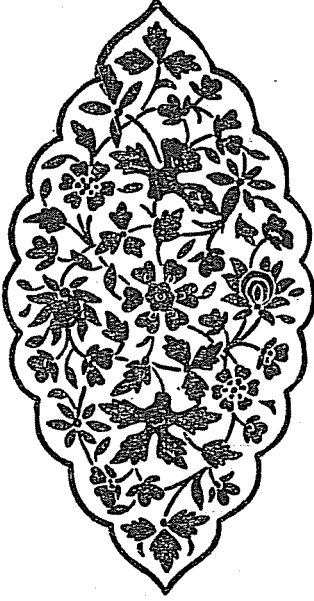
Bu gün dünya üzerinde bağımsız ve bağımsız olmayan ülkelerde yaşayan müslümanların sayısı aşağıda gösterilmiştir.

Hicri 1384 yılında islâm dünyası hakkında kısa bilgiler :

ADI	Yüz Ölçümü Km ²	NÜFUSU	DİLİ	İDARE ŞEKLİ
Aden	465.000	1.200.000	Arapça	Dominyon
Afganistan	640.000	1.300.000	Farsça	Krallık
Altın Sahili	360.000	3.200.000	—	—
Arnavutluk	30.000	1.670.000	Arnavutça	—
Bahreyn	570.000	144.000	Arapça	Şeyhlik
Cezayir	2.191.000	10.500.000	Arapça	Sosyal Cumhuriyet
Çad	1.125.000	2.576.000	—	—
Dahomey	115.000	2.000.000	—	—
Endonezya	1.840.000	97.000.000	Endenozyaca	Cumhuriyet
Fas	446.000	11.598.000	Arapça	Meşrutî Krallık
Filistin	21.000	2.150.000	Arapça	—
Gine	240.000	2.726.000	Fransızca	—
İran	1.600.000	24.000.000	Farsça	Meşrutî İdare
Irak	435.000	7.000.000	Arapça	Cumhuriyet
Kamerun	490.000	3.200.000	—	—
Katar	9.000	45.000	Arapça	Şeyhlik
Keşmir	210.000	5.000.000	—	—
Küveyt	16.000	321.000	Arapça	Meşrutî Krallık

(1) Hayat, Tarih Mecmuası.

Libya	1.750.000	1.225.000	Arapça	Meşrutî Krallık
Lübnan	10.400	1.626.000	Arapça	Cumhuriyet
Malaya	125.000	7.000.000	—	—
Mali	1.100.000	4.307.000	—	—
Maskat-Umman	201.000	550.000	Arapça	Şeyhlik
Mısır	990.000	27.000.000	Arapça	Cumhuriyet
Moritanya	1.150.000	630.000	—	—
Niger	1.100.000	3.000.000	—	—
Nigerya	840.000	3.000.000	—	Cumhuriyet
Pakistan	940.000	97.000.000	Ordu dili	Cumhuriyet
Senegal	190.000	3.000.000	—	Cumhuriyet
Sudan	2.375.000	12.000.000	Arapça	Cumhuriyet
Suriye	181.000	5.100.000	Arapça	Cumhuriyet
Suudi Arabistan	1.540.000	15.000.000	Arapça	Krallık
Tanganika	700.000	9.000.000	—	Cumhuriyet
Tunus	155.000	4.000.000	Arapça	Cumhuriyet
TÜRKİYE	776.720	30.000.000	Türkçe	Cumhuriyet
Ürdün	96.000	1.725.000	Arapça	Krallık
Yemen	210.000	5.000.000	—	Cumhuriyet
Zengibar	1.500.000	300.000	—	—
Hindistan	—	49.000.000	—	—
Çin	—	40.000.000	Türkçe	—
S.S.C.B.	—	35.000.000	—	—
Diğer ülkelerde	—	25.000.000	Muhtelif	— (2)
41		5525.093.000		

B U gün Amerika'da yirmi milyonu aşan siyah derili zenci vardır. Bunlar arasında son zamanlarda müslümanlık yayılmıştır. Zenci müslümanlar (Bleak Muslim) teşkilatlanmışlar, islâm dinini benimsemişlerdir. Çünkü müslümanlık insan tab'ına uygun gelen bir dindir. Bunu takdir eden zenci müslümanlar Kur'an-ı Kerim öğreniyorlar, öğretiyorlar. Bu cemiyetin çalışması gizli olduğu için ne kadar müslüman bulunduğu bilinmemektedir.

Bugün Kuzey Amerika'da 84.000, Güney Amerika'da ise tahminen 267.000 müslüman vardır. Bugün Avustralya'da da islâmiyet büyük bir hızla gelişmektedir. Hergün yüzlerce Hıristiyan müslüman olmak için islâm cumhuriyetlerine müracaat etmektedir. Şimdiki halde sayıları 20.000 i bulmuştur.

1800-1850 tarihleri arasında 5.000 kadar müslüman Pakistan, Afganistan, Kıbrıs ve Endonezya'dan gelip bu küçük kıt'anın Adalaid'e yerleşmişlerdir.

Bu müslümanlar Adalaid'de bir islâm cemiyeti kurmuşlardır. Cemiyet bütün müslüman memleketlerinden delegeler davet ederek ilk büyük toplantısını Melburn şehrinde yapmıştır.

İlk camii 1870 tarihinde Adalaid şehrinde inşa edilmiştir. Halen Avustralya'da beş camii bulunmaktadır.

Bugün Avrupa'da ve Balkanlarda tahmini olarak 12 milyon kadar müslüman vardır.

Almanya'da müslümanların çoğalmakta olduğu, büyük şehirlerde birer cami yapıldığını gazetelerden okuyoruz.

Bulgaristan'da müslümanlar daha ziyade Dobruca ve Deli Orman taraflarında olup bu memleket dahilinde 700.000 ne yakın nüfusun bulunduğu tahmin olunmaktadır.

Yunanistan'da ise 200.000 müslüman vardır. En çok Batı Trakyada Kavala, Serez, Drama taraflarında sakin bulunmaktadır.

Bugün Yugoslavya'da bir milyona yakın müslüman yaşamaktadır. Müslümanların meskûn bulunduğu yerler en çok Bosna ve Hersek, Karadağ, Makedonya, Kosova, Metohiya, Hiravtistan ve Silozinya'dadır.

Yugoslavya'da müslümanlar Boşnak, Arnavud ve Türk olmak üzere üç unsurdan terettüp etmektedir.

Asya kıt'asında S.S.C.B. in işgalinde başka başka adlarla tanınan ve tahmini olarak 62 milyon müslüman Türk olduğunu çeşitli gazete ve dergilerden öğrenmekteyiz.

Bugün dünya üzerinde istiklâline kavuşan müslüman devletlerin sayısı 33'ü bulmuştur.

Psikoloji

SABRİ AKDENİZ

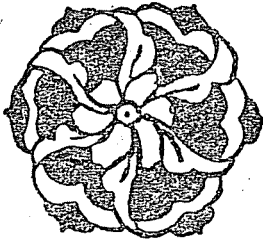
Allah'a inananlarla inanmayanlar arasındaki fark

UHBİLİMCİLERİN yenice bulduğu bir vakıa vardır, K. Kolomb'un yumurtası gibi bir şey: kişi bir takım faraziyeler kurar, sonra da bütün ömrünce, ya da bu faraziyeleri değiştirenceyedegün, onlarla birlikte yaşar; yaşamak zorundadır. Faraziyeyi değiştirmek onun yanlış olduğu kanısına varmış olmak demektir. O zaman da askıda kalamayız. Başka varsayımlar (faraziye) arayarak onlara bağlanırsınız. Yaşayışımıza bir biçim vermekte, davranışlarımızı yönetmekte en büyük etken bu inanıp bağlandığımız faraziyelerdir. Kişi yaşayış ve davranışlarını bu faraziyelere uydurabildiği ölçüde mutlu ve kendilerinden memnundurlar; kendi gözlerinde özlerinin değeri de bu uygunluk ölçüsünde yükselir veya alçalır. Meselâ, bir hırsız, hırsızlığın şerefli bir iş olduğuna inanan bir hırsız ustaca hırsızlıklar yaptığı, daha çok çaldığı ölçüde kendi gözünde değeri artacak ve o ölçüde mutlu olacaktır. Hırsızlığın kötü, küçültücü bir şey olduğuna inanan bir hırsız ise her çalmak zorunda kalışta yüreğinde bir ağrı duyacak, kendi kendinin gözünde biraz daha küçülecektir. Burada yapılan iş bir, ancak işi yapan bakımından rûhî sonuçları değişiktir.

Daha iyi açıklığa varabilmek için bir örnek daha vereyim: sabah erken kalkmanın sağlığa zararlı olduğuna inanan bir kişi elinden geldiği kadar geç kalkmağa bakacak, her erkence kalkışta «sağlığım bozuluyor» diye huzuru kaçacak. Erken kalkmanın günah veya ahlâksızlık olduğuna inandığında bu kişinin durumunun ne olacağını düşününüz, bir de bu faraziyeğe bağlı ferdlerden meydana gelen bir toplumu gözünüzün önüne getiriniz.

Bu faraziye kişiyi ve toplumu bir çıkmaza götürmektedir. Gerek ferdin, gerekse ferdlerden meydana gelen toplumun yaşayış düzeninin ve davranışlarının başlangıcı, kaynağı olduğuna göre bu varsayımları kurma ve kafalarımıza sokmada pek titiz davranmamız, gerek kendimizi, gerekse toplumumuzu çıkmaza götürecektir. Önceden kaçınmamız gerekir. Özellikle toplumlar inançlarından koparılıp ortada bırakıldı mı her türlü dene-

timden çıkar, ne yöne akacağını hiç kimse kestiremez, bir kez bir yöne akmağa başladı mı önüne geçip durdurmağa imkân yoktur, çok defa da dağılıp giderler.

ŞİMDİ Allah'a inanan kişi bütün ömründe bu inancıyla ve bunun getirdiği sonuçlarla yaşadığı gibi, inananın kişi de bu inancıyla, yani Allah yoktur faraziyesi ve getireceği sonuçlarla birlikte yaşar. Ben yukarıda örneğini vermeğe çalıştığım açıdan bu iki kişinin manevî ve ruhî durumlarını ele alıp anlamağa çalışıyorum.

Allah'a inanmayanlara özgür düşünür, hür fikirli derler. Neden hür fikirli olsunlar? Gerçekten mi özgür düşünürdüler, yoksa kendilerine ve onları, sözlerini ciddiyle tartışmadan kabul edenlere mi öyle geliyor?

Önce şunu araştıralım : Yukarıda sözünü ettiğimiz faraziyeler nerden gelip kafalarımıza yerleşiyor? Cevabı oldukça kolaydır. Bir takım toplumumuzun bizi çevreleyen bölümünün havasında dolanıp dururlar ve soğuk alır gibi bunları kaparız. Bir takımını okuduğumuz kitaplardan alırız. Bir takımını da bize öğretilenlere ters yönde hareket ederek — her ne sebeple olursa olsun — buluruz. Allah vardır — Allah yoktur, gibi. Havada dolanan fikirlerin bir çoğu kitaplardan gelme, geri kalanı da kişilerce söylenip, yazılmadan yayılmış olanlardır. Demek ki Allah inancından ayrılıp, Allah yoktur faraziyesine döndüğümüzde, Tanrı yoktur düşüncesini, okuduğumuz bir ya da birkaç kitabın etkisiyle benimsemişsek, bir veya birkaç kitabın yazarına, yok eğer Allah yoktur fikrini havadan, kesinlikle bilmediğimiz şunun bunun dediklerinden kapmışsak o bilinmeyen kişi veya kişilere bağlanmış oluyoruz. Bu demektir ki dindar **dahili** kişi, Allah vardır diyen kişi, Allahı yetki tanıyor. Burada Allah'a inanan ile Tanrı tanımaz kişi arasında önemli bir fark ortaya çıkıyor : biri yetki olarak Allahı, öteki ise kişiyi tanıyor. Kişiyi yetki olarak alana da bir takım kimseler özgür düşünür diyorlar. Oysa, ne kadar büyük olursa olsun, sistemlerini ne kadar geniş ölçüde tutarlarsa tutsunlar, kişiler de sistemleri de sınırlıdır. Öyleyse kişilere ve sistemlerine bağlanmak, hatta birçok yazarların birden fikirlerini benimsemek hür fikirlilik değil, sınırlı, dar düşünülülük-tür. Çünkü bu sistemlere bağlandığımız anda kendimizi onların çerçeveleri içine sokmuş, esir etmiş oluruz. Meselâ, Sartre'yi benimzedik mi artık Varoluşçuluğun, Marks'ı be-

nimsedik mi artık Marksçılığın tutsağıyız; o andan itibaren manevî ve sonuç olarak da davranış hürriyetimizi yitirmiş oluyoruz.

DEMEK ki kişileri yetki tanımak kendi kendini sınırlamak, tutsak etmektir. Dini katılaştırmak da aslında bir sıfatı sonsuzluk olan Allahı sınırlamak, kendi kendini sonsuzda dolaşmak, ilerlemek imkânından yoksun bırakmaktır. Oysa Tanrı ülküsü sonsuzdur.

Bir takım faraziyeler kurar, sonra da bütün ömrümüzce bunlarla birlikte yaşarız demiştik. Tanrının yokluğuna inanmak, kaynağı ya da ortaya atan yetkilisi bilinen veya bilinmeyen bir takım görüşlere veya hiçbir görüşe inanmamak görüşüne bağlanmak, kişi için sonsuz (esaret) tutsaklık günlerinin başlaması demektir. Çünkü artık hürriyeti kullanacak bir yer ve alan kalmamıştır. Tanrıdan kopup ayrılmak önmümüzdeki işığa sırt çevirmek, elimizdeki pusulayı düşürüp yitirmektir. Tanrıdan uzaklaşan kişi Tanrısızlığın kısır ve çok dar çerçeveli özgürlük sınırları içinde gittikçe daha çok sıkışıp, daha eli kolu bağlı esir olacak ve yaşayış, yaşamağa değer hayat üstüne çeşitli günlük, sakkat, bir takım sapık inanç ve değer yargılarına kapılarak, rahmetli (1) O. Veli'nin «Rakı şişesinde balık olmağa özenmesi gibi, elde edebildikleri Allahsızlık hürriyetini kötüye de kullanabilirler. Doğrusu, bu gibiler Tanrı ülküsünün yerine biraz olsun geçebilecek ve kendilerine dayanak olabilecek değerde başka bir ülkü bulamazlarsa (Bu yeteneği — kabiliyeti — taşıyanlar da yüzbinlerde bir çıkar), sıkıştıkları dar çıkmaz içinde kısa bir sürede manevî esirliğin, ruh esirliğinin bunalmına sürüklenir ve bedence ölmeden manen ölürlür. Çünkü bu duruma düşen kişinin kendi özünü gerçekleştirmesi artık bitmiş demektir. Yani, Tanrı tanımazlığı ülkü edinen kişi O'na imanını yitirdi mi ülküsünü gerçekleştirmiş, gâyesine ermiş, varacağı son noktaya varmıştır. Bu bir sondur ve bu kişinin manevî gerçekleşmesi artık sona ermiş, bitmiş demektir. Manevî gerçekleşmesi bitmiş kişi demek ise manen ölü kişi demektir. Buna karşılık Allaha inanma bir son değil bir başlangıçtır. Bu başlangıcın ardından gelen gerçekleşme, ereğe doğru yükseliş sonsuzdur. Bununla birlikte özgürlüğümüz de sonsuz demektir. Bu yolda harcaacağımız çaba bizi her gün biraz daha yüceltecek, yüceldikçe de yücelmenin zevkine daha çok varacağız ve bu

oluşum, bu eriş ölünceye kadar kendimizi Tanrının iyilik ve güzelliklerine verme ve adamamız ölçüsünde bir hızla devam edecek ama hiçbir zaman sona ermeyecektir. Çünkü Tanrı sonsuzluğun, kusursuz güzelliğin, kusursuz iyiliklerin, sonsuz bilginin kaynağıdır. O'nun dışında kalan her şey, isterse en büyük yazarlar veya sanatçılarca yaratılmış olsun, sınırlıdır ve bu niteliklerinden ötürü de sınırlayıcı, bağlayıcı, esir edicidirler. Gene bundan ötürü de sınırlayıcı, bağlayıcı, esir edicidirler. Gene bundan ötürüdür ki, Tanrıya yönelmeden kişinin gerçek manevî özgürlüğe kavuşması mümkün değildir.

ANCAK bu özgürlüğün de bir sınırlılığı vardır. Tanrıya yönelen özgürlük yalnız iyilik, kendi kendini sürekli arıtma, yüceltme, bilgi yolunda özgürlüktür; bunda başkalarına veya kendine kötülük yapma, zarar verme, başkalarını veya kendini küçültüp aşağılatma hürriyeti yoktur. Bu türlü hürriyetler Tanrıya yönelen kişinin özgürlük alanı dışında bırakılmıştır Bununla birlikte, sözünü ettiğimiz ilâhi özgürlük içinde, kişinin kendi varlığında gizli bulunan iyilik, güzellik ve bilgiyi arama tohumlarını yeşertip geliştirmesi oluşumu sonsuzdur. Bundan da sonsuza yönelenin özgürlüğünün sonsuz olacağını, gittikçe daralıp küçülmek şöyle dursun genişleyip büyüyeceğini görmek güç değildir. **Bazılarının sandığı gibi Tanrıya inanmak müsbet ilimlerden kaçmak anlamına gelmez, kaçmayı gerektirmez de. Tersine bu alanda her yeni buluş önümüzde, yolumuzu aydınlatan Allah ışığını daha da güçlendirmekte, öte yandan O'na olan ihtiyacımızı da artırmaktadır.**

(1) Ölüyü rahmetle anmak Hz. Peygamberin tavsiyesidir. Biz bu tavsiyeye uyduk. O velinin rahmete vesile olacak bir hayat yaşadığı ya da yaşamadığının takdiri Allah'a aittir.

Sosyoloji

Nahid DİNÇER

(Kayseri Millî Eğitim Müdürü)

AKADEMİK HÜRRIYET

«Hayat gibi hürriyet de o insanlara
layıktır ki hürriyetlerini her gün
yeniden kazanırlar.»

GÖETHE

AZI düşünürler insanları üç bölüme ayırmışlardır. Birinci bölüm her şeyi kendiliklerinden görebilenler. İkinci bölüm, birisi gösterirse görebilenler. Üçüncü bölüm de gösteren olsa da göremiyenler. Birinci bölüme girenler hürriyetin mânasını anlamış, hürriyeti kullanan, hürriyete sahip insanlardır.

Bu yazımızda hürriyeti bütün kaplamı ile değil, hürriyetlerin içinden yalnız ilmi hürriyeti, akademik hürriyeti, ele alacağız. Zaman zaman da söz ve yazı hürriyeti ile fikir hürriyetine de temas edeceğiz.

Akademik hürriyet : «Hür düşünme, hür araştırma hür öğretme» den ibaret hürriyetlerin toplamıdır. Hür düşünme, ilk bakışta basit ve apaçık gibi görünür. Peşin hükümlerin bütününden sıyrılmaya diye adlandıracağımız hür düşünme bütün hürriyetlerin en zor elde edilenidir. Çünkü insan kafası doğuştan, sosyal çevreden, geçirdiği hayat tarzından gelen sansuz peşin hükümlerin esiridir. Bu peşin hükümlerden kurtulmak tenbel olan insan zihni için zordur. Bir gayret, bir emek ve zorlama ister. Bu herkes için mümkün değildir. Yukarıda bahsettiğimiz birinci bölümde bulunan insanlar bu peşin hükümlerden kurtulabilenlerdir.

Bu grup fikir kahramanlarının bir kısmının hayatlarından kısa örnekler olarak akademik hürriyetin ne olduğunu açıklayacağız.

MİLÂTTAN önce beşinci asırda eski Yunanistanın Atina şehrinde yapılmış olan bir mahkeme fikir alanında savaşanlara halen bir kahramanlık örneği olarak görünmektedir. Manzarayı gözlerinizin önünde şöyle canlandırabilirsiniz : Mahkeme heyeti yerinde bu günkü mânası ile hem hâkim, hem jüri durumunda 281 Atina vatandaşı. Davacı iki politikacı. Dava edilen, bilirim iddiasında bulunanların bilgisizliklerini yüzlerine vuran,

büyük adam, Sokrat. Gençlere fena şeyler, Atina'nın siyasetine uymayan şeyler öğretiyor diye halk mahkemesi Sokrat'ı ölüme mahkûm etti. Siyasetin ilme ve fikre vurduğu darbenin ilk kurbanı.

Milattan önce üçüncü asır. Bu gün okullarımızda okuttuğumuz ve okuduğumuz geometrinin kruucusu Öklid, İskenderiyede bir geometri okulu açmıştı. Bu okulu ziyarete gelen Mısır Kırallığı İkinci Batlamyus, Öklid'e : «Geometrinin tahsili için daha kolay bir yol bulsanız...» diyor. Dalkavuk olmayan, ilmi ve hür düşünceye sahip Öklid şu cevabı veriyor : «Geometri tahsili için Kırallık yolu yoktur.» Bu cevabı ile Öklid, ilmi himaye etse bile bir Kırallığın bir ilim adamına direktif veremeyeceğini anlatmış bulunuyor.

Milattan sonra 4 üncü asır. Hıristiyan dini yayılmış, kilise babaları kendi felsefelerini kurmuşlardı. Bunlar, Hıristiyan dininin dışında bir hakikatin olacağını kabul etmediklerinden, tabii ilimlerle meşgul olmayı, Hıristiyanlıkla ilgili kitaplar dışında kitapların var olmasını kabul etmiyorlar ve ilmi putperestlikle bir tutuyorlardı. O devrin en büyük kütüphanesi olan İskenderiye Kütüphanesinin 400.000 cildi Piskopos Teofilos'un emri ile yakılmıştı.

Bu olaydan 25 yıl sonra yani 415 yılında Başpiskopos Kiril'in emriyle Astronom Theo'nun kızı Matematikçi Hipatya halk tarafından parçalanmıştır. İlmın ilk kurbanı sayılan bu Hipatya sonradan romanlara konu olmuştur.

Miladın altıncı asrında Şarkî Roma İmparatoru Justinianus Atina'daki akademiyi, ilim ve felsefe Hıristiyanlığın yayılmasına mâni oluyor diye, kapattı. Verdiğimiz son üç örnek, Hıristiyanlığın müsamahasızlığını, kan dökmekten çekinmediğini, ve ilme en büyük darbeyi vurduğunu göstermektedir.

Abbasi Halifelerinden Mansur, İmam-ı Azam'a kadılık teklif etmiş, İmam-ı Azam bu kadılığı kabul etmediğinden hapse atılmış, ayaklarından kan gelinceye kadar kırbaçlanmıştır. Hapiste yattığı müddetçe Halifenin yemeğini yemeyen, evinden getirttiği yemekle geçinen İmam-ı Azam bu olaydan sonra çok yaşamamış, 70 yaşında Hakkın rahmetine kavuşmuştur.

ABBASİ Halifelerinin en meşhuru Harun Reşid Medine'yi ziyaret ediyor. Devrin ünlü âlimlerinden İmam Malik hayatta. Harun Reşid İmam Malik'i yanına çağırıyor. İmam Malik : «Halife ilme hürmet ediyor ise bilsinler ki ilim onların ayağına gitmez.» diyor. Bunun üzerine Harun Reşid kendisine çok yakın olan birkaç adamı ile İmam Malik'in ziyaretine gidiyor. Bu ziyaretin halktan gizlendiğini anlayan İmam Malik şu tarihî sözünü söylüyor : «İlim halktan esirgenirse güzîdeler de bundan istifade edemez.»

Beş altı asır birden atlıyarak 15 inci asra gelelim. İslâm âleminin ilim merkezi bu asırda Semerkant Medresesidir. Medresenin bu günkü tâbiri ile rektörü **Bursalı Kadızade Rumî'dir**. Devrin hükümdarı âlim bir zat olan **Uluğ Beydir**. Bir gün Uluğ Bey Kadızadeye sormadan medrese hocalarından birini azlediyor. Kadızade bu

olay üzerine derhal evine çekiliyor. Hükümdar rektörün evine bizzat gelerek dargınlığının sebebini soruyor. Aldığı cevap : «Biz hocalığı azil kabul etmez bir memuriyet sanırdık. Ondan ötürü kabul ettik. Halbuki arkadaşımız azle uğradı. Gördük ki okutma, öğretme memuriyeti de bizim umduğumuz gibi değildir. Bu işten elimizi yıkadık ve köşemize çekildik.» demek sûretiyle ilim hürriyeti ve akademik hürriyet konusunda Türkistan Hükümdarına güzel bir ders vermiştir.

Gene 15 inci asırdayız. Osmanlılarda **Fatih Sultan Mehmet devri**. İstanbul'un ilk kadısı **Hızır Bey'in oğlu Sinan Paşa**, Fatih devrinin hem ilimde hem edebiyatta yüksek şahsiyetlerinden biridir. Fatih, Sinan Paşayı kendisine hoca tayin etmişti. Bir aralık bu değerli âlim ve şairle arası açılan Padişah Sinan Paşayı azl ve hapsedmiş, bunun üzerine İstanbul âlimleri kabahatı bulunmayan Sinan Paşa serbest bırakılmazsa hep birlikte Osmanlı arazisini terk edip gideceklerini Fatih'e söylemişlerdir. Bunun üzerine Fatih, Sinan Paşayı hapisten çıkarıp Sivrihisar Kadılığına tayin etmiştir.

BURADA şu kadarını kaydedelim ki İslâm âleminde din bir baskı vasıtası olmamıştır. Yukarıda verdiğimiz örneklerden açık görüleceği gibi, İslâm'ın özüne nüfuz eden hükümdarlar, ilim adamlarına azami hürriyeti vermişler, onları müsamaha ile karşılamasını ve desteklemesini bilmişlerdir. Bazen de siyasiler, ilim adamlarını — ki o devirde bunlar aynı zamanda din adamı idiler — kendi politikalarına âlet etmek istediklerinde — İmam-ı Azam örneğinde olduğu gibi — din ve ilim adamı âlet olmama cesaretini göstermiş ve herşeye rağmen inancından ve düşüncesinden fedakârlık etmeme bahasına direnmesini bilmıştır. Şu halde İslâm âleminde Hıristiyanlıkta olduğu gibi din ve ilim mücadelesi yoktur. Ancak siyasetin, devlet adamlarının din adamları üzerinde baskısı vardır. Ve bu baskıya karşı direnme bahis konusu olmuştur.

Gene Batı'ya dönelim. 15 inci asırda iskolâstik bir üniversite olan Pedua Üniversitesi öğrencileri ruhun ölümlü olduğuna inanan bir fikir cereyanına kendilerini kaptırmışlardı. Artık öğrenciler, kürsüye her yeni çıkan hocaya ruhun ölümlü olduğuna inanıp inanmadıklarını soruyorlar, eğer hoca ruhun ölümlü olduğuna inanıyorsa öğrenciler tarafından beğeniliyor, ruhun ölümlü olmadığına yani ölümsüzlüğüne inanıyorsa hoca beğenilmiyordu. Bu defa ilim hürriyetine, akademi hürriyetine ve inanç hürriyetine taarruz eden, devlet veya Hıristiyanlık değil galeyana gelen gençlik idi. Bu türlü taarruz ve baskı ne taraftan gelirse gelsin çirkindir.

16 ncı asır. Gene İtalyadayız. İtalyan Filozoflarından Giordano Bruno, felsefî fikirlerinden dolayı 1592 yılında Engizisyon tarafından hapsedildi. Sekiz yıl hapiste kaldı. Fikirlerinden dönmeye için tazyik edildi. O : «Doğru bildiğim sözden dönmem» dedi. Nihayet yakılmak suretiyle idamına karar verildi. Bu kararı veren mahkeme heyetine Bruno : «Benim hükmü dinlerken ürktüğümünden ziyade sizler bu hükmü verirken

korkuyorsunuz.» demişti. 1600 senesi Şubat ayının yedinci günü Roma'da bir meydanda odunlar üzerinde yakıldı.

20 inci asır. Yıl 1925. Amerika Birleşik Devletlerine bağlı Tennes devletinde Skops adlı bir öğretmen Darwin'in tekâmül nazariyesini okuttu diye mahkeme tarafından hem meslekten azil, hem de para cezasına mahkûm edildi. İşin en garip tarafı öğretmenin aleyhinde konuşan avukatın şu iddiası idi. Avukat diyordu ki: «Bir demokraside ilmin ispat ettiği şeyin değil, halkın ekseriyetinin inandığı şeyin hakikat diye kabul edilmesi iman icabıdır.» Zavallı avukat bilmiyordu ki ilim hürriyeti başka, siyasi hürriyet başkadır.

1940 yılında gene Amerikada meydana gelen bir başka olay. İngilterenin meşhur filozoflarından Bertrand Russel Newyork kollejerlerinden birinin matematik ve felsefe profesörlüğüne tayin ediliyor. Russel, Hıristiyanlık ve cemiyet meseleleri açısından, içinde bulunduğu nizama aykırı düşünceleri olan bir profesördür. Bu yüzden mahkeme Russel'i vazifesinden azle mahkûm etti. Burada mahkeme kararı ile azledilen Russel değil, ilim hürriyeti idi. Amerikanın meşhur filozofları, âlimleri, hatta bazı din büyükleri piskoposlar bir cemiyet kurarak Russel'i müdafaa ettiler. Newyork Üniversitesi Rektörü, Newyork Times'e yazdığı bir mektupta: «Eğer mahkeme kararı nakzedilmezse bütün Amerika okullarındaki öğretmenlerin emniyetlerine ve fikir istiklâllerine bir darbe vurulmuş olacaktır.» diyordu. Meşhur gazeteci Mis Doroty Thomson, Newyork Herald gazetesine yazdığı bir makede: «Bertrand Russel yirminci asırda gözlerimizin önünde Sokrat'ı canlandırdı. Aleyhinde dava açtıran vatandaş ise Sokrat'a zehir çanağını uzatan zındancıdır» demişti.

DEMOKRATİK nizamın hâkim olduğu yerlerde ve memleketlerde fikir ve ilim hürriyeti uğrunda mücadele eden insanlar bulunuyor. Totaliter rejimlerde, diktatörlükle ve tek parti ile idare edilen, sosyalist memleketlerde durum tamamen başkadır. Fikir ve söz hürriyeti, ilim hürriyeti olmadığı gibi bu hürriyetlerden bahsedilemez de. Orada her şey siyasetin emrindedir.

Bizim, ilim hürriyeti, fikir ve söz hürriyeti yönünden anladığımız demokrasi, insanların kendi fikir ve prensiplerini yazı ve söz halinde hiç bir korku duygusuna kapılmadan ortaya koyabilmeleridir. Yoksa tek taraflı verilen hürriyet, fikir hürriyeti değil, bilâkis fikir hürriyetine en büyük baskıdır. İfade etmeğe çalıştığımız fikir hürriyeti ortamının bulunması, bir birine aykırı ve birbirlerinden farklı fikirlerin serbestçe çarpışması ve yeni fikirlerin doğması imkânını verecektir.

Bursa'da Mânâ

Zümrüt gecelerde, sarhoş gönüller,
Lahûti âlemin letafetinde..
Bir şefkat incelir eriyip gider,
Hüdavendigârın merhametinde..

Rahmet denizinde nûr gibi arın,
Uyuyor doğacak bir mutlu yarın,
Yeşil mânâsında evliyâların
Duâlar Hüdânın hidayetinde..

Dinle.. mâverada okunur Kur'an,
Şakırdar Suları serin şadırvan,
Arşa kapı açar Rahmet-i Rahmân
Ulucamîdeki ibadetinde..

Süleyman Çelebi varır dergâha,
Uzanır gizlice bu yeşil vâhâ,
Yol bulur Ravza-i Resûlullaha,
Mevludlar okunur ziyaretinde.

Nakışlar biz bize, gözlere sefâ..
Aşına bağlanmış aşına vefâ..
Üflenmiş ruhlara bir gizli şifa
Ledünni zevklerin zerâfetinde..

Evler çiçek çiçek, türbe kubbeli,
Dağlarda bir mahşer, yeşil cübbeli,
Külâhlı sorguçu, taçlı, rütbeli..
Hâu çeker göklerin nihayetinde..

Kudrette kükremiş binlerce arslan,
Ve yigid cedleri o Gazi Osman..
Efsane efsane ruhlarda destan,
Fetihler devrinin celâdetinde..

Yaşıyor mâziyi Bursa rüyâda,
Yıldırımlar çakar geldikçe Yâda,
Bursa haşre kadar ermiş Murâda,
Şanlı Şehidlerin şehadetinde..

ARİF EMRE

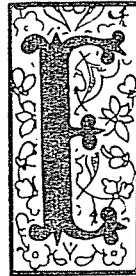
Tıp

Kız mı, Oğlan mı?

«DİLEDİĞİNE KIZ ÇOCUK, DİLEDİĞİNE DE ERKEK ÇOCUK VERİR, YAHUT ÇOCUKLARI ERKEK VE KIZ OLARAK ÇİFT VERİR. DİLEDİĞİNİ DE KISIR BIRAKIR. ŞÜPHE-SİZ O ALİM VE KADİRDİR.»

Şura — 49-50 (1).

Dr. Asaf ATASEVEN

SKİ çağlardanberi doğacak çocuğun cinsiyetini, yani kız mı erkek mi olacağını önceden tayin insanların dikkatini üzerine çeken bir konu olmuştur. Her anne ve baba çocuklarının kız mı yoksa erkek mi doğacağını büyük bir merak ve tecessüsle beklemişler, ekseriya erkek arzu ettikleri halde, kız çocuğa sahip olunca üzülmüşlerdir (2). Eski devirlerde saltanat erkek evlâda bırakılacağı için erkek çocuk arzu edilmesi bir bakıma tabii idi. Bununla beraber, zamanımızda bütün anne ve babaların çok defa erkek evlât arzu ettikleri bilinen bir hakikattir. İşte bunlar anne karnındaki çocuğun cinsiyetini doğumdan önce bilmek fikrini ortaya çıkarmıştır.

(1) Bu mevzu ile alâkalı daha birçok âyetler vardır :

«Rahimlerde olanı o bilir.» Lukman, 34.

«Rahimlerde size nasıl dilerse öyle kılık veren odur.» Âl-i İmran, 6.

«Allah her şeyin neye gebe olacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi artık yapacağını bilir. Onun nezdinde her şey ölçü iledir.» Ra'd, 8.

«Ve siz henüz analarınızın karınlarında ceninler halinde olduğunuz sırada sizin ne olduğunuzu çok iyi bilendir.» Necm, 32.

(2) Çocuğunun kız oluşuna üzülmek, hatta onu diri toprağa gömmek bir devr-i cehalet adetidir; Kur'ânda şöyle bildiriliyor :

«Aralarında birine bir kız olduğu müjdelendiği zaman içi gamla dolarak yüzü simsiyah kesilir, kendisine verilen kötü müjde yüzünden halktan gizlemeye çalışır, onu utana utana tutsun mu yoksa toprağa mı gömsün? Bak hüküm edegeldikleri şey ne kötüdür.» Nahl, 58-59.

Halbuki İslâm kız evlâta sahip olanları cennetle müjdelemiştir :

«Bir kimsenin bir kız olsa, ona ihsanda bulunsa, o kimse ile su iki parmak nasıl birbirine yakınsa (diye iki mübarek parmaklarını uzatarak) ben de cennette onlara öylece yakın olurum.» Hadis.

(3) Köylülerin daha çok karbonhidratlı gıdalaral beslendikleri malûmdur. Bu fikre göre bunların erkek çocukları olmaması, şehirlerde bilâkis erkek çocukların çok doğması icabederdi.

Hipokrat, gebeliğin son aylarında kadın güzelleşirse erkek, çirkinleşirse kız çocuk doğuracağına, sağ husyenin erkek, solun kız husule getireceğine inanmıştı. Bazı kimseler de çocuğun kalp atışlarının sayısına, gebe kadınların karnındaki siyah çizginin göbeğin sağ veya solundan geçmesine, çocuğun anne karnındaki hareketine, iklim ve mevsimlere göre çocuğun cinsiyeti hakkında tahminlerde bulunmuşlardır. Bunların hiçbirinin ilmi bir değeri yoktur.

SON asırda bu ampirik görüşlere ilâve olarak, erkek ve kadının cinsiyet hücrelerindeki azotlu maddelerin miktarının cinsiyet faktörü olarak rol oynadığı bildirilmiştir. Bol azotlu maddelerle beslenen annelerin çocuklarının erkek, unlu ve şekerli gıdalarla beslenenlerde kız olacağı iddia edilmiştir (3).

Dubean (1937) B. vitamini zerk edilen tecrübe hayvanlarında yavruların üçte ikisinin erkek olduğunu bildirmiştir.

Rochat (1954) çocuk cinsiyetinin asit ve kolevillerle değişebileceğini, sodyum bikarbonat zerk edilen kadınların erkek, asit zerk edilenlerin de kız doğurduklarını iddia etmiştir.

Dancakof (1956) hâdisenin bir hormon meselesi olduğunu, erkeklik hormonu (testosteron) zerk ettiği maymunların erkek ve hünsa (4) yavrular husule getirdiğini bildirmiştir. Bu tecrübelerde hünsa yavrular ortaya çıkması sebebiyle insanlara tatbik imkânı bulunamamıştır.

Gebe kadınların idrarında erkeklik hormonu aramak, çocuğun cinsiyetini tayinde bir test olarak ortaya atılmıştır. Çocuğu erkek olan gebelerin idrarında erkeklik hormonu miktarının arttığı, kıza hamile olanlarda azaldığı iddia edilmiştir. Fakat bu da netice veren bir metot olamamıştır.

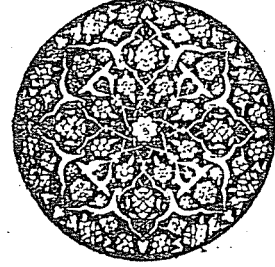
Bütün bu ilmi, daha çok tecrübi mahiyet arzeden çalışmaların bu meseleyi aydınlatma bakımından yetersiz olduğu aşikârdır. Görülüyor ki anne rahmindeki çocuğun cinsiyetini tayin hususunda halen bir usül mevcut değildir (5).

Çok makul gibi görülen ve maymunlara hormon zerkleri ile elde edilen neticeler erkeklik hormonunun tesirinden başka birşey değildir. Uzun müddet tedavi maksadı ile erkeklik hormonu zerk edilen kadınlarda ruhi ve bedeni erkeklik tezahürleri (kıllanma, sakal ve bıyıkların çıkması, sesin kalınlaşması, kalça yağlarının erimesi, ruhen erkekleşme) görülmektedir. Anne rahmindeki yavrunun cinsiyetinin erkeklik veya kadınlık hormonları ile direkt bir alakası yoktur. Zira biliyoruz ki insan yavrusu anne rahminde erkek ve dişi cinsiyet hücrelerinin birleşmesi ile husule gelir (6). Seks kromozomları annede XX, babada XY dir. Bu ikisi arasında muhtelif birleşme şekilleri ile kız veya erkek çocuklar hasil olur.

(Anne)	XX	XY	(Baba)
(Yumurta)	X X	X Y	(Meni)
(Kız çocuk)	XX	XY	(Erkek çocuk)

COCUĞUN cinsiyetini babanın cinsiyet hücrelerindeki keromozom tayin eder (7). Demek ki anne rahminde çocuğun erkek oluşu Y kromozomunun (ki bunu meni taşımaktadır) iştirak ettiği hale bağlıdır (8). Bu iştirake insanın dahil olabileceğini zannetmiyoruz. Bunu tayin eden bir üstün el vardır. O Allah (C.C.) dir! (9)

Teslim edilsin ki daha pek çok bilmediklerimiz var. Anne rahmindeki çocuğun cinsiyetinden başka

ecel, (kimin, ne zaman, nerede, nasıl öleceği) rızık, (kimin, nerede, ne zaman, ne yiyeceği) kaza ve kader... Bütün bunlar bir tesâdüf değil, bir kanuniyet prensibine göre vuku bulmaktadır. Kainatta kurulmuş bir düzen var. Bunun künhüne vâkıf olmak insan için muhal gözüktüyor; insanoğlu müsbet ilimler sahasında fanusa çarpın pervane gibi, kendi ilim sahasına çıkınca hududullah'a çarpıyor, tekrar geriye dönüyor ve aczini bir kere daha anlıyor.

(4) Hünsa : cinsiyet bakımından hem dişi, hem erkek karakterini birlikte gösteren canlı mahlûk.

(5) Bir müddet evvel bir haftalık mecmuada Lennart Nilsson adında isveçli bir fotoğrafçı tarafından rahim içindeki yavrunun resmini çekmek şeklinde bir yazı serisi neşredilmişti. İlim adamları bunun teknik bakımdan mümkün olamayacağı kanaatindedirler. Ancak gebe kadının ve rahim civarında birer küçük pencere açmak ile mümkün olabileceğini kabul etmişlerdir. Tababette karına aydınlatıcı cihazlar ile girilerek organları teftiş hatta resimler çekmeye matuf Laparoskopisi denilen bir muayene usûlü vardır. Fakat böyle bir müdahalenin gebe rahimde takallüs husûlü ile düşük veya erken doğumlara sebep olacağını unutmamak icabeder.

(6) Kur'ânda muhtelif âyetlerde insan yavrusunun anne rahminde halk oluşunun adeta embriolojik safahatı zikredilmektedir.

(7) Bu hususa eşi kız doğurdu diye surat asan erkeklerle ve haksız bir suçluluk duygusuna kapılan hanımlara duyurmak isteriz.

(8) Kur'ânda doğacak çocuğun cinsiyetinin erkek tohum hücresine (meni) bağlı olduğu şu âyetlerde bildirilmiştir :

«İnsan kendisinin başı boş bırakılacağını mı sanır? O, akıtılan bir meni damlası değil miydi? Sonra kan pıhtısı olmuş, sonra da Allah onu yaratıp şekil vermişti. Ondan erkek ve dişi iki cins yaratmıştı.» Kıyamet, 36-40.

«Atılan meniden iki çifti, kadın ve erkeği yaratan O'dur.» Necm, 45-46.

(9) Makalenin başındaki Kur'an âyetlerine müracaat.

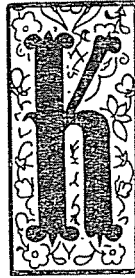
Saadet Asrından Çizgiler

Hazret-i Peygamber «s.a.v.» in takdir ettiği şair:

Ka'b B. Züheyr

Süleyman TULÜCÜ

(Konya Yük. İslâm Enst.
Öğrencisi)

A'B b. Züheyr b. Ebi Sülmâ el-Müzenî. Meşhur şâir Züheyr b. Ebi Sülmâ'nın oğludur. Annesi, Kebşe bint Ammâr'dır (1). Muhadram (2) şâirlerden olan Ka'b, kardeşi Büceyr'den ve her ikisinin babası olan Züheyr de onlardan daha iyi şiir söylerdi. Ka'b'ın Ukbe ve el-Avvâm adlı, şâir iki oğlu vardı (3).

Şâirin doğduğu tarih belli olmamakla beraber, ölüm tarihi de kesinlikle malûm değildir. Fakat oldukça yaşlı olarak öldüğü kabul edilmektedir. Diğer taraftan L. Şeyho'(Cheikho)ya göre, milâdî 662 yılında vefat etmiştir (4).

Ka'b, hicretin 9. senesinde müslüman olmuştur (5). Ağabeyi Büceyr, İslâmiyeti kabul edince ebeveyni buna çok üzülürler; ve Ka'b kardeşine o kadar kızdı (6) ki Hazret-i Peygamber (s.a.v.) aleyhine hicriyeler tertip etti. Hicretin 9. yılında Arabistan'ın büyük kısmı, Müzeyne'liler de dahil olmak üzere Hazret-i Peygamber'(s.a.v.)i tasdik ettiler. Müzeyne'lilerin aralarından attığı Ka'b gizlice Medîne'ye geldi, İslâmiyeti kabul etti ve Hazret-i Muhammed'(s.a.v.)i methetmek için tertip ettiği bir şiiri oku-

(1) Ebü'l-Ferec el-İsbahânî, Kitabü'l-Egânî, c. XV, s. 140, eş-Sinkâtî neşri, Mısır 1323.

(2) Lügatçılara göre, — Sahabî olsun, olmasın — yarı ömrünü Câhiliyye'de, diğer yarısını müslüman olarak geçirmiş kimseye Muhadram denmektedir. Lebîd Ka'b b. Züheyr, Hassân b. Sâbit, Nâbige el-Ca'dî, şu'arâ-yı Muhadramîn'dendir. Bk. Zeynüddîn Ahmed ez-Zebîdî, Tecrid-i Sarîh, (Ahmed Naîm tarafından yazılan mukaddime kısmı) c. I, s. 33, Ahmed Naîm terc., Ankara 1957.

(3) İbrahim el-Bâcûrî, Hâşiye Alâ Metni Bânet Su'âd, s. 3, Mısır 1286. Ka'b ve kasîdesi hakkında geniş bilgi için bk. Abdullah b. Hişâm el-Ensârî, Şerhu Kasideti Bânet Su'âd, ss. 2 v.d., Mısır 1307; el-Cümahî, Tabakatü's-Şu'arâ, ss. 20-26; J. Hell neşri, Leiden 1916.

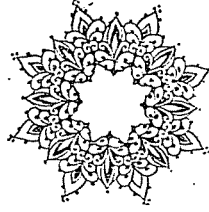
(4) L. Şeyho, Mecâni'l-Edeb, c. VI, s. 290, Beyrut 1913.

(5) el-Makrîzî, İmtâ'u'l-Esmâ, c. I, s. 494, Kahire 1941. M. Hamîdullah'ın İslâm Peygamberi (bk. c. I, s. 293, İstanbul 1966) adlı eserinden naklen.

(6) Ahmed el-İskenderî ve Mustafa İnânî, el-Vasît, s. 152, Mısır (tarihsiz).

du (7). Bu şiir, «Bânet Su'âd» (Su'âd uzaklaştı) diye başlıyordu. Ka'b'ın bu şiiri, âdet üzere sevgilisi Su'âd'ın ayrılığından duyduğu teessürünü, kalbinin elemlerini ifade ile başlar. Sevgilisinin güzelliğini, tatlı ve ince sesini, parlak çehresini, semavî tebessümünü metheder. Bu girişten sonra asıl maksada gelir, sözü Hazret-i Peygamber'(s.a.v.)e getirir, O'nu methederken belâğatın şahikasına çıkar: «Resûlullah'ın bana vaidde bulunduğunu duydum. Ondan zaten af umulur.» diyerek af diler. Sonra şâir: «Peygamber dünyayı tenvir eden bir meş'aledir, ışık saçarak etrafı nurlandıran bir nurdur, şerri kesip atmak için Allah'ın çekilmiş bir kılıcıdır.» beytini söyleyince, bu, Hazret-i Peygamber'(s.a.v.)in hoşuna gitmiş ve yanında şâire verecek başka bir atıya bulunmadığından, hemen sırtından hırkasını çıkararak onu hediye etmiştir. Bundan dolayı bu kasıdeye Kasıde-i Bürde denir (8).

rizi'nin diğer bir rivayetine göre Ka'b, Hazret-i Peygamber'(s.a.v.)le kardeş çocuğu olan Ümmü Hânî bint Ebî Tâlib aleyhinde bir şiir tertip etmiş, Hazret-i Peygamber (s.a.v.) de şâiri kanun dışı ilân etmişti. Bilâhare onu affetti, zirâ, İslâm'da ihtida eden bir şahsın eski günahları nazarı itibare alınmaz (12).

Orta çağ Fransa'sında olduğu gibi eski Arabistan'da da, şâir ve ozanlara câize yerine hil'at verilmesi hiç de nadir değildi. Bu hediye Ka'b'ın yanında o kadar kıymetli idi ki, bir müddet sonra halife Mu'aviye kendisine bu hil'at için 10.000 dirhem teklif ettiği halde vermedi. Ancak onun ölümünden sonra, halife bu şerefli elbiseyi kendinin mirasçılarından satın alabildi (9). O zamandan beri mukaddes emanetlerin en mühimlerinden biri olarak, hükümdarların hazinelerinde, evvelâ Şam'da, sonra da, milâdî 1258 de Moğollar tarafından zaptı sırasında yangında yanmıyacağı kadar Bağdad'da muhafaza edildi (10).

Kasıde-i Bürde'nin 20 kadar şerhi yapılmıştır (11) ve bütün İslâm dillerine tercüme edilmiştir. Ka'b'ın şiirlerinin bir antolojisi 1950 de Cracovie'(Polonya)'de neşrolunmuştur; burada İslâm'dan önceki Medîne harplerinde Müzeyne'lilerin iştirak ettiğine dair imâlar vardır. el-Mak-

(9) İbn Kuteybe, Muaviye'nin, bu hil'atı 20.000 dirheme satın aldığı kaydediyor. Bk. Kitâbü's-Şi'r ve's-Şi'arâ, s. 34, Mısır 1322.

(10) C. Brockelmann, İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi, s. 30, Neş'et Çağatay terc., Ankara 1964.

(11) Bu şerhler hakkında bk. Kâtib Çelebi, Keşfü'z-Zünûn, c. II, s. 1329-1330, Şerefeddin Yalıtıkaya ve Rifat Bilge neşri, İstanbul 1362/1943; René Basset, Ka'b b. Züheyr mad., İA., c. VI, s. 5.

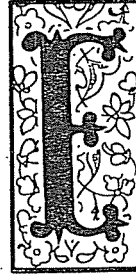
(12) M. Hamîdullah, İslâm Peygamberi, c. I, s. 293.

(7) M. Hamîdullah, Le Prophète de l'İslam, Paris 1378/1959. Türkçe terc. İslâm Peygamberi, c. I, s. 293, M. Said Mutlu, İstanbul 1385/1966; İbn Hişâm, Sîre, c. III, ss. 33 v.d. Mısır 1295; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, c. IV, ss. 240-241, Mısır 1286; İbn Reşik, el-Umde, c. I, ss. 23-24, Mısır 1383/1963; Ahmed Cevdet Paşa, Kasas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hu-lefâ, c. I, s. 220, İstanbul 1386/1966.

(8) Ali Himmət Berki - Osman Keskiöğlü, Hazret-i Muhammed ve Hayatı, ss. 348-349, Ankara 1966; Clément Huart, Arap ve Arap Dilinde İslâm Edebiyatı, s. 64, Cemal Sezgin terc., İstanbul 1944. Ka'b'ın Kasıde-i Bürde veya Kasıde-i Bânet Su'âd diye anılan bu kasidesi, Türkçeye başarılı bir şekilde, M. Nuri Gencosman tarafından tercüme edilmiştir. Bk. Kasıde-i Bürde, Tercüme Dergisi, sayı: 75-76 (Temmuz-Aralık), ss. 90-97, Ankara 1961.

Düşünen Gençlik

Necati BİRİNCİ

İslâmî Türk Kültürü
ve bugünkü nesil

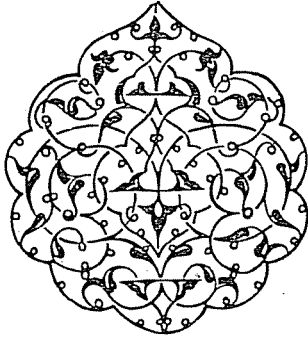
SKİ kültürümüzle ilgili neşriyatı ve şimdiye kadar çıkan eserleri takibedecek olursak, bu işe henüz lâ-yıkı ile başlanmadığı açıkça görülür. Oysa harf inkı-lâbının meydana getirdiği ufuk değişikliği içinde, kültür hayatımızla uğraşanlara düşen en büyük va-zife, eski kültürümüzün mahsûllerini lâtin harfleri ile yenilemek ve onları genç neslin önüne sürmektir.

Ufku ancak harf inkılabına kadar uzanabilen bu-günkü nesil, İslâmiyetten önceki Türk medeniyeti ve bilhassa İslâmiyet ile geniş bir mecrada çığ gibi bü-yüyen ve dokuz yüzyıl devam eden İslâmî Türk me-deniyeti mahsulleri ile karşılaşmamakta, onları tanıyamamakta-dır. Bu, genç dimağlarda büyük bir boşluk meydana getirmek-tedir. Kendi kültürüne karşı yabancı kalışın meydana getirdiği boşluk, mazisini inkâr ve batı medeniyetinin gelişigüzel kırıntı-ları ile dolmaktadır.

Bir neslin mazisinden beslenebilmesi için, onu tanıması ge-rekir. Bizde ise en az bilinen şey budur. Herşeyden önce «kökü mazide olan ati» olmak, kültür mahsullerimiz ile doğrudan doğ-ruya karşılaşmak, bir tefsircinin netice olarak elde ettiğini baş-langıç olarak genç neslin önüne sürmemekle olacaktır. Esas me-tin olmadan hüküm, veya kısa kısa parçalarla neticeye varma bizce ilmi zihniyetin dışındadır. Herşeyden evvel bütün kültür tarihimizin hiç olmazsa büyük mahsullerini geniş, izahlı şekil-leriyle beraber esas metinlerinin baskısı yoluna gidilmelidir. Bir-buçuk asırdan beri kendimizi rampa etmeye çalıştığımız Avrupa, bu meselelerini halletmiş ve adaptelerle eski eserlerini yenileme yolunda uzun mesafeler katetmiştir.

Nesilleri, dinî ve millî kültürümüzün zenginliği içinde ye-tiştirmekte büyük rol oynayacak olan bu yol, baştafta da söy-lediğimiz gibi bizde son derece cılız ve kısırdır. Yapılan bazı par-ça parça çalışmalar varsa da, bunlar bugünün ilmi anlayışına uymamakla beraber, faydadan uzak, yanlışlarla doludur.

Kültür meselelerimize ne kadar az ilgi duyduğumuzu göster-mek için bazı tarihî ve kültür hayatımıza ait gerçeklerimize bir göz atalım :

BÜTÜN sosyal kurumları ve idare mekanizması ile, zamanın zirvesine ulaşan, dünya siyaseti güden Kanunî Sultan Süleyman (saltanat devri 1520-1566)'ın devrinde ölen şair ve ilim adamlarının sayısı kaynaklardan edindiğimiz bilgiye göre ikiyüzü geçer. Ebussuut, Taşköprü-Zade, Kemal Paşazade gibi büyük fakihlerin yetiştiği bu devirde klâsik edebiyatımızın da en büyük şairleri yetişmiştir. (Fuzûlî, Bakî, Hayâlî, Yahyâ Bey, Revânî, Lâmi'î, v.b.). Fakat bugün, gerek bu büyük fakihlerin ve gerekse bu mümtaz şairlerin hangisinin eserleri faydalanılacak şekilde basılmıştır? Sadece Fuzûlî'nin ve Hayâlî'nin divanı. Bunun yanında Fuzûlî'nin dünya edebiyâtında on şaheserden biri olarak kabul edilen «Leylâ vü Mecnûn» adlı Mesnevi'sinin bugün şöretine lâyık bir baskısı yoktur. Oysa Ruslar, kendileri ile asla ilgili olmayan bu eseri tercüme etmiş ve bale hâline getirerek sahneye koymuşlardır.

Yine, edebiyatımızda ve dünya edebiyâtında, türünde erişilmesi güç bir zirve teşkil eden Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nin kalın el yazması ciltleri de bugünkü nesil için gerçek yönü ile karanlıktan ibarettir. Bu büyük eser, 1314 de Necib Asım'ın çalışması ve İkdâm gazetesinin sahibi Ahmet Cevdet'in gayreti ile basılmaya başlanmış, sekizinci cilde kadar olan kısmı Arap alfabesiyle neşredilmiştir. On cilt olarak hazırlanan eserin son iki cildi 1935 de Millî Eğitim Bakanlığınca bastırılmıştır. Bu neşir, görüldüğü gibi, ilk sekiz cildi Arap harfleri ile olduğundan, bugün için faydalanılması imkânsız durumdadır. Son iki cildi ise, eserin çok küçük bir kısmı olduğundan ve bazı yanlışları ihtiva ettiğinden faydadân uzaktır.

Bu neşirden başka, Reşat Ekrem Koçu, Seyahatnâme'nin her cildini hülâsa ederek eseri bastırması ise de bu neşir eserin aslını vermez.

Kendi millî kültürümüzün büyük bir edebiyat, tarih, coğrafya, sosyoloji ve psikoloji hazinesi olan Seyahatnâme'ye karşı ilgisizliğimize müvazî olarak Avrupalılar bu eser üzerinde birçok çalışmalar yapmışlardır. Bilhassa Macar, Rus, Sırp ve Bulgar dillerinde baskıları yapılmış, bu milletler Seyahatnâme'nin kendilerini ilgilendiren bölümlerini süzüp almışlardır.

Diğer bir misal : Avrupa ilim çevrelerinde «Hacı Kalfa» adı ile ün yapan, dünya çapında büyük bir âlim ve edip olan Kâtip Çelebi'nin

eserleri de bugün için faydadan uzaktır. Sadece, büyük bir bibliyografya eseri olan Keşfü-z-zünun adlı eseri 1941 ve 1945 yıllarında iki cilt halinde basılmış ise de bugün mevcudu kalmamış olan bu eserin yeniden baskısına gidilmemiştir.

BUNLARA edebiyatımızın mektep kurmuş zirvelerinin (Bakî, Nef'i, Nedim ve Şeyh Galib) eserlerinin dahi henüz limî ve faydalanılır şekilde basılmamış olduğunu da eklersek mesele açıkça görülür.

Bu söylediklerimizden sonra bugün yetişen neslin İslâmî Türk kültürü hakkında varacağı hükümlerin ilmî olma vasfını gözden geçirelim:

Bir medeniyet hakkında hüküm verebilmek için o medeniyetin yaşanmış vakıalarını tam olarak bilmek, temelini teşkil eden esasları tesbit etmek ve o medeniyet mensuplarının tarihi seyr içinde hayata bakış tarzları ile bunları izah etmek gerekir. Kısaca olaylar, fikri olgunluk ve san'at, cemiyet hayatı ile beraber ele alınmalı, bir bütün olarak incelenmelidir. Bu incelemenin yapılabilmesi için elde geniş malzeme yığınının faydalanılır bir şekilde bulunması icabeder. Oysa bizim asırlar süren göz kamaştırıcı medeniyet mahsûllerimizin henüz yüzde doksan beşinden fazlası bugünün nesli için karanlıktır. Bu nur yığını içine ancak son Osmanlı feyzi ile aydınlanabilenler veya özel ihtisas yapanlar girebilmekte ve alabildikleri kadar ışık ile dönmektedirler. Bu iki zümreden ilki günden güne Hakkın rahmetine kavuşmakta, ikincisi ise gerektiği gibi bir mecrada akıtılmaktadır.

BU durum Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ele alınmalı ve kendilerinden ümit kesilen kuruluşlara bakmadan, eski eserleri Lâtin alfabesine çevirecek ve onları bugünkü nesile tanıtacak bir enstitünün tesisine girişmelidir. Bu yolda yapılacak bir çalışma ile bir ke-sinti girmeksizin bugüne kadar takibedilebilecek bir hale gelecektir. Yoksa bugünkü ve gelecek nesillerimizin içinde İslâmî Türk kültürü ve medeniyeti hakkında dolmayacak bir boşluk olacak ve bu boşluk batı kültürünün sapık teferruatı (asla fikri yönü ile değil) nin at koşturduğu yer olarak kalacaktır.

Diyânet ve Din Eğitimi mensupları Tüketim Kooperatifi

Sefer DÖNMEZ
(İst. Yük. İslâm Enst.
Öğrencisi)

MENSUBU bulunmakla iftihar ettiğimiz din adamının Türkiyedeki kemmiyet ve keyfiyeti hergün dünden daha ileri bir seviyeye yükselmektedir.

Din görevlisi memurlar, bakmakla mükellef buldukları aile fertlerinin yiyecek, giyecek ve her türlü konforu için, her ay aldıkları maaşlarını — 3 veya 5. elden ihtiyaçlarını temin sadedinde — harca- yıp, borç altına da giriyorlar. Bazan bu harcamaların, aşırı fiatlarla memur arkadaşları çok sıkıntıya soktuğu da oluyor. Zaten bütün personel olarak memuriyetin ilk kademelerinde bulunuyoruz. Bu nedenlerle aldığımız eşyanın mümkün mertebe ilk elden temini cihetiyle ve daha ucuza almak gayesiyle bir tüketim kooperatifinin kurulması camiamız için bu gün artık elzem hale gelmiştir. Kooperatif, üyeleri için büyük faydalar sağladığı, aklı selim için şüphe götürmez bir hakikattir. Her şeyden önce; dinimizce de haram olan bir tarafı yoktur.

Diyânet ve din eğitimi mensubu olarak kalkınmaya örnek olmamız ve bu yönden memleketin en ücra yerlerine kadar kooperatifleşmeyi sağlamamızın ilk merhalesi; mezkûr kooperatifimizi su yüzüne çıkarmak olacaktır.

Ancak ilk defa genel merkez İstanbul'da teşekkül ettirilmeli; müteakiben de Fâtih ve Üsküdar kazalarında kooperatif mağazalarının derhal açılmasına geçilmelidir. Bu mevkiilerde din adamları ekseriyette bulunması, aynı zamanda merkezi yerler olması bakımından tercih sebebi olabilir.

Bundan sonra da Ankara, İzmir, Konya, Kayseri, Erzurum, Adana ve diyânetle din eğitimi mensuplarının yüzü aşan her yerde tesisi mümkün olabilir. Bu çoğunluğu sağlayamayan yerlerdeki personel, en yakın bir yerde kurulan kooperatife üye olabilir. Malî bakımdan vasatın üstüne çıkan kooperatifler, yeni açılan veya malî bunalma geçiren kooperatiflere yardım elini uzatacaklardır. Genel Merkez İstanbul'da olursa, malın tevzii işi daha pratik olacak ve sanayi mamûllerinde çok ucuzluklar sağlanacaktır. Böylece Türkiye Diyânet ve din eğitimi mensupları tüketim kooperatifi (100 000) in üstünde üyeye sahip olacaktır. Neticede Türkiye'de en zengin kooperatifi biz kurmuş olacağız.

BU hususta bizim örnek alacağımız tek müessese, «Hudutlu Sorumlu Ordu İstihlak Kooperatifi» olacaktır. Kendi bünyemize göre onların tüzüğünü adapte ederek kooperatifimizi kurabiliriz. Kooperatifin hedefi kâr sağlayıp ortaklarına kâr dağıtmak değildir. Onun hedefi üyelerine daha ucuza, daha ekonomik olarak ihtiyaçlarını temin etmektir.

Kooperatife Diyânet İşleri Başkanından cami görevlilerine hatta odacılara kadar bütün Diyânet men-

supları, İmam Hatip Okulu Öğretmen ve Müstahdemleri, Yüksek İslâm Enstitüsü hoca ve mensupları ve orta öğretimde aslı din bilgisi öğretmenleri yani Diyânet ve Din Eğitimi bütçesinden maaş alan bütün personel ile bunların emekli ve malûlleri üye olabilirler. Bu iki müessese ayrı kooperatif kurabilirlerse de Anadoluda maddî imkânlar kifayet etmeyeceğinden müşterek kurması zorunluluğu vardır.

Kooperatiften yalnız giriş kartı olan üyeler alış-veriş yapabilir. Ancak Kur'an Kursları, İmam-Hatip Okulları ve Yüksek İslâm Enstitülerinin hâmilere bulunan Dernek ve Resmî Teşekküller, baktıkları talebe başına (50) liralık bir hisse senedi alıp, tüzel kişi olarak kooperatiften her türlü ihtiyaçlarını temin edebilirler. Şu noktayı da belirtiyim ki kooperatif olarak sanayi teşekküllerinde — diğer ticaret erbabına nazaran — daha da ucuza mal alınabiliyor. Çünkü alacağı malın yekûnu çok ve para işi de kat'idir.

Kooperatif doğrudan doğruya müstahsil, üretim kooperatifleri veya imalâthanelerle muhatap olur. Alım satım komisyonu çeşitli şekilde ve en ucuz yolundan malı satın alır. Her üye (500) liralık hisse senedine sahip olabilir. Her ay (50) lira olmak üzere bu parayı en geç bir seneye kadar yatırır. Çıkmak istediği zaman yatırdığı paranın tamamını alır.

Kooperatifte çalışan müstahdemlere rayice göre yevmiye verilir. Satılan malların kâr haddi % 5 i geçmez. Tam üye olana veresiye verilebilir. Alış veriş kart usulü ile kayıtlı olarak yapılır. Her sene sonunda müstahdemlere verilen yüzde beşlerin bakiyesi, üyelerin kartlarındaki alış veriş yekûnuna göre risturn (kâr) olarak dağıtılır. Böylece (3 000) liraya almamız gereken buzdolabını (2400) liraya almış oluruz.

Kooperatiften üyelerin bütün ihtiyaçları karşılanacaktır. Ev tarhanasından tutun da elbiselik kumaş, mefruşat, mobilya, elektrik malzemesi ve bütün yiyecekler mağazanın ayrı ayrı bölümlerinde satılabilecektir.

Kooperatifin kurulmasında en müşkil tarafı, maddî yönde görüyoruz. Bu sanıldığı kadar gayri mümkün değildir. Meselâ, İstanbul'da Diyânet ve Din Eğitimi mensuplarının yekûnu (3 000) inin üstündedir. Herkes ten beşer yüz lira tahsil edileceğine nazaran (3000×500=1500 000) lira para toplanmış oluyor ki bu para ile her şey yapılabilir.

Zamanımızın bu şartları altında, maaşlarımız refah bir geçinme sağlayamıyor. Eğer bu kooperatifimiz gerçekleşecek olursa, şüphesiz ailemizi, çocuk çocuğumuzunuzu daha iyi bir şekilde yarınlarla hazırlayabiliriz.

Sorunuz Söylüelim

Hazırlayan :
Gazi MERT

(İst. Yüksek İslâm Enstitüsü
Öğrencisi)

SUALLERE CEVAPLAR

● Antalya'dan Sayın A. Nafiz BERBEROĞLU : «İmam-Hatip Okullarının toplumdaki yeri nedir? Bazı kimseler İmam-Hatip Okullarına düşmanlık yapıyor. Bu düşmanlığı niçin yapıyorlar?»

İmam-Hatip Okulları; yeni kurulmuş, henüz inkişaf safhasında olan müesseselerdir. Bunların toplumdaki mevkiini zaman gösterecektir. Bunu, istikbâlin tarihçesine bırakıyor ve sorunuzun ikinci bölümüne geçiyoruz;

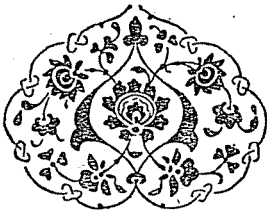
Bazı kimselerin İmam-Hatip Okulları aleyhinde büyük bir kampanya açmış olduklarını söylüyor ve bunun sebebini soruyorsunuz.

Yakın zamanlara kadar İmam-Hatip Okulları aleyhinde bulunan bir zümre vardı. Bunlar; İmam-Hatip Okullarının birer **Gericilik Yuvası** olduğunu iddia ediyorlar ve bu müesseselerden **Kafası Aydın; Genç İdealistlerin** yetişemeyeceği kanaatinde bulunuyorlardı. Bu iddialar bugün sönmüş gibidir. Çünkü; İmam-Hatip Okullarının gerçek aydın ve dinamik İslâm gençleri, kültür ve meslek bilgileriyle kendilerini artık kabul ettirmişlerdir. Okullar arası fikir ve spor müsabakalarında kazandıkları muvaffakiyetler, müfettiş raporlarıyla tesbit edilmiş başarı oranlarıyla bu gençler, memleketin en mümeyyiz unsurları olmağa hak kazanmışlardır. Bugün İmam-Hatip Okulu mezunu Müftü, Avukat, Mühendis, Kaymakam, Öğretmen, Belediye Reisi, Milletvekili; Oxfort Üniversitesi, Newyork Üniversitesi, Paris Sorbon Üniversitelerinde asistan... sayısı az değildir ve Dünyanın, memleketin her köşesinde büyük bir fedakârlık ve yurtseverlikle görevlerini yapmaktadırlar... Ve bunlar henüz filizlenme halindeki çalışmalardır. Öyle bir an gelecek ki C. Allah (C.C.) ın izniyle bu İslâm gençleri memleketlerinin mukadderâtını ellerine alacaklardır. İkinci beş yıllık plânda İmam-Hatip Okulu mezunlarına tanınan **Üniversiteye Girme Hakkı**, bu başarıları tescil eden en büyük resmî belgedir.

Din aadmi olarak bilinen kimseler arasında da İmam-Hatip Okulları aleyhinde bulunanlar görülmektedir. Anladığımıza göre sizin asıl öğrenmek istediğiniz de budur.

Endişe ve üzüntülerinize iştirâk ediyoruz.

Dışarıdan gelen hücumlara «Evet» ama, içeriden yükselen en küçük bir saldırı örneği, bu memleketin yaşadığı çorak ve kurak

devirleri bilen yurtseverler için ümit kırıcı oluyor ve bu davâya en küçük bir sempatisi olan herkesi kahrediyor.

Esâsen bunlar geçici rüzgârlardır. Normal karşılamalı ve fazla alevlendirilmemelidir.

Din adamları bölünmez bir bütündür. Tehlikeli rüzgârların bu kadar kuvvetli ve çok yönlü olduğu bir devirde teferruattaki küçük görüş ayrılıklarının önemsenmemesi, mühimsenmemesi lâzımdır.

Kur'an-ı Kerim Kursları, İmam-Hatip Okulları, İlahiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüleri gâye berâberliği içerisinde, büyük bir gönül huzuruyla milletin kendilerine yüklediği görevleri en iyi şekilde ifâ edebilmenin çârelerini araştırmakla meşkulderdir ve birlik hâlinde dirler.

Güçlü kalmak, birlik olmakla mümkündür.

Münasebetlerimizin devâmını bekler, saygılarımızı sunarız.

● Ankara'dan Sayın Mehmet KAYA : «Türkiye'deki ithalât firmalarının ekseriyetinin Yahûdilerin elinde olduğu söyleniyor. Bu doğru mudur? Ticârî firmaların adedi ne kadardır ve kaçta kaç Yahûdilerin elindedir?»

Son yapılan Ticaret Odası İstatistiklerine göre Türkiye sınırları içerisinde İthalâtla uğraşan 3800 ticârî firmanın 3500'ü Yahûdilerin elindedir. Geriye kalan 300 adet ithalât firması da Ermeni, Rum ve Türklere aittir.

Düşünüp, titreyip, kendimize dönmemiz lâzımdır.

● Çanakkale, Bayramiç kazasından Sayın Ramazan EREN ; «Mevlânâ'nın NEY'inin mahiyeti nedir? Ve ney'le ibâdet etmesi ne dereceye kadar doğrudur?»

Ney bir sembol'dür. Aslından ayrılan bir varlığın hicranlarını terennüm eder.

Ney'le ibâdet edilmiş değildir. Rûhî heyecanlar terennüm edilmiştir.

İslâm Medeniyeti Mecmuasının Yıl: 1, Sayı: 6'da Ankara Hacettepe Üniversitesi Tıbbî Teknoloji bölümünden bir kardeşimize verdiği Mevlânâ'yla ilgili cevapta, antiparentez olarak ney'den bahsetmiş ve mufassal mâlûmat vermiştik. «Yıl: 1, Sayı: 6. Sorunuz Söylüelim» sahifesine bakmanız şâyânı tavsiyemizdir.

● Burdur'dan Sayın Harun ÜNAL «Mecmuamızın «Kur'an-ı Kerim Özel Sayısı»ndaki Nihat Sâmî Banarlı'ya âit yazının son paragrafını açıklayınız.»

Mecmuamızın Kur'an-ı Kerim Özel Sayısındaki Nihat Sâmî Banarlı'ya âit yazının son paragrafında anlaşılacak hiç bir durum yoktur. Yazılar bir bütün hâlinde incelenmeli ve ona göre hüküm verilmelidir. Mecmuamızda İslâm dâvâ ve prensiplerine aykırı hiçbir yazı intişar etmeyecektir. Size tavsiyemiz yazıları bir bütün hâlinde incelemeniz ve ona göre hüküm vermenizdir.

● Maraş'tan Bay Mustafa ALTIPARMAK : «Hamamda şöyle bir hâdisе cereyân etmiştir : Yıkamak maksadıyla gelen bir müşteri emanet kasasına konulmak üzere hamamcıya bir cüzdan

veriyor. Hamamcı cüzdanı alıp, müşterinin gözü önünde kasaya kilitleyip anahtarı kendisine teslim ediyor. Anahtarı alan müşteri yıkanmak için banyoya giriyor ve banyodaki kurnanın musluğuna anahtarı asıyor. Derken, kurnanın suyu az akıyor diye bir başka yere gidiyor ve yıkamp dışarı çıkıyor. Bu arada anahtarı unuttuğunun farkına varmıyor ve giyindikten sonra hatırlayıp anahtarı almak için içeri giriyor bakıyor ki anahtar ilk yıkanmak için girdiği ve astığı kurnada duruyor. Anahtarı alıp dışarı çıktığında bakıyor ki anahtar kendisine verilen 18 numaralı anahtar değil de 9 numaralı bir anahtar... Ve 9 numaralı kasa açıldığında başka birine âit emânet görülüyor. 18 numaralı kasanın ise bomboş olduğu görülüyor. Müşteri «9 numaralı kasada cüz'î bir emânet olduğunu ve kendi cüzdanının içinde külliyetli miktarda para bulunduğunu» iddia ediyor ve ödenmesini talep ediyor. Anahtarlar hiç birbirini açmamaktadır.

Bu durumda şer'i hüküm nedir?»

Tekmiletü ibnü'l Âbidin, Cilt 2, Sahife 207-208'de şu şekilde halledilmiş bir mes'eale vardır;

«Elbiseleri teslim alan hazır bulundukça, hamamcı emanetçi olamaz. O hazır olmayıp, bulunmadığı zaman hamamcı emânetçi olur. Hamamdan çıkan herhangi bir kimse bir elbiseyi giyse ve emanetçi de kendisinin elbisesi olduğunu zannetse, elbisenin asıl sahibine o elbiseyi ödemekle mükellef olur. Çünkü zan ettiği halde; sormadan, dikkat etmeden onu bırakması, kendisini mes'ul tutmaktadır.

ez-Zâhire kitabında da şöyle der : «Bir adam hamama girdiğinde hamamın sahibine; «Şu elbiselerimi size emânet ediyorum. Onu saklayın, koruyun» der ve çıktığı zaman bıraktığı elbiselerini bulamazsa, hamamcıdan sorar. Hamamcı da: «Başkasının giydiğini gördüm ve fakat kendisinin elbisesinin olduğunu zan ettim derse, ödemekle mükellef olur. Çünkü elbiseyi hakkıyla korumamış ve vazifesini süstimal etmiştir.

Şayet; «Adamın elbiselerini aldığını gördüm. Fakat alan sensin zannettim» derse, ödemekle mükellef olmaz. Çünkü hakkıyla elbiseyi korumuştur ve fakat sahibini tefrik edememiştir.»

Yukardaki mes'ealelerin hâline bakacak olursak Kasa keyfiyeti de kendiliğinden anlaşılacak olur. Eğer cüzdanı alıp müşterinin gözü önünde kasaya kilitleyen hamamcı, «herhalde bu kasanın içindeki emânet bu müşteriye âittir.» diyerek, kat'i olarak bilmeden, onundur zannederek ses çıkarmasa ödemekle mükelleftir. Yok eğer; kasayı açan kimsenin o adam ve paranın da kendisine âit olduğunu zannetse ödemekle mükellef değildir.

Bize kalırsa; hamamcının bu işte bir sun-i takdiri yoktur. Emânet sahibi anahtara sahip çıkmamakla bir nevi taksirde bulunmuştur. Zâten bahsettiğiniz Marmara Hamamının emanet kasalarının anahtarları birbirini açmamakta ve anahtarlarda kola takılmak için lâstik bulunmaktadır. Müşterinin anahtarı muhafaza etmesi lâzımdı ve bu durumda bir başka müşterinin anahtarı değiştirmesi bahis konusudur ki bunun da müsebbibi herhalde hamamcı değil, cüzdan sahibi olsa gerektir.

Sahne

İstanbul Büyük Tiyatrosunda

« AYYAR HAMZA »

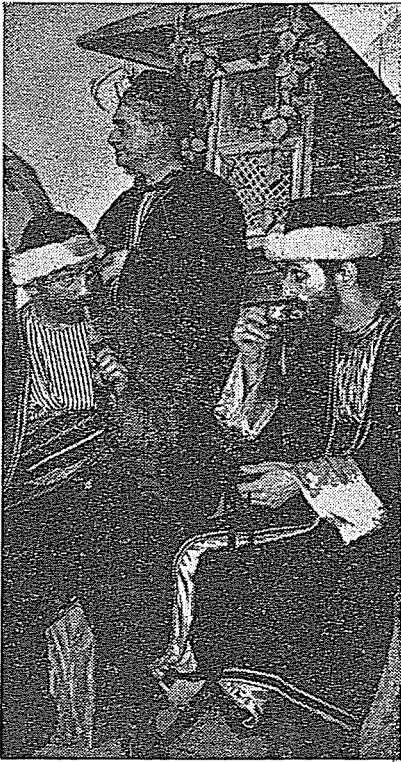
Yazan : *Âli Bey*

Sahneye koyan : *Nejat Uygur*

Dekor : *Nejat Uygur*

Oynayanlar : *Bahri Beyat, Feza Serengil, Ahmet Şendil, G. Yalaz, N. Uygur, Nejat Uygur, Mehmet Eruzman, Süheylâ Beyat, Erdal Gürer, Y. Ün Vs.*

HİLMİ KURTULUŞ

Ayyar Hamza oyunundan bir köşe.

EDİKPAŞA Tiyatrosunun açılmasıyla, (Avrupai) dediğimiz (tiyatro) Türk edip ve şairlerinin zevk ve anlayışlarında yer edinmiş. Roman ve şiirden sonra (tiyatro) yu da sanatlarının arasına katmayı ruhi bir vazife edinmişler. Vefik Paşa, Âli Bey gibilerin adaptasyonları; Şinasi, Abdülhak Hâmid Beyler gibilerin telifleri, birbiri arkasına Türk sahnesinde görünmüş.. Bunların hepsi, her çeşidi : (başlangıca) teşebbüstü... Tiyatro yazarlığının teknik bilgisine büsbütün denecek kadar yabancı olmalarına rağmen (o devrin dünya tiyatro sanatına kıyasla) yer yer başarılı örnekler de meydana koymuşlar.. Ve tiyatro sahnesinin en elverişli bir hoparlör olduğunu fark edenler de, bütün diyeceklerini çala kalem piyes şekline büründürüp (tiyatro) adıyla, boş buldukları sahnelere çıkarmışlar.

Bu karmakarışıklık sükûnet bulup dalgalar çekilince, ortada İbnürrefik Ahmet Nuri Bey ve Âli Bey kaldı.

Adaptasyon bir sanattı. Bugünkü telif eserlerimiz için hazırlanmış bir kalıptı.. Hiç tereddüd edilmeden denilebilir ki : (şimdiki epik dedikleri sapık denemeler devrine kadar) bütün yerli piyesler o kalıpların içine dökülüp şekillendi. Türk tiyatrosu o malzeme ile beslendi : büyüdü; yaşadı : bugünlere kadar geldi...

BİZDE de, diğer milletlerin aksine, eski kıymetlere dudak büken, yan bakan ve böyle de olunca : kendinden başkasını beğenmeyenler gelip geçmektedir. Bu hal yeni bir ceryan sayılmaz. Geçmiş hafızamızda şöyle bir tartarsak : muayyen bir yaş çağı içinde, kendinden evvel gelenleri beğenmemek rahatsızlığı geçirenleri buluruz. Bunların müddetleri tamam olup çağlarını atlattıkları zaman, mâkule güzel hislerle dönüşlerini de seyreder zevkleniriz. Bu sözleri edişimizin sebebi, eski zamana ait, eski piyeslerin sahneye konmak istenmeyişidir. (Bu eserler Türk Ti-

yatrosunun mayasıdır.)... Bilmiyoruz, mazisini unutan; geçmişini beğenmeyen veya beğendiğini gösteremeyen bizden başka bir millet var mıdır!..

Geçmiş zamanların eserleri diğer milletlerin gözünde nasıl bir emanetse; ecdadından kalan her şey nasıl mukaddesse; bizde bir hârebe; kullanılmaz saklanılmaz, seyredilmez bir döküntü; meydana çıkarıldıkça utanılacak bir pot! İşte Selçuk kalıntıları, işte o tıklım tıklım terk edilmiş kütüphaneler dolusu kitaplar. Kabuğunu beğenmemek nankörlüğü iliklerimize işlemiş.

Halk şairleri gibi : ilhamla (tiyatro sanatı) olmaz. Her dâhi sanatçının başlangıçta bir basit öğretmeni vardır. Gelecekteki büyük sanatçının da (kendinden evvelki zamanlara aid bilgileri elde etmek mecburiyeti vardır.) Bir millet tarihini bilmeyen devlet adamlarının elinde nasıl görerse; gelmiş geçmiş sanatını ve onları meydana getiren sanatçıları da bilmeyen, inkâr eden insanların da ellerinde (çökecek) bir varlıkları bulunmaz.

Fransız, İngiliz, İspanyol, İtalyan: üçyüz sene evvelki âdetleri üzere yazılmış piyeslerini, bugün rahat rahat temsil ediyorlar.. Biz, evvelki tavırlarımıza unutmuş, dilimizi anlamaz olmuşuz. Ortaoyunu'nu, Karagöz'ü kaybettik. Yabancılar buldular, kendilerine mal ettiler. Bizde bileni de kalmadı, oynayan da. Türk temâşa sanatının en mümtaz oyunlarını genç neslin dimağ ve zevklerine yerleştirmesek, pek fıkara kalır Türk'ün körpe tiyatrosu... Yaşmaklanmasını beceremeyen, üç eteğin bir ucunu nereye sokacağını bilmeyen, temennâ etmeyi bile (vakası doğuda geçen) ecnebi filimleri oyuncularından öğrenen aktörlerin acıklı temsillerini seyrediyoruz bazen.

İşte, Türk Tiyatrosunun, bir çoklarınınca bir varlık çabası gösterdiği fakat bizce tiyatro'dan çok uzak bir bocalama içinde kıvrandığı bugünlerde Büyük Tiyatronun (Ayyar Hamza)'yı sahnelemesi gerçek bir hamledir. Yine bugünlerde, bellibaşlı tiyatroların, özenerek yapıyorlarmış hissini uyandırıcasına sanatı ve tiyatroyu hiçe sayan davranışlarla, hiç bir zaman tiyatro olamayacak sokak ve gazete sütunları dedikodularından başka bir şey olmayan oyunlara sahnelerinde yer verirken, Büyük Tiyatro'nun (Ayyar Hamza)'yı temsili sevindirici bir olaydır.

BU güzel komedinin konusunu şöyle özetleyebiliriz : Hayli Zengin... O nisbette de cimri olan Muhterem ve Zuhûri efendi, çocuklarını parasızlıktan kıvrandırmaktadırlar. Gençlerin paraya olan ihtiyaçları o kadar da fazladır... İki de evlenecekleri kızlara hediye almak arzusundadır. Sonunda, şeytâni zekâyâ sahip uşakları Ayyar Hamza'dan yardım isterler. Ayyar Hamza, derhal bir plân hazırlar. Plânın tatbikiyle birbirinden komik olaylar ortaya çıkar. Bir Ortaoyunu, niteliğinde gelişen oyunda, Hamza'nın plânı başarı kazanır. İki genç, istedikleri paraya kavuşurlar. Hatalarını anlayan Muhterem ve Zühuri efendiler de, kendilerine güzel bir ders veren Hamza'yı evlendirerek mükâfatlandırır.

Orta Oyunlarının kalıplaşmış kişileri vardır. Baş kişiler İhtiyar veya Aptal'dır. İhtiyar veya Efendinin görevi güldürücüye nükte yapması için fırsat vermesidir. Bu role tülûatçılar (parçacı) der... Bu oyundaki Zuhûri ve Muhterem efendiler Hacivat veya Pişekâr benzeridirler. Komik, Ortaoyunu'nun yönetmenidir. Komikler çoğunlukla uşak rollerine çıkarlar... Karagöz veya Kavuklu benzeridir (Oyundaki Ayyar Hamza)...

Kendi türünün en başarılı örneği olan (Ayyar Hamza) komedisi, bir Ortaoyunu şeklinde, başlangıçtan sona kadar çok değişik sahnelerle dolu. On dakikada bir durum değişiyor.

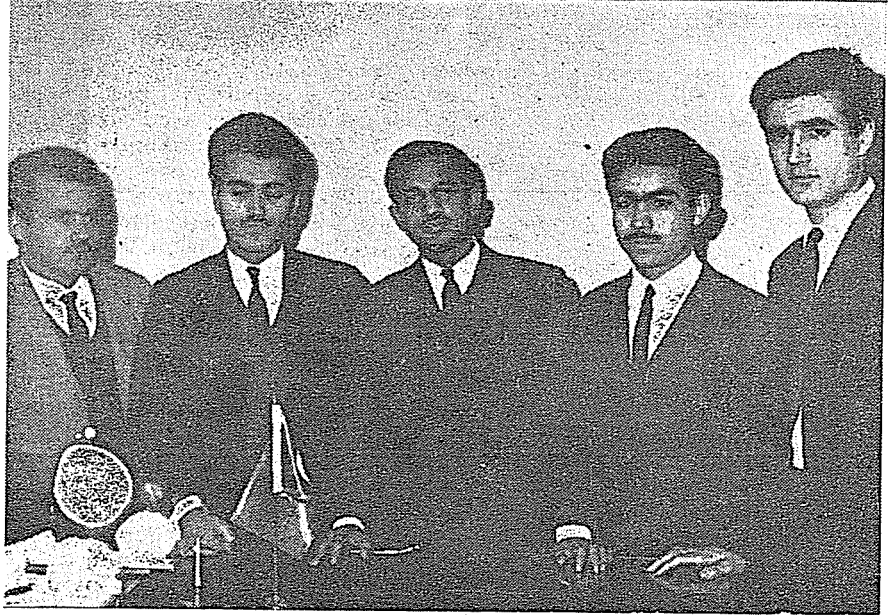
O Y N A N I Ş

Bu güçlü oyunu sahneleyen yönetici Nejat Uygur, eserin ruhuna uygun nefis bir rejî çalışması yapmış... Oyuna sür'at kazandırmak için Nejat Uygur'un ilâve ettiği (Mizanpaj)'lar ve karakterlerin etrafındaki trük'ler birer şahaserdir. Oyunun kişilerine gelince : Oyunda Kavuklu'nun, Karagöz'ün kendisi olan (Ayyar Hamza)'da Nejat Uygur, ikibuçuk saatlik oyun müddetince seyirciye ilişkisini biran olsun kesmiyen, onları kahkaha tufanına boğan bu sanatçımız, Direkler arası'nın (Şehzâdebaşı) meşhur Kel Hasan'larını, Kavuklu Hamdi'lerini, Şehri Komik Abdi Efendi'lerini adetâ tekrar yaşatmıştır.

Diğer rolleri paylaşan sanatçılara gelince, çıkarıcı ve cimri insanların en güzel örneğini Muhterem efendi rolünde Feza Serengil hakkıyla verirken, Ahmet Şendil'in Senâ Bey'e kazandırdığı güç mükemmel. Ve oyundaki tüm sanatçıların gerçek başarıları. Mükemmel bir dekor ve şahaser folklor.

İstanbul Büyük Tiyatro'nun temsil ettiği (Ayyar Hamza) komedisi, Türk Tiyatrosu adına sevinç veren bir sanat olayıdır.

Haber

Mümtaz misafirimiz Muhammed Sıddık, İdare Heyeti üyelerimizle bir arada.

M. Sıddık'ın Ziyâreti

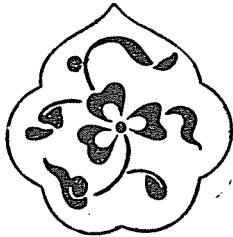
Dünya Gençlik Teşkilâtı (way) in Endonezya sekreteri Muhammed Sıddık memleketimize 4 günlük bir ziyârette bulunmuş ve bu müddet zarfında Federasyonumuzun misafiri olmuştur.

Aynı zamanda Endonezya Müslüman Talebeler Birliğinin 2. Başkanı ve Endonezya'da kurulan Filistin Kurtuluş Cephesi Genel Sekreteri olan M. Sıddık, Hollanda Hükûmetinin davetlisi olarak Hollanda'da bir gençlik kongresine katılmış, oradan da İngiltere'ye geçmiştir. Gittiği yerlerde müslüman talebelerle temas sağlayan M. Sıddık, daha sonra Almanya'ya, oradan Paris'e uğramış-

tir. Roma'yı da ziyâret eden Sıddık, çoktan beri görmeyi arzuladığı İstanbul'a gelmiştir.

Cava'da bir okulda İngilizce öğretmenliği yapan Sıddık, İstanbul'u pek sevmiş ve bu hayranlığını söylece dile getirmekten kendini alamamıştır. «Hıristiyanlar arasında bir söz vardır (Mutlaka Roma'yı görünüz) diye, ben de müslümanlara «İstanbul'u mutlaka görünüz» diyeceğim. Sık sık İstanbul'da olmaktan büyük şeref duyacağım.»

İslâm'ın ölmez abideleri camilerimizi çok seven Sıddık, memleketinde böylesi bir mimarî şaheserlerini bulamamanın ızdırabını duydu-

ğunu belirtirken gözleri yaşarıyor. Topkapı Sarayı Müzesi ve Mukaddes Emânetleri ifâdeye muktedir olamadığı bir hâlet-i ruhiye ile seyrettiği yüzünden okunuyordu. Camileri dolduran cemaati ve İslâm'ı yaşama gayretinde olan bir gençlik kitlesini gören Sıddık nihâyet; «Doğrusu ya, biz sizi tamamen İslâm'dan uzaklaşmış bir millet olarak biliyorduk. Bize öyle tanıtmışlardı. Halbuki siz hiç de öyle değilmisiniz!» itirafında bulunmaktan kendini alamadı. İşte dedi Sıddık; «Bizi kuvvetten düşürmek, parçalamak ve söz sahibi etmemek için yapılmış kasıtlı propaganda... Biz, birbirimizi ancak bizzat görmeye tanyabileceğiz. Ben sizleri memleketimde görmekten (bilhassa bu yönden) çok şeyler kazanacağımız ümidindeyim. Sizleri memleketim Endonezya'ya davet ederim.»

Endonezya'da İslâm'ın yayılması için çalıştıklarını belirten Sıddık; misyoner ve komünistlerin halkı aldatmak için muazzam gayret sarfettiklerini; hatta hristiyanların portatif ev fabrikaları kurup fakir halka ev dağıttıklarını acı acı anlatıyordu. Son ihtilâlde 50 bin komünistin öldürüldüğünü fakat halen 100 bin komünistin faaliyette olduğunu da belirtirken müslüman memleketlerin hep aynı düşmanla çarpışmakta olduğunu bir defa daha dile getiriyordu.

Aziz misafir M. Sıddık'la hangi mevzuu konuşsak hep aynı düşman, aynı hal, aynı müslümanların gafleti karşımıza çıkıyordu.

O, bizim durumumuzu iyi görüyor, müslümanların uyanıklığıyla bu halin gittikçe çok daha normale gideceğini ümit ettiğini, tarihte olduğu gibi müslüman dünyasının bir kuvvet olarak dünya devletleri muvacehesinde söz sahibi olabilmesinin müslüman Türk Milletinin liderliğiyle olabileceğine inandığını söylüyordu.

4 gün çok samimî bir arkadaşlık havası içerisinde kaynaştığımız aziz misafirimiz M. Sıddık'a Mecmuamızdan bir takım hediye ettik. Bu tip bir mecmuanın varlığı, fevkalâde memnuniyetini mucip oldu.

İstanbul'dan çok şeylerle hacca doğru yol alacağını söyleyen M. Sıddık'a Federasyon İdare Hey'etimiz bir Kur'an-ı Kerim, bir de Türk bayrağı hediye etmiştir.

M. Sıddık, 18 Şubat günü saat 17 de Beyrut'a müteveccihen yurdu-muzdan ayrıldılar.

Kendisi kadar bizlerin de çok şeylere vakıf olmasına vesile olan bu seyahatinin geri kalan kısmında kardeşimize iyi yolculuklar dileriz.

● MAURITIUS KATLIAMI

Doğu Afrika sahillerinde 750.000 nüfuslu bir ada olan Mauritius'da yaşayan müslümanlar, melez-zenci demek olan Creole'lerin katliâmına uğramışlardır. 126.000 müslümanın uğradığı bu feci akıbeti, medeni dünyanın insan hakları savunucuları, medeni (!) milletler sukutla karşılamışlardır. Hristiyanlık taassubunun ne derece korkunç insanlık düşmanlığına sebep olduğunu bir defa daha gözler önüne seren bu şen'i hadise, hristiyanlara yaranmak isteyen müslüman siyasileri uyarmalıdır.

Şimdi bu katliâm'ın kurbanları fatiha, aileleri dünya müslümanlarının yardımlarını beklemektedirler. Londra muhabirimizden aldığımız habere göre, Londra'da bulunan Mauritius Müslümanlarını Kurtarma Cemiyeti şu bildiriye nesretmiştir :

«Kardeşler,

Mauritius'ta vuku bulan şiddetli ırki ayaklanmalardaki müslümanların zayıflarının büyük sayıda artmakta olduğu haberleri Londra'ya ve dünyanın her tarafına ulaşmaktadır. Asıl katliâm, bir grup müslümanın, Creole ayak takımının şiddet ve hücumuna maruz kalan müslüman ailelere yardıma koştukları zaman başladı. Bu imdadada koşan müslümanlar insafsızca öldürüldüler, uzuvları kesildi ve asifle yakıldılar.

Müslüman kadın ve çocuklar da Creollerin bu zulmünden kendilerini kurtaramadılar. Şimdi yüzlerce müslüman mülteci, kifâyetsiz polis kordonu altında okullarda âdeta bir sürü hayatı yaşamaktadırlar. Müslüman mültecilere ait evler ve eşyalar yerle bir edilmekte. Geri ka-

lanlar da creole'ler tarafından teslim alınmaktadır. Çünkü liderler, onlara bunu emretmektedir.

Masum ve uysal müslümanlar vasıtalarıyla sürüklenmekte ve feci şekilde öldürülmektedirler. Hükümet ve Polis, önlenemez hale gelen bu ayaklanmaları durdurmak için, görülmemiş bir gaflet içinde müslümanlara karşı şiddet kullanmaktadır. Ve böylece hâdiseler, sayısız müslümanın hayatını kaybetmesiyle son bulmaktadır.

Esasen Creollere karşı polis kullanıldığı bir uydurmadır. Bilâkis Creole'ler polisin himayesindedir. Zulmü protesto eden müslüman topluluk hakkındaki polisin bu sinsî davranışı neticesinde olaylar, müslümanların fazla miktarda zayıât vermeleriyle neticelenmektedir.

Memleketin 126.000 müslüman vatandaşının emniyeti için Mauritius Hükümeti ne gayret sarfetmeye, ne de garanti vermeye muktedirdir. Biz Mauritius Müslümanlarının maruz kaldığı bu kötü ve acıklı durumları hakkında dünya halkının bilgi sahibi olmasını isteriz. Ve İslâm ülkeleri Devlet Başkanlarının meseleyi diplomatik yollarla Birleşmiş Milletlere götürmelerini ve bütün imkânlarını seferber ederek Mauritius'taki kadın-erkek bütün müslüman kardeşlerimizi kurtarmalarını bilhassa rica ederiz.

Ayrıca, ayaklanmalara sebebiyet veren Creole'lerin mes'ul liderlerine karşı haklı olarak atılan adımlar, şimdiki ve bundan önceki krizlerde kullanılan polis kuvvetinin günlük hareketleri hakkında yüksek seviyede müstakil bir soruşturma açılmasını ısrarla talep ediyoruz.

Kıymetli Misafirimiz Muhammed Sıddık'a, Genel Başkanımız Cahid Baltacı Kur'an-ı Kerim ve Bayrak hediye ederlerken.

Merhamet sahibi bütün dünya, müslüman mülteciler ve diğer mağdurların imdadına koştaktadır. Mağdurlara ödenmek üzere yapılacak yardımlar çekle veya posta havesiyle «THE MAURITIUS MUSLİM SOCIETY 39 LESTLY, LONDON No. 7.» adresine gönderilmektedir. Yardımlarımız, onları bu ihtiyaç zamanlarında desteklemeniz, son derece memnuniyeti mucip olacak ve onları bahtiyar edecektir.

Selâm ve hürmetler...

Muhterem okuyucularımızın, Mauritiyuslu müslüman kardeşlerimiz yardım elini uzatmalarını bekleriz.

● LONDON'DA HAC GECESİ

Londra muhabirimizin bildirdiğine göre 27 Şubat 1968 Cumartesi akşamı İSLÂM KÜLTÜR MERKEZİNDE «Hac» konulu bir toplantı yapılmıştır.

17.30 da başlayan toplantıda önce «Hadis Kriği» mevzuunda bir konuşma yapılmış sonra Merkezin imamı, tahta üzerine çizerek hac hakkında izahat vermiş. İzahatın neticesinde ihram giymeyi de bizzat tatbiki olarak göstermiştir.

İngiliz müslümanlarından Muhammed isimli bir genç projöktör ile hac hatıralarını göstermiştir. Renkli ve çok güzel bir şekilde tesbit edilmiş olan bu hatıralar toplantıda bulunanlar tarafından dikkatle takip edilmiştir. Bilahare ingilizce çok güzel renkli bir hac filmi daha gösterilmiştir. Film, Londra'dan hareketle başlıyor, hacım ifa edilmesini ve dönüşünü tesbit ediyordu.

Filimin bitişini müteakip Pakistanlı bir müslüman Orduca bir konuşma yapmış, Orduca Naat-ı şerifler okumuş, hazır bulunan müslümanları coşturmuştur. Çok samimi ve heyecanlı bir şekilde cereyan eden toplantı, beraberce kılınan yatısı namazı ile saat 22.00 de sona ermiştir.

Londra'da bulunan müslümanların toplantı yeri olan İslâm Kültür Merkezi'nde her Cumartesi akşamı bu türlü toplantılar tertip edilir ve bütün dünya müslümanlarının dertleriyle alâkadar olunur. Mecmuamız, Londra Kültür Merkezi idarecilerini tebrik eder, bundan sonraki çalışmalarında başarılar diler.

● KAYSERİ BELEDİYESİNİN YARDIMI

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu 2. Başkanlığına Kay-

seri Belediyesi 25.000 T.L. yardım kararı almıştır. Bu ay içinde teslim alınacak olan bu meblâğ Belediye'nin mahalli derneklere yardım fonundan ayrılmıştır.

● DİN ADAMLARINA BASKI YAPILIYOR

İstanbul Din Görevlileri Cemiyeti Başkanı Naim Karaman, Din adamlarına karşı girilen tecavüz ve baskıları tel'in eden bir bildiri neşretmiştir. Din adamlarını ve halkımızı bu gibi tertiplere karşı uyanık olmaya davet eden bildiride aynen şöyle denilmektedir :

«Son günlerde Uyanış içinde olduklarımızı belirten solcular, Anadolu-muzun çeşitli bölgelerinde gemi azya almışlar, imanlı ve muhafazakâr vatandaşlara, bazı din görevlisi kardeşlerimize tarihin en korkunç tertip ve iftiralarını hazırlamışlardır. Önümüzdeki günlerde Müftü, Vaiz, İmam, Müezzin ve cami cemaatından bir müslüman kardeşimiz de kol gezen bu tertip ağına düşebilirler. Milletimizin uyanışından endişeye kapılan solcular bu tertipleriyle suç üstü yakalanmışlar, Efkarı umumiyenin dikkatini başka tarafa çekmek için yer yer tertiplere girmişlerdir. Bu bakımdan milletimizi uyarmakta mutlak zaruret görürüz. Tehlikeyi görelim ve Kurban arayan kanlı kızillara, mefhum irtica tehlikesi teranesi için delil ve misal teşkil etmeyelim.

Bugüne kadar düzülen tertipler şunlardır :

● Ali Arslan. Tekirdağ Müftüsü: Uyanık bir müslüman olan kardeşimiz, halka dini nasihatlar vermekte, İslâmın emir ve nehiyelerini anlatmakta iken, solcu bir öğretmen karı-kocanın Tekirdağ Lisesinde talebeleri (Müftü Halka şeriatı öğretiyor) diye kışkırtıkları ve solcu gazetelerini de aynı tertibe tempo tuttıkları görülmüştür. Milletimizin kuvvet menbaı olan birlik esaslarına bağlanması vatan haini solcuları ürkütüştür. Onlar kendi menfur gayeleri için milletimizin daima zayıf kalmasını, birbirine düşmesini istiyorlar.

● Tuzbaba hâdisesi : Bir namaz vakti kendilerini mukaddesatçı bir gazetenin muhabiri olarak tanıtan iki kişi, imam Yakup Başarandan Caminin tarihi hakkında malûmat istemişler. Ertesi gün solcu bir gazetede aynı resim basılmış, İmam, Atatürkü (hem de vaazında) Stali-

ne benzetmekle itham edilmiş, (İnzalar toplandı) diye bir de kuyruklu yalan yapıştirilmiştir. Yakup Başaran dinine olan bağlılığı ile tanınmış, siyasetten daima uzak kalmış mürşid bir müslümandır. Bu çirkin ve hainane tertip solcuların ne derece telâş ve adillik içinde yüzdüklerini göstermiyor mu?

● Taşköprü Müftüsü Musa Kâzım hocayı da halkın gözünde küçük düşürmek için düzdükleri tertip muvaffak olmamış, besleme adamları uyanık halkın elinden kendisini zor kurtarmış, erbabı Hak yüzüne tükürmüştür.

● Bilecik Muhan köyü imamını bir içki meclisine dua yaptıracağız diye çağıran bir hainler grubu, «Ben içki meclisine gidemem» diyen imamı, evini basarak dövmüşlerdir. Kardeşimiz içki meclisine gitseydi, şüphesiz daha çirkin bir tertibin içine düşecekti. Tedbirli davranış için kendisini tebrik ederiz.

● Çorlu Kur'an kursu hâdisesi : Polatlı tecavüzü : Konya'daki çirkin müdahaleler ve Kalamıştaki tüyler ürpertici caniyâne taarruz ve sol basını'nı hemen arkasından kopardıkları irtica yaygarası, içinde bulunduğumuz günlerde vatan ve millet hainlerinin saymakla bitmeyen yıkıcı ve tiksindirici tezvirlendir.

Asil milletimizin bütün dikkati solcuların üzerindedir. Onlar dikkatleri başka tarafa çekmek istedikçe gözlerimizi kendi üzerlerinde bulacaklar, en küçük hareketleri karşısında, imanın sillesini enselelerinin köktünde hissedeceklerdir. Hiç bir din görevlisi bu çirkin tuzaklara düşmeyecek, kanunların verdiği sınırlar içerisinde şerefle vâzifelerini yapmağa çalışacaklardır. Biz milletimize her yerde hayat vadeden İslâm ve birlik yolunu gösteriyoruz, solcular da daima ölümle neticeleşen küfür ve tefrika yolunu gösteriyorlar. Selâm, sıhhat ve selâmet asil milletimizin üzerine olsun».